

De arbeidsmarkt in Vlaanderen

DEEL 3

DE LOKALE
ARBEIDSMARKTEN IN BELGIË
OP DE KAART GEZET

Jaarreks 2002

De arbeidsmarkt in Vlaanderen

DEEL 1 De wereld, onze arbeidsmarkt?

DEEL 2 Minder gezin, meer arbeid?

DEEL 3 De lokale arbeidsmarkten in België
op de kaart gezet

DEEL 4 Jaarboek

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	5
HOOFDSTUK I De werkgelegenheid in de Belgische gemeenten	9
1 Spreiding van de jobs	9
1.1 Het Vlaams Gewest	9
1.2 Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	10
1.3 Het Waals Gewest	10
2 De werkgelegenheidsgraad	11
2.1 Het Vlaams Gewest	11
2.2 Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	12
2.3 Het Waals Gewest	13
3 De niet-loontrekkende werkgelegenheid	13
3.1 Anno 2001	14
3.2 Evolutie in de periode 1997-2001	15
4 De loontrekkende werkgelegenheid: de jobs in loondienst door een sectorale bril	19
4.1 De primaire sector: visserij, land- en tuinbouw	20
4.2 De secundaire sector: de industrie en de bouwsector	22
4.3 De tertiaire sector: de commerciële dienstensector	40
4.4 De quataire sector: de publieke dienstensector	50
HOOFDSTUK 2 De werkzaamheid in de Belgische gemeenten	59
1 Het Vlaams Gewest	63
1.1 Vlaams-Brabant, werkzaamheid troef in 2001	64
1.2 West-Vlaanderen, het arrondissement Tielt op kop	67
1.3 Oost-Vlaanderen, Vlaamse middenmoot	69
1.4 Antwerpen, Belgische middenmoot	72
1.5 Limburg, de stempel van de vroegere mijngemeenten	75
2 Het Waals Gewest	77
2.1 Luxemburg, werkpendel als belangrijke factor	79
2.2 Waals-Brabant, ouderen en vrouwen aan het werk	81
2.3 Namen, middenin de Waalse as	83
2.4 Luik, een pluim voor de Oostkantons	85
2.5 Henegouwen, provincie aan de staart	88
3 Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	91
HOOFDSTUK 3 De werkloosheid in de Belgische gemeenten	95
1 Algemeen beeld en evolutie	95
1.1 Totale werkloosheid	95
1.2 Werkloosheid bij vrouwen	96
1.3 Werkloosheid bij jongeren	97
1.4 Werkloosheid bij ouderen	97
1.5 Werkloosheid in 2003	99
2 Het Vlaams Gewest	100
2.1 Vlaams-Brabant, de kop van het peloton	100
2.2 West-Vlaanderen, Tielt wint de hoofdprijs	102
2.3 Oost-Vlaanderen, de Vlaamse gulden middenweg	104

2.4	Antwerpen, beïnvloed door de grootstad	106
2.5	Limburg, hekkensluiter van het Vlaams Gewest	108
3	Het Waals Gewest	110
3.1	Luxemburg, meest 'Vlaamse' provincie van het Waals Gewest	110
3.2	Waals-Brabant, midden in België	112
3.3	Namen, een doorsnee Waalse provincie	113
3.4	Luik, provincie van contrasten	114
3.5	Henegouwen, de rode lantaarn	116
4	Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	118
4.1	Totale werkloosheid	118
4.2	Werkloosheid bij vrouwen	118
4.3	Werkloosheid bij jongeren	119
	TOT BESLUIT	121
	SELECTE BIBLIOGRAFIE	133
	BIJLAGE 1 Methodologie	135
	BIJLAGE 2 WAV-sectorindeling	145
	LIJST TABELLEN EN FIGUREN	151
	LIJST KAARTEN	153

I INLEIDING

Dit kaartenboek schetst een beeld van de arbeidsmarkt in de Belgische gemeenten anno 2001 en de belangrijkste evoluties in de periode 1997-2001. De basis van de analyse wordt gevormd door het gemeentelijke cijfermateriaal met betrekking tot de voornaamste arbeidsmarktindicatoren: werkgelegenheid, werkzaamheid en werkloosheid. Elk hoofdstuk vertrekt van een algemene beschrijving van de arbeidsmarkttrends op Belgisch niveau. Vervolgens wordt afgezak naar de provincies, arrondissementen en gemeenten van achtereenvolgens het Vlaams Gewest, het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Deze werkwijze laat toe om het lokale, gemeentelijke arbeidsmarktgebeuren telkens te kaderen in een ruimere context. Daar waar mogelijk geven we aan hoe de indicatoren evolueren na 2001.

De Belgische *werkgelegenheid* blijft stijgen in de periode 1997-2001. De economische context is uitermate gunstig en dit vormt dan ook de hoofdlijn doorheen het ganse kaartenboek. Desondanks moet de Belgische economie een aantal rake klappen incasseren. Zo bereikt de dollekoeienziekte haar hoogtepunt in 1996. In 1997 gaat Renault Vilvoorde overkop en in januari van dat jaar wordt het faillissement van Forges de Clabecq uitgesproken. 1999 laat zich dan weer kenmerken door de dioxinecrisis en 2000 is, met de faillissementen van onder meer Louis De Poortere en Van der Eecken, een tegenvaller voor de textielindustrie. In 2001 kent de economie een groeivertraging, die wordt versterkt door de aanslagen van 11 september en het ophefmakende faillissement van Sabena.

Dat de totale Belgische werkgelegenheid blijft groeien over de beschouwde periode is vooral te danken aan een verdere uitbouw van de dienstensector. In een eerste hoofdstuk wordt ingegaan op de jobmarkt in België en in de gewesten anno 2001. Daarnaast wordt ingezoomd op de evolutie van de verschillende sectoren tussen 1997 en 2001. Er wordt evenwel niet voorbijgegaan aan de economische veranderingen en de gevolgen daarvan na juni 2001. Het eerder vernoemde faillissement van Sabena is natuurlijk het voorbeeld bij uitstek, maar ook andere grote bedrijven zoals Barras, Lernout & Hauspie Speech Products en City Bird gingen in diezelfde periode overkop.

Via een federaal en regionaal tewerkstellingsbeleid tracht de overheid in te spelen op het arbeidsmarktgebeuren. Dit beleid legt in de periode 1997-2001 vooral de nadruk op een verdere uitbouw van de actieve welvaartsstaat. Gegeven de periode van hoogconjunctuur komt er budgettaire ruimte vrij voor het terugschroeven van de lasten op arbeid, onder meer via een actief beleid van vermindering van de patronale bijdragen voor sociale zekerheid, een essentieel gegeven. De vruchten van deze loonlastenverlaging gaan voornamelijk naar jobcreatie, opleiding en vorming.

Extra aandacht ging ook naar het activeren van laaggeschoolden, jongeren, ouderen en andere categorieën die het moeilijk hebben om zich onder 'normale' voorwaarden op de arbeidsmarkt te integreren. De overheid maakt gebruik van de gunstige economie om deze kansengroepen extra wind in de zeilen te geven. Zo bieden de startbaanovereenkomsten kansen aan de minst geschoolde, jonge werkzoekenden en schoolverlaters. Aan langdurig werklozen worden verder inschakelingskansen geboden via het voordeelbanenplan, de dienstenbanen of de plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen.

Daarnaast wordt ook geïnvesteerd in een soepelere organisatie van de arbeidstijd en dit met het oog op een betere combinatie tussen gezin en arbeid. Getuige hiervan is onder meer de regelgeving met betrekking tot het ouderschapsverlof en later ook het tijdskrediet.

Anno 2001 nemen zo'n 4,5 miljoen Belgen deel aan de arbeidsmarkt. Het merendeel oefent effectief een job uit; ruim één op tien van hen is werkzoekend. In hoofdstuk 2 en 3 wordt achtereenvolgens gefocust op de werkenden en de werkzoekenden. Een maat om beter zicht te krijgen op de omvangrijke groep *werkenden* is de werkzaamheidsgraad. In België lag deze anno 2001 heel wat hoger dan in 1997. De inwoners van het Vlaams Gewest zijn werkzamer dan deze van het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De mannen zijn meer werkzaam dan hun vrouwelijke collega's en de jongeren en de ouderen zijn minder aan het werk dan de 25- tot 54-jarigen. Deze graad wordt uitgesplitst tot op gemeentelijk niveau en de resultaten van deze analyse, alsook de evoluties tussen 1997 en 2001 op dit vlak, vindt u in hoofdstuk 2.

De *niet-werkende werkzoekenden* (nwwz) laten zich analyseren via de werkloosheidsgraad. België telt in 2001 zo'n 465 000 nwwz. Het Vlaams Gewest legt ook op het vlak van werkloosheid betere resultaten voor dan de andere gewesten. Verder kennen vrouwen een hoger risico op werkloosheid dan mannen. Tussen 1997 en 2001 daalde het aantal vrouwelijke nwwz evenwel sterker dan het aantal mannelijke nwwz. Voorts laten vooral de jongeren een hoge werkloosheidsgraad optekenen. Tussen 1997 en 2001 lieten deze 18- tot 24-jarigen wel een verbetering noteren. Een meer diepgaande analyse van deze cijfers tot op gemeentelijk niveau leest u in hoofdstuk 3.

In hoofdstuk 2 en 3 wordt eveneens de impact van de gebeurtenissen na juni 2001 besproken. De meest recente cijfers van de RSZ tonen dat het aantal werkenden in België stabiliseerde in het na-jaar van 2001 en het begin van 2002. Daarna nam het aantal werkenden een kleine duik. Op 31 december 2002, het meest recente beschikbare cijfer, wijst alles evenwel terug in de richting van een stabilisatie. Ook de werkloosheid wordt beïnvloed door de gebeurtenissen op de jobmarkt. De meest recente gegevens laten zien dat het aantal nwwz sterk toenam in de periode april 2001-april 2003. Vooral het Vlaams Gewest deelt hier in de klappen. De mannelijke werkloosheid steeg bovendien sterker dan deze van de vrouwen.

Over de kaarten...

U vindt in deze publicatie losse kaarten waarop de verschillende arbeidsmarktindicatoren worden uiteengezet voor België. Sommige kaarten gaan tot op arrondissementeel niveau, anderen verfijnen zich tot op gemeentelijk niveau. Met bijgevoegde transparanten kunt u de arrondissementen en gemeenten identificeren.

Alle kaartjes volgen eenzelfde logica. De lichte kleuren staan voor goede resultaten, de donkere kleuren duiden op minder gunstige situaties. De gegevens worden per kaart ingedeeld in klassen met telkens eenzelfde aantal waarden waarvan u de afbakening vindt in de legende.

Er zijn vier soorten kaarten. Een eerste soort bevat absolute aantallen. Vervolgens zijn er ook kaarten die de aanwezigheidsindexen per sector uitdrukken. Hier wordt een onderscheid gemaakt tussen waarden groter dan één en waarden kleiner dan één. Op de derde plaats zijn er kaarten die graden bevatten, zijnde de werkgelegenheidsgraad, de werkzaamheidsgraad en de werkloosheidsgraad. Tot slot zijn er ook kaarten die de evolutie tussen 1997 en 2001 beschrijven, waar de cijfers werden berekend door 1997 gelijk te stellen aan 100. Alle noteringen hoger dan 100 duiden op een positieve evolutie en, omgekeerd, alle noteringen lager dan 100 staan voor een negatieve evolutie.

Per klasse wordt eveneens aangeduid hoeveel arrondissementen of gemeenten ertoe behoren. Verder wordt het minimum, het maximum, de mediaan en het gemiddelde gegeven voor België zodat u een bepaald arrondissement of een bepaalde gemeente kan plaatsen in Belgisch perspectief.

Over de cijfers...

Alle cijfers met betrekking tot de opgenomen indicatoren zijn terug te vinden in een uitgebreide cijferbijlage, te raadplegen via de website www.steunpuntwav.be. Elke gemeente kan hier worden vergeleken met het arrondissement of de provincie waartoe ze behoort, alsook met de gewesten en met België.

Aanvullend geldt dat, in de bespreking die hierna volgt, wordt rekening gehouden met de omvang van de beroepsbevolking, gevormd door het aantal werkenden en het aantal niet-werkende werkzoekenden. De gemeenten waar de beroepsbevolking te klein is om er relevante uitspraken over te doen, worden niet opgenomen in de tekst. U vindt hieromtrent wel cijfers in de cijferbijlage. De keuzes die hierbij gemaakt worden kan u terugvinden in de methodologie (zie bijlage 1).

DE WERKGELEGENHEID IN DE BELGISCHE GEMEENTEN

Hoofdstuk 1

1 *Spreiding van de jobs*

België telt zo'n 4 150 000 arbeidsplaatsen, waarvan 85% in loondienst. De overige 15% wordt ingevuld door werkende zelfstandigen, meer bepaald zelfstandigen in hoofdberoep en hun niet-vergoede helpers. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ligt het aandeel van jobs in loondienst (92%) heel wat hoger.

Bijna 60% van alle Belgische jobs bevindt zich in Vlaanderen (2,4 miljoen jobs); het Waals Gewest levert met 1,1 miljoen jobs een kwart van de arbeidsplaatsen en de 19 gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zorgen samen voor zo'n 650 000 arbeidsplaatsen, wat 16% is van de Belgische jobmassa. Deze concentratie van werk in het Vlaamse landsgedeelte en in het centrum van het land springt onmiddellijk in het oog bij het bekijken van kaart 1.1.

Concentreren we ons op de werkgelegenheid in de arrondissementen, dan staat Brussel (650 000) natuurlijk vooraan in het klasment, gevolgd door Antwerpen (425 000), Halle-Vilvoorde (242 000), Gent (229 000) en Luik (212 000). Zoomen we in op het gemeentelijke niveau, dan zien we weinig nieuws onder de zon. De centrumsteden blijven de grote werkverschaffers. De sterkhouders zijn in de eerste plaats Antwerpen (265 000 jobs) en Brussel (247 000), gevolgd door Gent (150 000 jobs), Luik (103 000) en Charleroi (86 500).

Hieronder bespreken we elk gewest meer in detail.

1.1 *Het Vlaams Gewest*

In Vlaanderen is er een sterke opeenhoping van jobrijke gemeenten in de zogenaamde 'gouden ruit' met als ankerpunten Brussel, Leuven, Antwerpen en Gent. De Vlaams-Brabantse gemeenten Vilvoorde en Zaventem die geografisch aansluiten op het Brussels Hoofdstedelijk Gewest moeten qua jobaanbod niet onderdoen voor de Brusselse gemeenten. Eens ten oosten van Leu-

ven zijn enkel nog Hasselt en Genk het vermelden waard. Een andere regio die opvalt qua job-volume wordt gevormd door de arrondissementen Kortrijk en Roeselare. Het jobaanbod is in West-Vlaanderen en ook wel in de provincie Antwerpen sterker gespreid over de gemeenten dan in de andere Vlaamse provincies (Steunpunt WAV-SSA & VIONA, 2001a).

Gebieden met een geringe werkgelegenheid komen grotendeels overeen met de landelijke gebieden waar de primaire sector (landbouw, veeteelt, tuinbouw, ...) sterk staat (Kaart 1.10). Dit is zeker zo voor een deel van Vlaams-Brabant, grote stukken van Limburg, het topje van het arrondissement Turnhout en de westkant van West-Vlaanderen.

1.2 Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Zoals reeds gezegd, concentreert een groot deel van alle werk zich in het Brusselse. In België zijn er slechts 34 gemeenten waar de werkgelegenheid de 20 000 jobs overstijgt; één derde van die gemeenten behoort tot het kleine Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De meest opvallende gemeenten binnen het gewest zijn Brussel stad, Elsene, Anderlecht en Schaarbeek. De naast elkaar gelegen gemeenten Koekelberg, Ganshoren en Sint-Agatha-Berchem in het noordoosten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tellen de minste jobs.

1.3 Het Waals Gewest

Met één blik op kaart 1.1 zien we dat de Waalse gemeenten met een belangrijk aanbod aan jobs zich beperken tot de noordelijke helft van Wallonië. De woon- en werkkernen liggen langs de waterlopen, met onder meer de oude industriële as langs Sambre en Maas, en in mindere mate ook langs de spoorwegen. Jobrijke gemeenten bevinden zich enerzijds in de nabijheid van Brussel in Waals-Brabant zoals Ottignies, Louvain-la-Neuve en Waver. Anderzijds bevindt het gros van de Waalse activiteiten zich op een lijn van west naar oost: Moeskroen, Doornik, Bergen en La Louvière, Charleroi, Namen, Luik en Verviers. Daar waar elke Vlaamse provincie twee of meer werkpolen telt met 20 000 of meer arbeidsplaatsen, toont de werkgelegenheidskaart onder die as nog weinig kleur. Op enkele uitzonderingen na zoals Aarlen en Marche-en-Famenne, blijft het werkaanbod ver onder de 5 000 jobs per gemeente.

De jobkaart (kaart 1.1) weerspiegelt de ruimtelijke structuur van het Waals Gewest. Ongeveer één derde van het Waalse grondgebied is bos en de bewoning is er erg verspreid: ongeveer twee derden van de Waalse gemeenten hebben een bevolkingsdichtheid van minder dan 150 inwo-

ners per vierkante kilometer (Institut Wallon, 1998). De verstedelijking is enkel groot in Waals-Brabant, het noordelijke deel van Henegouwen en het noordelijke deel van Luik.

2 *De werkgelegenheidsgraad*

De hoeveelheid jobs in een gemeente geeft geen uitsluitsel over de mate waarin een gemeente meer jobs ter beschikking stelt dan nodig voor de eigen bevolking, en daarmee dus een ruimere regio aan het werk zet. Een maat die rekening houdt met de (potentieel werkende) bevolking tegenover de jobmassa is de *werkgelegenheidsgraad*. Deze graad geeft aan hoeveel jobs er zijn in de gemeente in verhouding tot het aantal inwoners op arbeidsleeftijd (18-64 jaar), ongeacht door wie de jobs worden ingevuld. Gemeenten waar die werkgelegenheidsgraad de 100% overschrijdt, tellen meer jobs dan inwoners op arbeidsleeftijd op hun grondgebied en trekken dus pendel aan uit een ruimere regio. Deze gemeenten vallen natuurlijk deels samen met bovengenoemde sterkhouders wat betreft werkaanbod, maar zoals op kaart 1.2 te zien is, zijn er ook gemeenten met een relatief beperkt aantal jobs maar een hoge werkgelegenheidsgraad. Eén grote werkgever of een groot industriepark kan zo'n hoge werkgelegenheidsgraad in een kleinere of dunbevolkte gemeente verklaren.

De werkgelegenheidsgraad voor gans België bedraagt 65%, wat betekent dat er 65 jobs beschikbaar zijn per 100 inwoners op arbeidsleeftijd. Het Vlaams Gewest heeft een werkgelegenheidsgraad van 64%; in Wallonië is dat 53%. Wallonië heeft dan ook de laagste 'autonomiegraad' van de drie gewesten, wat betekent dat de intergewestelijke en -landelijke mobiliteit er het hoogst is (Caruso, 2003). Vooral het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft een joboverschot, wat tot uiting komt in de hoge werkgelegenheidsgraad van 108%; hier zijn dus heel wat meer jobs dan inwoners op arbeidsleeftijd. In 2001 pendelen er ruim 360 000 werknemers uit de twee andere gewesten naar het Brussels Hoofdstedelijk Gewest om er te werken.

2.1 *Het Vlaams Gewest*

Zowat alle Vlaamse centrumsteden vervullen hun rol als werkverschaffer en situeren zich boven de gemiddelde Belgische werkgelegenheidsgraad. Toch zijn de hoogste werkgelegenheidsgraden over het algemeen niet in deze gemeenten terug te vinden.

De werkgelegenheidsgraad in veel West-Vlaamse gemeenten valt hoger uit dan gemiddeld in België; daar waar in de andere provincies slechts enkele gemeenten oplichten omwille van de hoge jobconcentratie in verhouding tot hun populatie op arbeidsleeftijd. Een uitbinker op de kaart is het kleine Wielsbeke waar enkele textielproducenten de werkgelegenheidsgraad de hoogte in drijven (123%) (zie de bespreking van de jobs in loondienst naar sector, zie puntje 4.2.1.3). Ook Veurne heeft erg veel jobs in verhouding tot de bevolking op arbeidsleeftijd (107%).

West-Vlaanderen (68,7%) in haar totaliteit overtreft, samen met Antwerpen, alle Belgische provincies.

In de provincie Antwerpen (68,7%) situeren zich enkele opvallende gemeenten rond Antwerpen en Mechelen. Zo noteert Wijnegem een werkgelegenheidsgraad van 136%, toe te schrijven aan de jobs in het Wijnegem shoppingcenter. Antwerpen zelf kent ook een hoge werkgelegenheidsgraad (99%), net zoals nog enkele kleinere gemeenten in de rand. Turnhout stelt ook heel wat meer mensen te werk dan de eigen bevolking op arbeidsleeftijd vereist (116%).

In Oost-Vlaanderen (59,7%) zijn enkel de werkgelegenheidsgraden van Gent (105%) en Oude-naarde (94%) zeer hoog. In Oost-Vlaanderen zijn er relatief veel werkenden, maar het aantal jobs in de provincie is beperkt zodat veel Oost-Vlamingen aangewezen zijn op pendelarbeid (Steunpunt WAV-SSA & VIONA, 2001b).

Ook Limburg (59%) kent globaal genomen een lage werkgelegenheidsgraad; enkel de centrumgemeenten Hasselt (113%) en Genk (104%) hebben een jobaanbod dat de eigen jobbehoeften overstijgt.

Vlaams-Brabant (63,1%) geniet mee van de aantrekkingskracht van Brussel. We vinden enkele uitschieters in de Brusselse Rand. Zaventem (315%) en Machelen (230%) zijn absolute trekpleisters voor werklustigen; ze verschaffen twee tot drie keer meer jobs dan nodig voor de eigen gemeente. Naast Zaventem en Machelen die we reeds vermeldden, heeft ook Vilvoorde een hoge werkgelegenheidsgraad (116%). En ook Leuven, in de schaduw van Brussel, valt op als grote werkverschaffer (112%).

2.2 ■■ Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Duizenden pendelaars uit Vlaanderen en Wallonië steken dagelijks de gewest-grenzen over om in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest hun kost te verdienen. Het gewest biedt dan ook meer

jobs aan dan er inwoners op arbeidsleeftijd zijn (108%). We tekenen de hoogste werkgelegenheidsgraden op in de gemeenten Brussel (286%), Evere (144%), Sint-Joost-ten-Node (114%) en Sint-Lambrechts-Woluwe (105%).

2.3 Het Waals Gewest

De Waalse provincies hebben lagere werkgelegenheidsgraden dan alle Vlaamse. Waals-Brabant (56,7%) zet de beste prestaties neer, gevolgd door de provincie Luik (56,2%). Luxemburg kent naar Waalse normen ook relatief veel jobs in verhouding tot het aantal inwoners op arbeidsleeftijd (55,9%). Namen heeft een werkgelegenheidsgraad van 53%, wat overeenkomt met de gemiddelde Waalse werkgelegenheidssituatie. Aan de staart bengelt de provincie Henegeouwen (49,8%), die over de ganse lijn de zwakste arbeidsmarktprestaties neerzet.

In Wallonië is het aantal gemeenten met een hoge werkgelegenheidsgraad beperkt. We vermelden Seneffe (111%), Eupen (100%), Libramont-Chevigny (103%), Nijvel (99%), Marche (91%), Hoi (93%) en Aubel (88%). In het hoofdstuk over de sectorale werkgelegenheid wordt duidelijk welke bedrijven verantwoordelijk zijn voor die concentratie aan jobs.

3 De niet-loontrekkende werkgelegenheid

De totale werkgelegenheid bevat een loontrekkende en niet-loontrekkende component. Beide kennen een erg verschillende spreiding over het Belgische grondgebied. We bespreken ze hier dan ook afzonderlijk, te beginnen met de niet-loontrekkende werkgelegenheid.

In een eerste paragraaf gaan we in op de geografische spreiding van de zelfstandigen in hoofdberoep over de gewesten, provincies en arrondissementen in 2001. Vervolgens gaan we na hoe deze jobs evolueerden in de periode 1997-2001. Tot slot zoomen we in op de evolutie van de zelfstandigen in hoofdberoep naar sector van tewerkstelling en benoemen we de opvallendste groeiers en dalers tussen de Belgische gemeenten.

3.1 Anno 2001

De niet-loontrekkende werkgelegenheid is niet gelijkmatig gespreid over het land. Om de vergelijking te kunnen maken, berekenen we de aanwezigheidsindexen (AI) voor de zelfstandigen in hoofdberoep per arrondissement. We bespreken ze hieronder per gewest (kaart 1.3).

De *aanwezighedsindex* toont de verhouding tussen het aantal zelfstandigen in hoofdberoep en de bevolking tussen 18 en 64 jaar in het arrondissement, vergeleken met dezelfde verhouding in België. België heeft dan een aanwezigheidsindex van 1; waarden hoger dan één geven aan dat er in dat arrondissement meer zelfstandigen wonen dan gemiddeld in België. Waarden onder de één betekenen het omgekeerde.

3.1.1 *Het Vlaams Gewest*

In het Vlaams Gewest is de zelfstandige activiteit vergelijkbaar met die in de twee andere gewesten (AI=1,04). Hoe de verschillende arrondissementen zich ten aanzien van elkaar verhouden voor wat betreft de aanwezigheid van zelfstandigen in hoofdberoep kan u aflezen op kaart 1.3.

West-Vlaanderen is de provincie waar zelfstandigen thuis zijn. Dit heeft te maken met de vele horeca-activiteiten in de kuststreek. Daarnaast is er heel wat zelfstandige activiteit in de arrondissementen Veurne (AI=1,44), Diksmuide (AI=1,45), Ieper (AI=1,24) en Tielt (AI=1,47), vooral dan in de landbouw. In Roeselare (AI=1,27) zijn er zowel meer zelfstandigen in de primaire als in de secundaire sector vergeleken met de rest van België. Ook in het arrondissement Kortrijk (AI=1,19) is de zelfstandige werkgelegenheid in de secundaire sector sterk ontwikkeld.

In de Oost-Vlaamse arrondissementen die de grens vormen met West-Vlaanderen zijn de zelfstandigen sterker vertegenwoordigd dan globaal in België, met aanwezigheidsindexen groter dan één. In Eeklo zijn het eveneens zelfstandigen actief in de primaire sector die hiervoor verantwoordelijk zijn.

In Vlaams-Brabant valt het arrondissement Halle-Vilvoorde op (AI=1,10) met een hogere zelfstandige activiteit in zowel de secundaire, tertiaire als quataire sector.

Ten slotte springen de Limburgse arrondissementen Hasselt (AI=0,87) en Maaseik (AI=0,86) in het oog omdat er zo weinig zelfstandige activiteit wordt uitgeoefend in vergelijking met de andere Belgische arrondissementen.

3.1.2 *Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*

In het Brussels Gewest zelf is de zelfstandige activiteit globaal genomen niet hoger dan in de rest van België (AI=0,99). Kijken we naar de hoofdsectoren afzonderlijk dan blijkt er toch een relatief sterke aanwezigheid van zelfstandigen in de quartaire sector (AI=1,36). Zelfstandigen in de sectoren onderwijs en zelfstandige beroepen met betrekking tot wetenschap en andere vrije beroepen zijn er dubbel zo sterk aanwezig in vergelijking met de rest van België.

3.1.3 *Het Waals Gewest*

Het Waals Gewest heeft een aanwezigheidsindex van 0,94 voor de zelfstandige activiteiten uitgeoefend op het grondgebied. In het arrondissement Nijvel wordt een hoge aanwezigheidsindex opgetekend (AI=1,32), die toe te schrijven is aan de relatief hoge zelfstandige activiteit in de secundaire (AI=1,36), tertiaire (AI=1,25) en vooral in de quartaire sector (AI=1,68). Naast Nijvel wordt ook in de meer zuidelijk gelegen Luxemburgse arrondissementen Marche-en-Famenne, Bastenaken en Neufchateau relatief meer zelfstandige arbeid verricht, maar dan voornamelijk in de landbouw. In het zuidelijk topje van Luxemburg daarentegen met Aarlen (en ook Virton) zijn de zelfstandigen ondervertegenwoordigd; zo ook in de arrondissementen Charleroi en Bergen.

3.2 Evolutie in de periode 1997-2001

Starters en nieuwe ondernemingen creëren niet enkel nieuwe jobs maar staan ook voor vernieuwing. Het is dan ook interessant even stil te staan bij de groei van de zelfstandigen en de regionale verschillen. De evolutie wordt telkens weergegeven als een percentage ten aanzien van de situatie in 1997. Als 1997 wordt gelijkgesteld aan 100%, betekent 75% in 2001 dat de groep van zelfstandigen in hoofdberoep in 2001 met een vierde is gekrompen. Omgekeerd geeft een percentage hoger dan 100 aan dat de zelfstandigen in hoofdberoep in aantal zijn toegenomen.

De voorbije jaren vertonen de cijfers van de zelfstandigen in hoofdberoep een dalende tendens in België (99%). Dit wordt onmiddellijk duidelijk op kaart 1.4, die overwegend donker is gekleurd wat staat voor een negatieve evolutie tussen 1997 en 2001. In de periode 1997-2001 verdwenen er zo'n 5 300 zelfstandigen in hoofdberoep. Die daling is volledig voor rekening van het Waals gewest waar ongeveer 5 800 zelfstandigen in hoofdberoep verdwijnen (97%). In het Vlaams en het Brussels Gewest blijft deze groep ongeveer even groot in de periode 1997-2001. Een dalend aantal zelfstandigen is niet ongewoon in een periode van hoogconjunctuur waar de werknemers niet geneigd zijn om een vaste job in te ruilen voor een risicovolle zelfstandige activiteit. Die conjunctuurgevoeligheid van vooral eenmanszaken wijst erop dat veel starters ver-

trekken vanuit een noodzaak, meer bepaald als enige oplossing om een inkomen te verwerven. (Killemaes, 2003).

Voor we van start gaan met een meer gedetailleerde bespreking van de evolutie van de zelfstandigen in hoofdberoep willen we nog even kort de evolutie van de andere componenten van de niet-loontrekkende werkgelegenheid aanstippen. Deze bestaat immers niet enkel uit zelfstandigen in hoofdberoep. De groep van niet-vergoede helpers hoort hier ook bij en deze groep wordt systematisch kleiner. De daling is het opvallendst in Vlaanderen (-13%).

3.2.1 De evolutie naar hoofdsector in de arrondissementen

Uit kaart 1.5 met de evolutie van de zelfstandigen in hoofdberoep in de *primaire sector* komt duidelijk naar voor dat de zelfstandige activiteit in deze hoofdsector in de beschouwde periode afkalt in Vlaanderen (89%) en Wallonië (91%). Die achteruitgang betekent een verlies van zo'n 3 500 jobs in Vlaanderen en 1 600 in Wallonië. Die daling van de zelfstandigen is niet zo verwonderlijk gezien de vele beproevingen voor de landbouwstiel door de opeenvolgende crisissen in de veeteelt aan het einde van de periode 1997-2001 (cf. supra). De achteruitgang van de zelfstandige activiteit in de primaire sector doet zich zonder uitzondering voor in alle Vlaamse en Waalse arrondissementen.

Ook in de *secundaire sector* evolueert het aantal zelfstandigen in hoofdberoep niet in positieve zin (kaart 1.6). In Vlaanderen gingen er zo 4 000 jobs verloren (94%); de arrondissementen Tielt (104%), Eeklo (106%) en Oudenaarde (104%) vormen hierop een uitzondering. In Wallonië (95%) is er een jobverlies van 1 700 banen; Bastenaken (108%) en Neufchâteau (112%) doen het wel heel wat beter dan de andere Waalse arrondissementen.

Het aantal zelfstandigen in hoofdberoep dat een *tertiaire activiteit* uitoefent (kaart 1.7) stijgt in Vlaanderen (102%), goed voor 4 000 extra zelfstandigen in hoofdberoep; maar deze groep neemt af in Wallonië (-1 500 jobs, 97%). In het Waals Gewest zagen enkel de arrondissementen Borgworm (102%) en Nijvel (105%) hun populatie van zelfstandigen in hoofdberoep met een tertiaire activiteit in aantal toenemen. In Vlaanderen daarentegen is een positieve evolutie eerder de regel dan de uitzondering. In West- en Oost-Vlaanderen tonen enkele arrondissementen een daling tussen 1997 en 2001.

In de *quartaire sector* boeren de zelfstandigen goed (kaart 1.8); dit blijkt uit de 3 500 extra jobs in Vlaanderen (108%), 400 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (104%) en 1 500 in Wallonië

(105%). Sterkst groeiende arrondissementen op dit vlak liggen in West-Vlaanderen, namelijk in Diksmuide (117%), Ieper (113%) en Tielt (115%).

3.2.2 De evolutie in de gemeenten

3.2.2.1 Het Vlaams Gewest

Inzoomend op de lokale zelfstandige werkgelegenheid (kaart 1.4) stellen we vast dat in West-Vlaanderen, waar de zelfstandige activiteit zo belangrijk is, enkel het arrondissement Brugge het echt goed doet (103%). De meest opvallende gemeenten zijn er Knokke-Heist (108%) waar er zo'n 250 zelfstandigen in hoofdberoep bijkwamen, Damme (+100 jobs of 112%) en Zedelgem (+100 jobs of 107%). In de rest van West-Vlaanderen, op enkele uitzonderingen na zoals Beer-nem, Koksijde en Anzegem, verliest de zelfstandige werkgelegenheid duidelijk terrein. In Oostende bijvoorbeeld betekent dat dat er 160 zelfstandigen in hoofdberoep minder zijn dan in 1997 (95%), in De Panne zijn dat er 90 minder (87%).

In de provincie Antwerpen telt vooral het arrondissement Antwerpen een aantal gemeenten waar de groep van zelfstandigen in hoofdberoep duidelijk toenam. Dat is vooral zo in Schilde (+130 jobs of 107%). In Brecht (105%), Ranst (107%), Stabroek (108%), Zandhove (106%) en Malle (106%) kwamen er telkens een 50- tot 70-tal zelfstandigen in hoofdberoep bij. In Antwerpen, Mortsel en Zwijndrecht ging het dan weer minder goed.

In het arrondissement Mechelen werd vooral in Mechelen (-100 jobs of 97%) en Willebroek (-53 jobs of 94%) de groep van zelfstandigen in hoofdberoep kleiner tussen 1997 en 2001. In het arrondissement Turnhout vermelden we Kasterlee (+60 jobs of 106%) en Grobbendonk (+60 jobs of 111%) als groeiers en Oud-Turnhout (-40 jobs of 94%) als daler.

In Vlaams-Brabant valt Halle (91%) op, waar 150 zelfstandigen in hoofdberoep verdwenen tussen 1997 en 2001 en in Scherpenheuvel-Zichem is dat een 50-tal (95%).

In Oost-Vlaanderen daalt in het arrondissement Aalst de groep van zelfstandigen in hoofdberoep in zowat alle gemeenten. In Aalst zelf gaan er zo 230 jobs verloren (94%) en in Denderleeuw een 50-tal (93%). In het arrondissement Dendermonde valt Waasmunster op waar er een 80-tal zelfstandige jobs bijkomen (110%). In het arrondissement Eeklo vernoemen we Zelzate waar er 60 verdwijnen (88%). In het arrondissement Gent kennen de zelfstandigen in hoofdberoep in Merelbeke en Sint-Martens-Latem tussen 1997 en 2001 een aangroei met respectievelijk 60 en 80

jobs. Dan rest nog het arrondissement Oudenaarde waar in Oudenaarde zelf een groei wordt opgetekend (+80 jobs, 106%), daar waar in Ronse de groep van zelfstandigen een negatieve evolutie kende (-60 jobs, 94%).

Enkele Limburgse gemeenten met een opvallende evolutie van zelfstandigen in hoofdberoep zijn Heusden-Zolder (+80 jobs, 106%) en Maasmechelen (+64 jobs, 105%) als groeiers, en Riemst (-50 jobs, 95%) als daler.

3.2.2.2 *Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*

Brussel stad kent een opvallende toename van zelfstandigen in hoofdberoep (+350 jobs, 105%). Verschillende andere Brusselse gemeenten vertonen echter een negatieve evolutie tussen 1997 en 2001. De meest opvallende zijn Ganshoren (-100 jobs, 90%), Oudergem (-120 jobs, 93%) en Sint-Joost-ten-Node (-70 jobs, 93%).

3.2.2.3 *Het Waals Gewest*

In Wallonië valt de provincie Waals-Brabant op, waar heel wat gemeenten, tegen de dalende trend in, een sterke aangroei kennen van zelfstandige activiteiten. We vermelden Chaumont-Gistoux (+100 jobs, 111%), Waterloo (+151 jobs, 107%), Eigenbrakel (+90 jobs, 104%), Kasteelbra-kel (+64 jobs, 110%), Villers-la-Ville (60 jobs, 110%) en Ramillies (+52 jobs, 116%).

Voor het overige daalt op de meeste plaatsen in Wallonië het aantal zelfstandigen in hoofdberoep. Dat is vooral zo in het arrondissement Luik in de gemeenten Aywaille (-200 jobs, 76%), Herstal (-150 jobs, 89%), Luik (-1 000 jobs, 88%), Seraing (-200 jobs, 88%) en Saint-Nicolas (-70 jobs, 89%). Sprimont vormt hierop een uitzondering (+140 jobs, 119%).

Ook in het arrondissement Charleroi is de evolutie overwegend negatief. Dat is zeker zo in Charleroi zelf (-850 jobs, 88%), Châtelet (-120 jobs, 90%), Courcelles (-120 jobs, 90%) en Fleurus (-80 jobs, 92%).

Naast Charleroi, Seraing en Luik zijn er nog andere Waalse centrumsteden die opvallen door de sterke afname van het aantal zelfstandigen in hoofdberoep. Dit is zo in Bergen (-220 jobs, 94%), La Louvière (-200 jobs, 93%), Verviers (-250 jobs, 89%), Aarlen (-60 jobs, 94%), Dinant (-50 jobs, 93%) en in mindere mate ook Namen (-120 jobs, 97%). Die achteruitgang van zelfstandigen in de steden is in Vlaamse centrumsteden wel enigszins aanwezig, maar zeker niet zo opvallend.

4 *De loontrekkende werkgelegenheid: de jobs in loondienst door een sectorale bril*

De Belgische economie aan het begin van de 21ste eeuw is een echte diensteneconomie. De jobs in loondienst, goed voor 85% van de totale werkgelegenheid, bestaan dan ook voor drie vierden uit jobs in de dienstensector, min of meer gelijk verdeeld over de commerciële of tertiaire sector (38%) en de quataire sector (36%). *De tertiaire sector* omvat commerciële diensten zoals horeca, vervoer en transport, financiële diensten, distributie- en verhuurdiensten en allerhande vormen van advies en bijstand aan bedrijven en personen. *De quataire sector* bundelt activiteiten uit de gezondheidszorg, openbaar bestuur, maatschappelijke dienstverlening, onderwijs en recreatie, sport en cultuur.

Tabel 1.1

Jobs in loondienst naar hoofdsector en gewest, aantal, aandeel en aanwezigheidsindexen (België; 2001)

	Primaire sector			Secundaire sector			Tertiaire sector			Quataire sector			Totaal Aantal
	Aantal	%	AI	Aantal	%	AI	Aantal	%	AI	Aantal	%	AI	
België	30 500	0,9	1,00	860 500	24,7	1,00	1 335 000	38,3	1,00	1 249 000	35,8	1,00	3 487 000
Vlaams Gewest	25 500	1,3	1,44	579 500	29,1	1,15	756 500	38,0	0,97	626 000	31,5	0,86	1 989 000
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	300	0,0	0,10	66 000	11,0	0,81	295 500	49,3	2,33	236 000	39,4	1,99	599 000
Waals Gewest	4 600	0,5	0,47	215 500	24,0	0,78	283 000	31,5	0,66	387 000	43,0	0,97	899 000

Bron: RSZ en NIS (Bewerking Steunpunt WAV)

De primaire sector met activiteiten in de land- en tuinbouw en visserij, is in België goed voor zo'n 30 500 loontrekkende jobs. Dit vertegenwoordigt niet eens 1% van alle loontrekkende jobs. Kenmerkend echter voor de primaire sector is dat de werkgelegenheid er voor een groot deel, namelijk voor meer dan de helft, niet-loontrekkend is.

De secundaire sector groepeerd vier types van activiteiten met als hoofdmoot de (verwerkende) industrie met als voornaamste industrietakken de metaalverwerkende nijverheid, de chemie en de voedingsnijverheid. Ook de bouwsector verschaft in België heel wat jobs. Ten derde maakt ook de productie en distributie van elektriciteit, gas en water deel uit van de secundaire sector. Een laatste activiteit is de winning van delfstoffen, wat sinds de sluiting van de laatste steenkoolmijn zo'n tien jaar geleden in België bijna niet meer van tel is.

We maken weerom gebruik van aanwezigheidsindexen om na te gaan hoe de gewesten, provincies, arrondissementen en gemeenten zich ten aanzien van elkaar situeren. Deze index geeft aan in welke mate een bepaalde sector er sterker of zwakker staat dan elders in België. Kaart 1.9 geeft de aanwezigheidsindexen voor de loontrekkende werkgelegenheid in haar totaliteit. Kaarten 1.10 tot en met 1.13 belichten telkens de regionale verdeling van loontrekkende jobs in één hoofdsector. We gaan ook telkens in op de evolutie van de loontrekkende jobs in de periode 1997-2001 (kaart 1.20). Kaarten 1.21 tot en met 1.23 geven de evolutie weer in de secundaire, tertiaire en quataire sector voor alle Belgische gemeenten. Er werd geen kaart opgenomen voor de primaire sector, omdat het totaal aantal primaire jobs in veel gemeenten dermate klein is dat de procentuele verschuiving een verkeerd beeld geeft op de kaart.

4.1 ■■ De primaire sector: visserij, land- en tuinbouw

De werkgelegenheid in de visserij, landbouw en tuinbouw beperkt zich in België grotendeels tot Vlaanderen, waar 84% van de jobs zich bevindt (kaart 1.10). De overige 15% van de loontrekkende jobs in de sector bevindt zich in Wallonië; de primaire sector in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is zo goed als onbestaande.

4.1.1 *Het Vlaams Gewest*

De primaire sector zorgt in het Vlaams Gewest voor 25 600 jobs in loondienst. Het gaat hier om 24 900 jobs in de *land- en tuinbouw* en 700 jobs in de *visserij*.

De primaire sector kende in het Vlaams Gewest de voorbije periode (1997-2001) een lichte achteruitgang met een 400-tal loontrekkende jobs (98%), volledig te wijten aan het jobverlies in 2000 en 2001 (samen -1 150 jobs). Vooral de sector van *de veeteelt* kreeg klappen toen door de dioxinecrisis, de dolliekoeienziekte en mond- en klauwzeer veel dieren vernietigd werden en de vraag naar vlees terugliep. Aan alle ellende is voorlopig (anno 2003) nog geen eind gekomen met bedreigingen van de vogelpest in de pluimveesector.

De meest opvallende Vlaamse regio met zeer hoge aanwezigheidsindexen voor de loontrekkende activiteiten in de primaire sector is 'Haspengouw'.¹ Door de intensieve *fruitteelt* zijn er in deze streek veel meer loontrekkende jobs in de primaire sector in verhouding tot de bevolking op arbeidsleeftijd dan elders in België. Deze activiteiten zetten zich verder over de grens van Lim-

¹ Haspengouw bestaat uit Herk-de-stad, Nieuwerkerken, Alken, Kortesseem, Bilzen, Riemst, Hoeselt, Wellen, Sint-Truiden, Borgloon, Tongeren, Herstappe, Heers en Gingelom.

burg, in het Hageland, waar gemeenten als Geetbets, Zoutleeuw, Landen, Kortenaeken en Tienen een zelfde sterke concentratie vertonen van *land- en tuinbouwactiviteiten*. Het is in de provincie Limburg en vooral in het arrondissement Tongeren dat er in de primaire sector heel wat loontrekkende jobs verloren gingen.²

Zowat het grootste landelijke gebied in Vlaanderen strekt zich uit van de Westhoek over het hinterland van de kust en loopt verder door naar het noord-oosten tot het Meetjesland. De belangrijkste sector is *de land- en akkerbouw*, met als geografisch zwaartepunt de streek rond Roeselare.

Ten zuidoosten van Gent, met onder meer Assenede, Evergem en Nevele situeert zich een ander landelijk gebied waar de primaire sector van belang is, meer bepaald omwille van de activiteiten in *de sierteelt*. Deze plattelandsregio is echter, in tegenstelling tot de West-Vlaamse landbouwgebieden, onderhevig aan een sterke verstedelijkingsdruk en suburbanisatie.

In de regio tussen Antwerpen en Mechelen is er een sterke concentratie van *tuinbouwactiviteiten* (groententeelt). Verder in het noorden van het arrondissement Turnhout verwijst de hoge aanwezigheidsindex naar *de akker- en landbouwactiviteiten*. Iets gelijkaardigs vinden we ten noordoosten van de provincie Limburg (Maaseik). Beide landelijke gebieden staan eveneens onder sterke verstedelijkingsdruk (Cabus en Vanhaverbeke, 2001).

4.1.2 Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Zoals reeds vermeld, is de primaire sector voor dit gewest absoluut niet van tel voor de werkgelegenheid. Er zijn anno 2001 slechts 300 jobs in loondienst in de primaire sector in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

4.1.3 Het Waals Gewest

In Wallonië zijn er van de 4 600 jobs in loondienst in de primaire sector slechts 100 jobs in de visserij. De overige 4 500 zijn jobs in de land- en tuinbouw.

In tegenstelling tot de situatie in Vlaanderen komen er in Wallonië tussen 1997 en 2001 zo'n 800 loontrekkende jobs bij in de primaire sector. Dit is het resultaat van een geleidelijke jaarlijkse

2 Dit kan het gevolg zijn van het seizoeneffect in de cijfers. De statistieken van de loontrekkende jobs tonen de situatie op 30 juni en omvatten voor de primaire sector heel wat seizoenarbeiders. Bij een vroege of late oogst, pluk, landbewerking omwille van de weersomstandigheden kunnen er het ene jaar heel wat meer personen aan het werk zijn op 30 juni dan het andere jaar, wat schommelingen in de cijfers kan verklaren.

aangroei en betekent een stijging van de jobs in loondienst in de primaire sector in Wallonië met 23%. Dit is opvallend tegengesteld aan de evolutie in Vlaanderen.

De 4 600 jobs in loondienst in deze activiteitensector vormen slechts een miniem deeltje van de Waalse werkgelegenheid. Toch betreft het hier één van de meest karakteristieke activiteiten van het gewest. Het gaat hier om activiteiten die rechtstreeks verband houden met de natuurlijke bronnen van het gewest namelijk *de bosbouw, -exploitatie en aanverwante activiteiten* in de provincie Luxemburg (voornamelijk de arrondissementen Marche-en-Famenne en Bastenaken). Daarnaast wordt er in de streek Namen-Dinant meer dan elders in Wallonië aan *veeteelt en fruitteelt* gedaan (Vanderstricht en Istace, 2002).

4.2 ■■ De secundaire sector: de industrie en de bouwsector

Zoals reeds aangehaald, is de secundaire sector goed voor een kwart van de loontrekkende werkgelegenheid in België, waarvan vier vijfden industriële activiteiten en het overige vijfde activiteiten in de bouw. Als exportland heeft België een aantal typische produkten voor de buitenlandse markt. De voornaamste zijn auto's, chemische produkten en diamant. U vindt de vertegenwoordiging van de secundaire sector, voorgesteld door middel van de aanwezigheidsindex, naar arrondissement (kaart 1.16) en naar gemeente (kaart 1.11).

Beide kaarten visualiseren het Vlaamse overwicht voor de industrie (AI=1,15). In Wallonië (AI=0,78) en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (AI=0,81) ligt de aanwezigheidsindex voor de secundaire sector een stuk lager. In Vlaanderen vertegenwoordigt de secundaire sector 29% van de loontrekkende werkgelegenheid, in Wallonië is dat 24%, en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is de secundaire sector relatief zwak met 11% van de jobs.

Los van de omvang van de sector zijn de meest typische Vlaamse industrietakken *de textiel- en kledingsector, de rubber- en kunststofnijverheid, de vervaardiging van kantoormachines en computers en de hout- en overige industrieën* waaronder diamant. Ook Wallonië heeft erg typerende industriële activiteiten, meer bepaald *de winning van delfstoffen, de vervaardiging van glas, bakstenen, cement en andere bouwmaterialen en de metallurgie*. En Brussel heeft, ondanks het relatief beperkte belang van de industrie voor het gewest, enkele zeer eigen secundaire activiteiten namelijk *elektriciteit, stoom, gas en water en de automobiëlindustrie*.

We kijken opnieuw hoe de situatie in 2001 geëvolueerd is ten aanzien van 1997, waarbij 1997 gelijk gesteld werd aan 100% (kaart 1.21). De werkgelegenheid in de secundaire sector in België

kende een lichte groei met 2,1% tussen 1997 en 2001. Die groei is het sterkst in Wallonië (105%), gevolgd door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (103%). In Vlaanderen bleef die groei beperkt (102%).

De beste prestaties vinden we in de sector van *de vervaardiging van elektrische apparaten* (+4 000 jobs, 119%), wat vooral op de rekening komt van Vlaanderen en Brussel, en *de vervaardiging van metaalproducten* (+5 600 jobs, 110%). De *rubber- en kunststofnijverheid* lijkt het ook goed te doen in België (+2 900 jobs, 113%), maar deze vaststelling gaat enkel op voor Vlaanderen (120%). In Wallonië en Brussel daalt de werkgelegenheid in deze sector met ongeveer 10%.

In absolute aantallen komen, naast de groei in *de metaalsector*, andere sectoren op de voorgrond, met name *de bouwsector* goed voor 11 300 extra jobs (106%), *de vervaardiging van transportmiddelen* (+4 700 jobs, 107%) en *de chemische industrie* (+4 500 jobs, 107%). In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is *de vervaardiging van transportmiddelen* tussen 1997 en 2001 goed voor 2 000 nieuwe banen (127%).

In andere deeltakken van de industrie gaat het minder goed. Het gaat al langer slecht in *de kleding- en textielsector* (resp. 67% en 90%), wat, gezien de concentratie van deze activiteitentak in Vlaanderen, vooral in dit gewest gepaard ging met veel jobverlies (-9 000). Dit is grotendeels het gevolg van de zware concurrentie van de lageloonlanden. De sector probeert zich nu te heroriënteren door zich minder toe te spitsen op de door de lageloonlanden bedreigde kledijsector en meer op de productsegmenten van het interieurtextiel en het technisch textiel en niches zoals 'active sportswear' of veiligheidstextiel (FET, 30-11-2000).

De afbouw van *de winning van delfstoffen*, enkel relevant voor Wallonië, zet zich eveneens langzaam maar zeker verder; in Wallonië gingen hier zo'n 900 jobs verloren (76%).

4.2.1 Het Vlaams Gewest

In Vlaanderen is de industriële activiteit geconcentreerd in de noordelijke strook die van onder de kuststreek verder loopt langs de Nederlandse grens tot helemaal in het oosten. Een van de belangrijkste industrie-assen is Antwerpen-Brussel met de industriële activiteit rond de Antwerpse haven, rond het zeekanaal Brussel-Rupel en rond de autowegen Antwerpen-Brussel.

4.2.1.1 Antwerpen: industriële top met chemie op kop

De alomtegenwoordige industriële werkgelegenheid in de provincie Antwerpen is sterk gespreid, zowel over de vele industrietakken als over de drie arrondissementen (zie verder). De

evolutie van de secundaire sector tussen 1997 en 2001 verliep echter niet gelijk in de drie arrondissementen.

Het arrondissement Antwerpen verliest veel loontrekkende jobs in de secundaire sector (-5 000 jobs, 95%). Het grootste jobverlies wordt geleden in *de voeding* en in *de chemie*. Alleen al in de gemeente Antwerpen gingen er meer dan 5 500 jobs teloor in de secundaire sector (90%). Ook in Kapellen, Lint en Schoten verdwenen er 250 tot 300 jobs. Gemeenten zoals Aartselaar, Ranst, Wommelgem en Brecht, waar telkens enkele honderden jobs bijkwamen, kunnen dit niet volledig goedmaken.

Het grote jobverlies in het arrondissement Antwerpen wordt wel gecompenseerd door de aangroei van jobs in het arrondissement Turnhout (+3 600 jobs, 107%), vooral dan in *de rubber- en kunststofnijverheid* en *de vervaardiging van transportmiddelen*. In Turnhout zelf, Westerlo en Hulshout valt de jobgroei het meest op. Een grote verliezer in de regio is Mol, waar tussen 1997 en 2001 meer dan één vierde van de arbeidsplaatsen in de sector verdween (-700 jobs). Dit is het gevolg van zware afvloeiingen bij glasproducenten Verlipack en Glaverbel en de falings van vezelproducent JM Balmatt.

In het arrondissement Mechelen blijft de jobmassa ongeveer gelijk. Vooral Puurs valt op, want de jobs in loondienst in de secundaire sector groeien er aan met één kwart ten aanzien van 1997, wat meer dan 650 extra banen oplevert. Duidelijk jobverlies is er vooral in de gemeente Mechelen zelf (-900 jobs, 91%).

Bekijken we de provincie door de bril van de industrietakken dan duikt volgend beeld op.

De *chemische industrie* is de opvallendste nijverheidstak in de provincie, zowel door haar absolute aanwezigheid met 32 300 jobs, als relatief ten aanzien van de Belgische situatie (AI=2,62). De chemie is dan ook verantwoordelijk voor 5,3% van alle loontrekkende jobs in de provincie.

De concentratie van jobs in de chemie is het grootst in het arrondissement Antwerpen (AI=2,80). Antwerpen is niet enkel het belangrijkste chemiecentrum van het Vlaams Gewest, maar zelfs het tweede belangrijkste ter wereld! De Antwerpse chemie heeft als specialisatie de basispetrochemie, gevestigd in het havengebied nabij de raffinaderijen en de haveninstallaties. Werkgevers met meer dan 1 000 werknemers in de Antwerpse regio zijn Agfa-Gevaert in Mortsel (5 200 jobs), B.A.S.F. (3 500 jobs), Bayer (3 700 jobs) en Degussa (1 150 jobs) in Antwerpen. In het arrondissement Antwerpen kampte de sector wel met jobverlies in de periode 1997-2001; er gingen meer dan 1 000 jobs verloren (95%).

In het arrondissement Turnhout (AI=2,47) verschaft de chemie meer dan dubbel zoveel arbeidsplaatsen in verhouding tot de bevolking op arbeidsleeftijd dan elders in België met onder andere

pharmaciereus Janssen Pharmaceutica (3 700 jobs). De jobmassa in het arrondissement bleef gelijk tussen 1997 en 2001.

Ten slotte is de chemie ook in het arrondissement Mechelen sterk vertegenwoordigd ($AI=2,27$), onder meer door de aanwezigheid van de geneesmiddelenproductie van Pharmacia in Puurs (1 200 jobs) en Du Pont de Nemours Belgium in Mechelen die er verf, vernis en drukinkt vervaardigt (1 100 jobs). Hier boerde de chemische industrie erg goed tussen 1997 en 2001; de loontrekkende jobs namen met een kwart toe (+1 000 jobs, 126%).

Ook de meeste takken van de *metaalsector* zijn in de Antwerpse regio's prominent aanwezig. Belangrijkst zijn *de vervaardiging van transportmiddelen* (19 300 loontrekkende jobs) met als voornaamste bedrijven Opel in Antwerpen (5 500 jobs), Van Hool in Lier (5 000 jobs) en DAF Trucks in Westerlo (1 800 jobs) enerzijds en *de vervaardiging van metaalproducten* (11 800 jobs) anderzijds, gespreid over een groot aantal ondernemingen. In het arrondissement Turnhout kwamen er in de metaalsector ruim 1 000 jobs bij in de beschouwde periode, dit is een toename met 45%, waarvan meer dan de helft in Westerlo. In Olen is de koperfabriek van Umicore gevestigd die er ongeveer 1 400 mensen tewerkstelt. De slechte marktomstandigheden zetten de groep ertoe aan te herstructureren wat aan 130 mensen hun baan zou kosten (FET, 17-05-2003).

De grafische nijverheid is met ruim 10 000 jobs ook een karakteristieke bedrijfstak in de Antwerpse arrondissementen met onder meer Promedia in Antwerpen die zo'n 800 arbeidsplaatsen verschaft. In Turnhout zijn Van Genechten Biermans, Brepols en Proost de grote werkgevers uit de grafische nijverheid. Wolters Kluwer verhuisde onlangs naar Mechelen waardoor de grafische sector nu ook in het derde Antwerpse arrondissement goed vertegenwoordigd is.

De *bouwsector* vertegenwoordigt zeer veel jobs in de provincie (34 800 jobs), maar staat enkel in het arrondissement Turnhout relatief sterker ($AI=1,30$) dan gemiddeld in België. De bouwsector groeide in alle Antwerpse arrondissementen met 4 à 5 procent.

De *voedingssector* is opvallend aanwezig in het arrondissement Turnhout ($AI=2,21$), met als voornaamste deelsectoren de vleesindustrie, de 'overige voedingsmiddelen' wat vooral de 1 500 jobs zijn bij General Biscuits in Herentals en de zuivelnijverheid, meer bepaald consumptie-ijs. De sector deed het goed tussen 1997 en 2001 in het Turnhoutse (+650 jobs, 105%); in het arrondissement Antwerpen gingen er echter veel jobs verloren (-1 350 jobs, 93%).

Onder meer uit de jaarlijkse enquête van de Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij (GOM) Antwerpen blijkt dat de secundaire sector in de provincie Antwerpen te lijden heeft onder de groeivertraging (Huysmans en Pompen, 2003). In 2002 gaan er heel wat meer bedrijven over kop

dan in 2001, ook in de industrie. Zo kent de *petrochemie* een terugval, getuige hiervan het schrappen van 1 500 banen bij Bayer Antwerpen in de loop van 2002 en 2003 (FET, 05-03-2003 en 07-05-2003). In de *grafische sector* gaat het slecht. Drukpersenbouwer Xeikon (Mortsel) gaat over kop, met na overname toch nog een jobverlies van zo'n 250 werknemers (FET, 8-03-2002). In het arrondissement Turnhout gaat drukkerij Brepols in faling waardoor er 450 jobs verloren gaan. Ook bij Agfa Gevaert in Mortsel stonden herstructureringen op het programma. In het arrondissement Mechelen krijgt de sector van de *vervaardiging van elektrische machines en apparaten* klappen met onder meer de sluiting van FCI, fabrikant van connectoren en jobverlies na herstructurering bij Pauwels, fabrikant van transformatoren in Mechelen.

4.2.1.2 Oost-Vlaanderen: van alles een beetje

Globaal genomen situeert Oost-Vlaanderen zich iets boven het Belgische gemiddelde voor wat betreft de loontrekkende werkgelegenheid in de secundaire sector (AI=1,12). Deze is hiermee de sterkst aanwezige activiteitensector in Oost-Vlaanderen, goed voor één derde van de loontrekkende jobs.

We overlopen de sectoren die sterk staan in de Oost-Vlaamse arrondissementen en gemeenten. In het industriegebied rond de haven van Gent is de belangrijkste sector de *metallurgie*, meer bepaald met de *vervaardiging van ijzer en staal en van ferro-legeringen* met 6 300 jobs bij Sidmar. Het jobaantal in de *metallurgie* in Gent bleef relatief stabiel tussen 1997 en 2001, maar de directie kondigde afvloeiingen aan (FET 12-10-2001). Daarnaast is ook de *vervaardiging van transportmiddelen* vertegenwoordigd in Gent met de vestigingen van Volvo Cars en Volvo Trucks (resp. 4 000 en 2 600 jobs). Deze activiteitstak zorgde voor 1 300 nieuwe jobs in Gent tussen 1997 en 2001.

De *rubber- en kunststofnijverheid* zorgt in Oost-Vlaanderen meer dan elders in het land voor jobs (AI=1,85), vooral in de buurt van Aalst met Gates Europe in Erembodegem (600 jobs) en Tupperware (500 jobs). Bij Gates gingen evenwel heel wat jobs verloren toen in 2000 een productieafdeling naar Oost-Europa werd versluisd.

Voor gans Oost-Vlaanderen en in het bijzonder de streek rond Oudenaarde, is de *textielnijverheid* met 12 300 jobs een belangrijke nijverheidstak. De grootste textielproducenten zijn er Utexbel (1 200 jobs) en Associated Waevers Europe (500 jobs) in Ronse en Santens en Domo in Oudenaarde (resp. 850 en 600 jobs) en Beaulieu in Kruishoutem (450 jobs). De textiel zorgt voor 3% van de jobs in loondienst in de provincie. Oost-Vlaanderen heeft na West-Vlaanderen dan ook de hoogste aanwezigheidsindex voor de textielsector (AI=2,37). De *kledingindustrie* is er eveneens zeer sterk vertegenwoordigd (AI=2,93) en biedt er 4 500 loontrekkende jobs aan, waarvan 1 000

bij Samsonite Europe in Oudenaarde. Beide nijverheidstakken kregen in Oost-Vlaanderen rake klappen. Tussen 1997 en 2001 gingen er in de twee sectoren samen bijna 6 000 jobs verloren.

In absolute aantallen gerekend, zonder echter erg typerend te zijn voor de provincie, zijn vooral de *bouwsector* (29 900 jobs) en de *voedingsnijverheid* (14 800 jobs) van tel voor de loontrekkende werkgelegenheid in Oost-Vlaanderen. In de bouw kwamen er tussen 1997 en 2001 zo'n 2 750 jobs bij in Oost-Vlaanderen (110%).

Kijken we hoe de secundaire sector evolueerde tussen 1997 en 2001, dan zien we in Oost-Vlaanderen slechts een lichte jobgroei (101%). Dit bleef iets onder het Belgische gemiddelde van 102%. Dit is vooral te wijten aan de zwakke prestaties van de secundaire sector in het arrondissement Aalst. Deze streek biedt weinig jobs en is nogal eenzijdig georiënteerd op 'crisissectoren' zoals de *houtindustrie*, *textiel en kleding* en de *rubber- en kunststofnijverheid*. Zakken we af naar het gemeentelijk niveau zien we dat vooral in Aalst zelf jobs verloren gaan (-1 100 jobs, 87%) en in Denderleeuw (-300 jobs, 65%).

In het arrondissement Dendermonde is de balans positief; de beste prestaties zijn voor de gemeenten Wetteren (+450 jobs, 119%), Zele (+300 jobs, 109%) en Lebbeke (+200 jobs, 119%). In het arrondissement Eeklo blijft alles bij het oude; ondanks het zware jobverlies in de *textielsector* tussen 1997 en 2001 (-1500 jobs). Enkel in Assenede ontgoocht de secundaire sector (-300 jobs, 80%). In het arrondissement Gent komen er wat jobs bij. Vooral in Merelbeke en Melle gaat de secundaire sector erop vooruit (resp. +500 jobs, 154% en +400 jobs, 164%). In Gent zelf staan forse investeringen bij Volvo Cars Europe op het programma wat 2 200 (in)directe arbeidsplaatsen moet opleveren. Het status-quo in het arrondissement Oudenaarde is het resultaat van het jobverlies in Ronse (-500 jobs, 86%), een gemeente die het over de ganse lijn niet zo goed doet, en de jobgroei in Oudenaarde zelf (+500 jobs, 109%). Ten slotte komen er vooral in het arrondissement Sint-Niklaas secundaire jobs bij (+1 300 jobs). In Lokeren is de aangroei met één derde goed voor 900 nieuwe jobs (132%). In Sint-Gillis-Waas en Kruikebeke komen er ook enkele honderden jobs bij. Sint-Niklaas zelf doet het dan weer minder goed (-400 jobs, 94%).

4.2.1.3 West-Vlaanderen: oude ambachten in jong kledje

West-Vlaanderen heeft van alle provincies de hoogste aanwezigheidsindex voor de werkgelegenheid in de secundaire sector (AI=1,34). Vooral Zuid-West-Vlaanderen heeft een sterk industrieel karakter, toe te schrijven aan de industriële werkgelegenheid in de arrondissementen Kortrijk, Tielt en Roeselare.

Het arrondissement Tielt springt sterk in het oog, met bijna twee-en-een-halve keer zo veel jobs in de secundaire sector dan elders in het land, de omvang van de beroepsbevolking in acht genomen. Dit is in de eerste plaats te danken aan de *textielindustrie*. We vernoemden reeds het jobrijke Wielsbeke in dit arrondissement, waar enkele grote textielproducenten zoals Balta Industries (1 900 jobs) en Beaulieu (600 jobs) een stek hebben. Het arrondissement Tielt is tevens de sterkste groeier tussen 1997 en 2001 (+2 000 jobs). Ook in het aangrenzende arrondissement Kortrijk wordt de werkgelegenheid sterk bepaald door de textielindustrie met onder meer Bekaert Textiel in Waregem (900 jobs), Lano in Harelbeke (500 jobs), De Witte Lietaer in Menen (500 jobs), ... De textielnijverheid is dan ook een van de meest typerende en geografisch sterkst geconcentreerde activiteiten voor de regio. Deze nijverheidstak staat voor 19 200 jobs; dit is vijf procent van de jobs in loondienst in de provincie. Naast de aanwezigheid van een aantal erg grote textielproducenten, ligt de textielnijverheid ook aan de oorsprong van de ontwikkeling van een dicht netwerk van kleine en middelgrote bedrijfjes in de regio die rechtstreeks met de sector in verband staan zoals de bouw van textielmachines en de confectie.

In tegenstelling tot Oost-Vlaanderen evolueerde de werkgelegenheid in de textiel niet zo slecht in West-Vlaanderen. Tussen 1997 en 2001 kwamen er netto zo'n 360 jobs bij (onder meer 580 jobs in Wielsbeke). Er gingen echter ook veel jobs verloren in de sector. Vooral 2000 was een jaar met enkele ophefmakende faillissementen. Denken we dan in de eerste plaats maar aan Louis Depoortere, meubelstoffenfabrikant DVW en spinnerijgroep Van der Eecken. Toch blijken de 2 000 textielwerknemers die hierbij hun job verloren, mede dank zij de toenmalige gunstige conjunctuur, een jaar later nagenoeg allemaal terug aan het werk. Begin 2003 sluit ook de textielgroep Sofitex haar deuren wat aan 400 mensen hun baan kost. Vermits de algemene economische situatie nu heel wat minder goed is, zullen deze mensen het moeilijker hebben om opnieuw een job te vinden.

In de *vervaardiging van kleding, schoeisel, leer- en bontnijverheid* is het resultaat al even pover als in Oost-Vlaanderen met een jobverlies van 1 750 arbeidsplaatsen (58%). Andere typische sectoren voor de regio Tielt-Kortrijk-Roeselare die een gelijkaardige evolutie kenden als de textielnijverheid, namelijk langzame modernisering en weinig veranderingen, zijn bijvoorbeeld de *meubelsector* en de *houtindustrie*. Als uitzondering vermelden we Unilin Décor in Wielsbeke, laminaatproducent van Quick Step, dat 500 werknemers aan het werk zet en hiermee niet enkel het grootste bedrijf in de sector is in de provincie maar eveneens tot de snelst groeiende grote bedrijven van de provincie gerekend moet worden (Cambien en Mouton, 2003).

Ook enkele activiteitstakken van de *metaalsector* zijn goed vertegenwoordigd in West-Vlaanderen (34 700 jobs) en dragen sterk bij tot het belang van de secundaire sector voor de provincie. De metaalsector vertegenwoordigt 9% van alle loontrekkende jobs in de provincie.

In het Kortrijkse zijn twee grote werkgevers gevestigd, namelijk Bekaert in Zwevegem (3 900 jobs) en Barco in Kortrijk (2 000 jobs). In Brugge stelt BN (nu 'Bombardier Transportation Belgium'), fabrikant van spoorwegvoertuigen en filiaal van de Canadese groep Bombardier, ruim 1 000 mensen tewerk. In Zedelgem nabij Brugge verschaft Ford New Holland (nu 'CNH Belgium'), producent van land- en bosbouwmachines, zo'n 2 000 arbeidsplaatsen. In Oostende heeft Daikin, die uitrusting voor koeling en klimaatregeling vervaardigt, 1 100 personen in dienst. Eveneens nabij Brugge, meer bepaald in Oostkamp, ontwikkelen en vervaardigen de 950 medewerkers van Tyco Electronics Belgium EC elektromechanische componenten voor de communicatiebranche en de automobielsector. In Ieper is Picanol gevestigd, producent van weefmachines die er eveneens zo'n 1 100 mensen aan het werk houdt. In Roeselare is een afdeling van het elektronicabedrijf BC Components gevestigd, goed voor een 1 000-tal jobs, maar daar verdwijnen er eind 2001 bijna 200 van.

Ook *de voeding-, drank- en tabaksnijverheid* zorgt voor heel wat werk in de provincie (15 300 jobs) en dat is nog meer zo voor *de bouwsector* (23 700 jobs). In de bouwsector kwamen er een 1 000-tal jobs bij in West-Vlaanderen (105%); in de voeding bleef alles bij het oude.

De evolutie van de globale secundaire sector in de West-Vlaamse arrondissementen en gemeenten toont dat er in de ganse provincie 3 600 secundaire jobs bijkomen (103%). Dit is vooral te danken aan de sterke jobgroei in het arrondissement Tielt (113%), goed voor ruim 2 000 extra jobs in loondienst. Ook in de arrondissementen Kortrijk, Ieper en Oostende kwamen er duidelijk jobs in loondienst bij, wat over het algemeen het saldo is van jobverlies in de ene en jobwinst in de andere gemeente. Goede prestaties voor Zonnebeke en Langemark-Poelkapelle en ook voor Oostende (300 jobs, 109%); in Wervik gaat het minder goed (-250 jobs, 84%). In Waregem (800 jobs, 110%), Kuurne (500 jobs, 117%), en Menen (400 jobs, 115%) kwamen er veel jobs bij. Die gingen er deels weer af in Wevelgem (-350 jobs, 93%) en Zwevegem (-500 jobs, 87%). Het arrondissement Brugge bleef stabiel in de periode 1997-2001. Dit is het netto resultaat van een niet te verwaarlozen banengroei in Brugge zelf (+800 jobs, 110%) en in Jabbeke (+300 jobs, 134%) en een negatieve evolutie onder meer in Oostkamp (-400 jobs, 82%). Ook in de arrondissementen Roeselare en Veurne blijven de secundaire jobs in loondienst ongeveer gelijk tussen 1997 en 2001. Noemenswaardig jobverlies is er vooral in Izegem (-400 jobs, 91%).

De GOM West-Vlaanderen en de West-Vlaamse Kamer voor Koophandel en Nijverheid zien de vestigingsproblematiek als de belangrijkste rem op de groei van de West-Vlaamse bedrijven. Slechts 3,2% van het grondgebied is voor industriedoeleinden bestemd. Dat is te weinig om bedrijven die willen uitbreiden en startende ondernemingen hiertoe de ruimte te bieden.

4.2.1.3 Limburg: grote bedrijven, buitenlandse afhankelijkheid

Met een aanwezigheidsindex van 1,27 komt Limburg op de derde plaats na Antwerpen en West-Vlaanderen voor wat betreft de aanwezigheid van jobs in loondienst in de secundaire sector. In Limburg is ruim een derde van de jobs gesitueerd in de industrie of de bouw.

De meest specifieke bedrijfstakken voor deze provincie zijn *de vervaardiging van transportmiddelen* (AI=2,85), van *metaalproducten* (AI=2,23) en van *medische apparatuur en de bouwsector* (AI=1,16). Voor al deze sectoren heeft Limburg de hoogste aanwezigheidsindex van alle Belgische provincies. Ook *de houtindustrie, de rubber- en kunststofnijverheid, de vervaardiging van glas, bakstenen, cement en dergelijke, de vervaardiging van kantoor- en ander meubilair* zijn voor de Limburgse werkgelegenheid erg belangrijk.

Vooral in de arrondissementen Hasselt en Maaseik zijn de industriële en bouwactiviteiten doorslaggevend voor de werkgelegenheid. In het arrondissement Tongeren is de secundaire sector minder van tel, met uitzondering van *de rubber- en kunststofnijverheid* (AI=1,81), *de confectie* (AI=1,53) en *de vervaardiging van transportmiddelen* (AI=1,42).

In het arrondissement Hasselt heeft Genk de hoogste aanwezigheidsindex voor de secundaire sector (AI=3,84). Dit is eveneens de gemeente met de sterkste concentratie van industriële werkgelegenheid voor de ganse provincie. De secundaire sector staat in Genk voor meer dan de helft van alle loontrekkende jobs in de gemeente. De sterke aanwezigheid van de industrie is toe te schrijven aan de werkgelegenheid bij Ford Genk; *de vervaardiging van transportmiddelen* zorgt in Genk voor 12 300 directe jobs. Momenteel is er een herstructurering aan de gang, waarbij 1 400 jobs moeten verdwijnen tegen 2004. De verkoop van de Ford Mondeo valt sterk tegen en de autoverkoop in het algemeen zit op een dieptepunt. Vanaf 2004 zal Genk ook de Ford Focus produceren, wat de tewerkstelling van de rest van het personeel zou moeten verzekeren (FET, 17/06/2003). Daarnaast zorgt ALZ, *metallurgie*, ook voor 1 500 jobs. In Genk is Nitto Europe gevestigd, de enige productie-eenheid van de Japanse multinational Nitto Denko Corporation. Nitto Europe produceert er industriële kleefband, beschermfolie en halfabrikaten voor de elektronica-sector (600 werknemers).

In Tessenderlo (AI=2,74) is de helft van de jobs te vinden in de industrie of de bouw. Dit heeft veel te maken met de sterke concentratie van *de chemie* in de regio. Van de 4 000 werknemers in de secundaire sector werken er 1 600 bij Tessenderlo Chemie!

De sector van *de vervaardiging van kantoormachines, computers, audio-, video- en telecomapparatuur* valt in Limburg nagenoeg volledig samen met Philips Hasselt. De aanwezigheidsindex voor de secundaire sector is in Hasselt dan ook vrij hoog (AI=1,48). Hier komt jammer genoeg verande-

ring in. Daar waar Philips Hasselt in 2001 nog 1 400 mensen tewerkstelt worden er in deze vestiging in 2003 meer dan 900 banen geschrapt. De overige personeelsleden kunnen elders (andere vestigingen, andere bedrijven uit de sector) aan de slag.

In Opglabbeek (AI=2,10) is dan weer *de bouwsector* verantwoordelijk voor de hoge aanwezigheidsindex voor de secundaire sector. De bouw bezorgt aan één op drie werknemers in de secundaire sector een job in loondienst.

Ook in Lummen (AI=1,62) is de secundaire sector goed vertegenwoordigd. Hier is Friesland Madbic Food Service gevestigd, een leverancier van roomproducten, boterspecialiteiten, soft-ijs, milkshakemengsels, desserts en vullingen, waar 350 mensen werken. Bij Van Pelt vervaardigen de 250 werknemers kit-meubelen en bij Bosal Research, gespecialiseerd in research en ontwikkeling van uitlaatsystemen voor de automobielsector, werken 190 mensen.

In Sint-Truiden (AI=1,37) is schokdemperfabrikant Monroe, die deel uitmaakt van de Amerikaanse multinational Tenneco, een belangrijke werkgever voor de secundaire sector. De fabriek in Sint-Truiden telt 1 400 werknemers en produceert elke dag 45 000 schokdempers.

In het arrondissement Maaseik heeft Overpelt de hoogste aanwezigheidsindex voor zijn activiteiten in de secundaire sector (AI=3,5). Hier vertegenwoordigt *de vervaardiging van metaalproducten* 1 100 jobs, waaronder de 450 werknemers van de zinkfabriek van Umicore. Bij het kunststoffenverwerkend bedrijf Plascobel werken 300 mensen. Verder is er nog Linpac Automotive, producent van kunststofonderdelen voor auto's. De directie van Linpac kondigt echter in maart 2003 aan dat de fabriek gesloten wordt en dat de 235 werknemers op straat komen te staan (FET 09/04/2003). Verder heeft het Nederlandse Brabantia haar belangrijkste productiecentrum in Overpelt met zo'n 250 werknemers.

Een transportbedrijf uit Valkenswaard, namelijk Centrum Transport, investeert in de bouw van een logistiek centrum in Overpelt. Het bedrijf dat op amper 15 kilometer van Overpelt was gevestigd, maar aan de andere kant van de grens met Nederland, trok met uitbreidingsplannen naar Noord-Limburg omdat daar nog voldoende ruimte beschikbaar was. De investering is volgens het bedrijf goed voor 250 nieuwe jobs (FET, 27/03/2003).

In Bree (AI=2,03) zijn het hoofdzakelijk drie sectoren die voor de hoge aanwezigheidsindex zorgen, namelijk *de voeding* met Scana Noliko (450 werknemers), *de vervaardiging van transportmiddelen* met producent van opleggers, kippers, bulkwagens, brandstofwagens, aanhangwagens en vliegtuigtankers LAG Trailers (500 werknemers) en bussenproducent Eos Coach Manufacturing Company (bijna 300 jobs). Ook *de bouwsector* is er goed vertegenwoordigd.

Ook Hamont-Achel (AI=1,72), Dilsen-Stokkem (AI=1,69) en Houthalen-Helchteren (AI=1,57) hebben meer dan half zo veel jobs in de secundaire sector ten aanzien van hun bevolking op arbeidsleeftijd dan in België het geval is.

In het arrondissement Tongeren staat de secundaire sector het sterkst in Alken (AI=1,47) en Wellen (AI=1,46). In Alken is *de chemie* vertegenwoordigd door Helvoet Pharma Belgium (500 werknemers). In Wellen is *de rubber- en kunststofnijverheid* aanwezig met ANL Plastics, producent van folie voor vacuümverpakking (400 werknemers).

In Lanaken (AI=0,98) is een papierfabriek gevestigd van het Zuid-Afrikaanse papierbedrijf Sapi, goed voor zo'n 750 arbeidsplaatsen.

Vooraf in Wellen (113%) en Bilzen (111%) kwamen er secundaire jobs bij. De meeste Tongerse gemeenten boeken geen vooruitgang in de secundaire werkgelegenheid.

De secundaire sector evolueerde de voorbije vijf jaar zeer goed in de provincie. Er kwamen meer dan 5 500 loontrekkende jobs bij (107%). Na Waals-Brabant boekt Limburg de meeste vooruitgang. De groei is stukken beter dan die van de sector in de rest van België (102%).

In de arrondissementen Hasselt en Maaseik komen er samen vijfduizend jobs bij tussen 1997 en 2001. Overpelt (123%), waar de secundaire sector zo belangrijk is, en Sint-Truiden (119%) dragen hun steentje bij met een banengroei van telkens 700 loontrekkende jobs. In Beringen (121%) en Genk (103%) gaat het telkens om zo'n 550 extra jobs, en in Heusden-Zolder om 450 arbeidsplaatsen (132%). In Houthalen-Helchteren, Bree en Dilsen-Stokkem komen er telkens zo'n 300 jobs bij. Het arrondissement Tongeren strandt op een status-quo, zonder vermeldenswaardige gemeenten in positieve of negatieve zin.

4.2.1.5 Vlaams-Brabant: de industrie voorbij

De secundaire sector is voor Vlaams-Brabant minder belangrijk dan voor de andere provincies (AI=0,68); enkel Namen doet het nog slechter. Slechts voor drie sectoren zijn er beduidend meer jobs dan bewoners op arbeidsleeftijd in vergelijking met die verhouding in België. Ten eerste is er *de vervaardiging van medische apparatuur* in het arrondissement Leuven (AI=2,24), *de grafische nijverheid* in Halle-Vilvoorde (AI=1,67) en *de vervaardiging van elektrische machines en apparaten* zowel in Halle-Vilvoorde (AI=2,02) als in het arrondissement Leuven (AI=1,74).

De meest opvallende gemeente in het arrondissement Leuven is Tienen (AI=1,37) waar meerdere grote ondernemingen voor jobs zorgen in de secundaire sector. De grootste zijn Robert Bosch Productie (1 600 jobs) waar onderdelen en accessoires voor motorvoertuigen gemaakt worden en Sylvania (800 jobs), producent van lampen. Leuven heeft niet echt een hoge aanwezigheidsindex voor de industriële activiteiten op haar grondgebied, maar enkele ondernemingen zijn wel het vermelden waard, zoals Interbrew (400 jobs in Leuven), Tyco Electronics Raychem waar kunststof wordt gemaakt (900 jobs) en Aveve met 700 jobs in de vervaardiging van diervoeders. Aar-

schot heeft een aanwezigheidsindex die hoger ligt dan gemiddeld (AI=1,18), onder meer door de vestiging van batterijenproducent Duracell Batteries (1 000 jobs) op haar grondgebied.

In Halle-Vilvoorde valt vooral Drogenbos op (AI=3,83) waar een afdeling van UCB Chemicals gevestigd is die tussenproducten voor coatings als vernis en verf produceert (650 jobs). In Zaventem (AI=2,69) zorgt ASCO Industries, ontwerper en constructeur van vliegtuigonderdelen, voor zo'n 550 jobs en het Zaventemse bedrijf zou tussen 2002 en 2005 nog minstens 100 werknemers aantrekken (FET 26/07/2002). Ook Rank Xerox, gekend van de kopietoestellen, heeft in Zaventem een vestiging.

In Machelen (AI=1,98) vinden we Wolters Kluwer, de grootste Europese uitgever van fiscale en juridische informatie. Intussen verhuisden de 750 werknemers van Wolters Kluwer naar de nieuwe vestiging in Mechelen. In Kapelle-op-den-Bos (AI=1,42) is Eternit, vervaardiging van vezelcement, gevestigd dat er met 700 jobs de secundaire sector sterk maakt.

Beersel dankt haar hoge aanwezigheidsindex (AI=1,35) voor de secundaire activiteiten op haar grondgebied aan de Siemens-afdeling in Huizingen, waar de verkoop-, diensten- en onderzoeksafdelingen van de telecommunicatiedivisie zijn gevestigd (1 200 jobs). Siemens heeft echter in het ganse land ontslagen doorgevoerd in de loop van 2002 en 2003, waaronder ook in de afdeling in Huizingen.

Wat betreft de evolutie van de secundaire loontrekkende jobs in Halle-Vilvoorde prijkt Steenokkerzeel bovenaan met een verdubbeling van het aantal jobs, doch het gaat hier slechts om een 200-tal extra banen... Ook in Bever (124%) en Pepingen (115%) vertegenwoordigt de ogenschijnlijke sterke groei van loontrekkende jobs in de sector slechts een handjevol jobs. In Meise (124%) gaat het over een 100-tal extra secundaire jobs. Vermelden we vooral Zaventem bij de groeiers (113%) waar er 700 banen bijkomen tussen 1997 en 2001. Vermits het faillissement van Sabena ook een weerslag heeft op luchthavengebonden secundaire activiteiten in de regio, zullen we hier in de cijfers van 2002 vermoedelijk een minder positieve evolutie zien.

In andere gemeenten gaat het minder goed met de secundaire banenevolutie. Dat is zeker zo voor Vilvoorde waar er 2 900 banen verloren gaan in de secundaire sector, waarvan het gros tussen 1997 en 1998. Concreet betekent dit een halvering (46%) van het aantal jobs in de secundaire sector, grotendeels als gevolg van de sluiting van Renault-Vilvoorde in 1997, waarbij eensklaps 3 000 banen sneuvelden. Dank zij de toenmalige gunstige economische wind werden de plooiën echter nog relatief snel terug platgestreken. In Machelen en Asse staat de sterke procentuele daling (resp. 89% en 87% van de omvang in 1997) telkens voor een jobverlies van een 250-tal jobs. De overige dalers vertegenwoordigen kleinere aantallen jobs.

In het arrondissement Leuven zijn er weinig opvallende verschuivingen. We zien op de kaart wel een aantal sterke groeiers en dalers, maar dit gaat om kleine aantallen. We vermelden wel Aarschot (117%) en Tienen (113%) waar de secundaire activiteiten uitbreiding namen en telkens zo'n 400 extra jobs creëerden. In Leuven nam de secundaire activiteit lichtjes toe (104%), wat 250 jobs opleverde.

4.2.2 Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: automobielsector zwaait de plak

In het centrum van het land, het geografisch zwaartepunt van de Belgische werkgelegenheid, vormen industrie en bouw een minder belangrijk onderdeel van de globale arbeidsmarkt. Desalniettemin zijn er in het Brusselse toch enkele reuzen gevestigd. Volkswagen Brussel (6 600 jobs) zorgt voor een aanwezigheidsindex van 2,93 voor de secundaire sector in Vorst. Agoria Brussel schat dat Volkswagen Brussel, indirecte jobs – toeleveranciers en dienstverlening – inbegrepen, zelfs werk biedt aan 12 200 personen (FET 05/02/2003). In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest steeg de werkgelegenheid in *de vervaardiging van transportmiddelen* tussen 1997 en 2001 met meer dan een kwart (127%), goed voor ruim 2 000 extra jobs. Dit is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de 1 500 banen die er in 1998 bijkwamen in Vorst. De Volkswagenfabriek in Vorst plant voor de toekomst (tot 2007) voor 500 miljoen EUR investeringen en voorziet de ontwikkeling van een toeleveringspark waardoor bij just-in-time leveranciers tot 1 000 extra jobs zouden kunnen ontstaan. Daarnaast kan het automobielpark nog duizenden banen opleveren in andere sectoren zoals telematica, aandrijving, voeding- en tanksystemen en ontwikkelaars van verkeersgeleiding (Agoria Brussel, 2003 en Bruyland en Govaert, 2003).

Ook in de gemeente Brussel zelf staat de secundaire sector vrij sterk ($AI=1,57$) voornamelijk in *de nutssector* en *de bouw*. Die bouwsector deed het globaal genomen en in tegenstelling tot de rest van het land niet zo goed in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Er gingen meer dan 800 jobs verloren in de periode 1997-2001 (95%).

De goede prestatie van de secundaire sector in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – een jobcreatie van bijna 2 000 banen – geeft echter een vertekend beeld van de situatie; er zijn namelijk meer verliezers dan winnaars. Vooral in Sint-Jans-Molenbeek, Elsene en Schaarbeek gingen vele honderden jobs in de industrie en de bouw verloren. Naast Vorst (+1 900 jobs, 121%) is ook Evere (+700 jobs, 134%) verantwoordelijk voor de secundaire banengroei in het gewest.

4.2.3 Het Waals Gewest

Zoals reeds gezegd, is de secundaire sector in Wallonië, net zoals in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, met een aanwezigheidsindex van 0,80 ondervetegenwoordigd in vergelijking met de rest van het land. Daar waar de industrie (zonder de bouwsector) begin jaren zeventig nog 45% van de totale werkgelegenheid vertegenwoordigde, is dat nu minder dan 20%. Vooral de metallurgie en aanverwante activiteiten bepalen reeds sinds de 19de eeuw het beeld van de traditionele Waalse industrie. De sterkste achteruitgang kende de sector tussen 1980 en 1985 toen 10% van de jobs verloren ging; daarna is de tewerkstelling in de industrie min of meer gestabiliseerd. Vandaag is, in termen van jobs in loondienst, *de metaalsector* (in de eerste plaats *de metallurgie en de vervaardiging van metaalproducten*) nog steeds de voornaamste activiteitensector van de Waalse industrie, goed voor 7,3% van de loontrekkende jobs. Daarnaast zorgen ook *de chemie* (2,1%) en *de voedingsnijverheid* (2,2%) voor heel wat jobs. De *bouwsector*, als niet-industriële sector, vertegenwoordigt eveneens zeer veel jobs (6,6% van de totale loontrekkende werkgelegenheid in Wallonië).

De meest kenmerkende secundaire sectoren voor Wallonië, zonder dat er hier veel jobs tegenover staan, hebben te maken met de natuurlijke bronnen van het gewest, meer bepaald de winning van steenkool, bruinkool en turf en de winning van andere delfstoffen (incl. cement, kalksteen, gips en krijt). Een andere typische sector is de vervaardiging van glas, bakstenen, cement en andere bouwmaterialen. Ook *de vervaardiging van overige transportmiddelen* waaronder de lucht- en ruimtevaartuigen is kentekenend voor het Waals Gewest. Daarna komt de metallurgie als meest typerende sector; hier staan dan wel zeer veel jobs tegenover.

De industriële werkgelegenheid in Wallonië beperkt zich grotendeels tot de arrondissementen Charleroi (AI=1,07) en Verviers (AI=1,04). In de provincies Namen en Luxemburg is er weinig industriële activiteit.

De geografische spreiding van de industriële activiteiten vandaag, is voor een deel nog de weerslag van de inplantingskeuze van de bedrijven voor 1950, namelijk binnen de stedelijke agglomeraties, in de nabijheid van stations, in de stedelijke periferie en, zeker voor wat betreft de zware industrieën, in de nabijheid van de waterlopen. Er is een sterke concentratie van activiteiten langs Samber (regio van Charleroi) en Maas (het Luikse). Daarnaast ontstonden er later, zoals overall in Europa, industrieparken langs de autosnelwegen, wat een delokalisatie van industriële activiteiten met zich meebracht buiten de steden. Een deel van de oude industriële sites werd verlaten.

De globale jobevoluitie tussen 1997 en 2001 in het gewest is erg positief, namelijk een groei met 5%, wat staat voor bijna tienduizend extra jobs. Deze evolutie is heel wat beter dan de prestaties die de sector in de twee andere gewesten neerzet. Het zou fout zijn dit te interpreteren als een exclusief sterke aangroei van de industrie. Immers, vooral in *de bouw* werden banen gecreëerd (+6 200, 112%). Daarnaast moeten we ook de chemische industrie vermelden als groepspool (+3 100, 120%) alsook *de vervaardiging van metaalproducten* (+1 500, 110%).

4.2.3.1 Henegouwen: vergane glorie

In de provincie Henegouwen zorgt een aantal sectoren meer dan elders voor jobs in de industrie. Het meest typerend is de *winning van delfstoffen* (AI=3,32), gevolgd door *de vervaardiging van bakstenen, cement en andere bouwmaterialen* (AI=1,79). Beide sectoren hebben te maken met de natuurlijke bronnen van de streek. Daarnaast zijn ook de *metallurgie* (AI=1,31) en de *vervaardiging van machines, apparaten en werktuigen* (AI=1,30) belangrijker dan in de meeste andere Belgische provincies.

In het arrondissement Bergen kende de industriële activiteit een aderlating: de mijnsites werden verlaten en er kwamen weinig jobs voor in de plaats. Enkel Saint-Ghislain heeft nog een aanwezigheidsindex die boven het Belgische gemiddelde uitkomt. De voorbije vijf jaar kwamen er, ondanks het toenmalig gunstig economische klimaat, geen jobs bij; er waren in 2001 nog eens 5,3% minder loontrekkende jobs in de secundaire sector dan in 1997 (-650 jobs). Lokaal ging het Frameries echter wel voor de wind (+500 jobs, 157%). In Saint-Ghislain gingen er 400 jobs verloren (85%).

In het arrondissement Charleroi valt de gemeente Seneffe op (AI=5,16). De industriezones van Feluy, deelgemeente van Seneffe, en Seneffe-Manage vormen een vrij recente uitbreidingspool van *de chemische industrie* in het Waals Gewest, wat doorweegt in de werkgelegenheid in de regio. Seneffe heeft de hoge aanwezigheidsindex voor de werkgelegenheid in de secundaire sector vooral te danken aan de talrijke chemieproducenten zoals BP Chembel, Atofina en Dow Corning. In Seneffe wordt ook munitie gemaakt (Mecar, zo'n 300 werknemers). De activiteiten in de secundaire sector groeiden er snel aan: in 2001 telde de gemeente ruim 750 loontrekkende jobs meer in de industrie en de bouw (120%).

Fleurus heeft de tweede hoogste aanwezigheidsindex (AI=1,72) door de concentratie aan activiteiten op het industrieterrein. Drie sectoren zijn belangrijk: *de grafische industrie, de chemie en de vervaardiging van glas*.

Charleroi zelf heeft een aanwezigheidsindex van 1,29 voor de werkgelegenheid in de industrie en de bouw. Vooral *de metaalsector* is er van belang. In Gosselies, deelgemeente van Charleroi, is

Caterpillar gevestigd, 's werelds grootste producent van tractoren en graafmachines, die er werk biedt aan zo'n 4 100 mensen. SONACA (Société Nationale de Constructions Spatiales) biedt werk aan zo'n 1 700 personen. SONACA heeft echter te lijden onder de crisis in de luchtvaartsector (cf. supra) waardoor er in 2003 een 100-tal banen zullen verdwijnen. Sabca, actief in de ruimtevaart, burgerluchtvaart en defensie, met een afdeling in Gosselies, is in hetzelfde bedje ziek. In 2003 verdwijnen er 141 van de 380 banen (FET, 28/03/2003). Vermelden we ook Industrieel – productie van staalplaten – met zo'n 950 personeelsleden en Alcatel ETCA dat zo'n 660 mensen aan het werk zet.

Voor het overige vertoont de kaart in de provincie Henegouwen weinig kleur. Helemaal in het Zuiden van de provincie heeft enkel Momignies een hoge aanwezigheidsindex (AI=1,88). Hier bevindt zich de allerlaatste Belgische glasfabriek 'Les Nouvelles Verreries', goed voor zo'n 680 jobs.

Kijken we naar de evolutie van loontrekkende jobs in de industrie en de bouw tussen 1997 en 2001 in Henegouwen, dan vermelden we de drie bij Vlaanderen aansluitende gemeenten Moeskroen (+450 jobs, 109%), Komen-Waasten (+250 jobs, 114%), kortom het arrondissement Moeskroen, en Estaimpuis (+200 jobs, 138%). In La Louvière, in het arrondissement Zinnik, gingen er 300 jobs verloren (92%).

4.2.3.2 *Waals-Brabant: industriële heropleving in bedrijvenparken*

In Waals-Brabant is de secundaire sector niet zo sterk vertegenwoordigd. Dit is niet altijd zo geweest, maar van 1984 tot 1994 gingen er in de industrie alleen meer dan 4 000 banen verloren. Het failliet van Forges de Clabecq (Itter) was het spectaculairst en kostte de metaalsector in 1997 1 800 jobs.³ Desalniettemin blijft de industrie in enkele Waals-Brabantse gemeenten verantwoordelijk voor heel wat jobs, ook in Itter (AI=2,48). Arjo Wiggins Belgium S.A. heeft er een vestiging in Virginal en een vestiging in Nijvel (AI= 1,46). Deze maken deel uit van Arjo Wiggins Appleton, een van Europa's grootste papierproducenten. Beide vestigingen samen geven werk aan 900 werknemers in de regio.

Rixensart dankt de aanwezigheidsindex van 1,81 voor de werkgelegenheid in de secundaire sector grotendeels aan de chemiereus GlaxoSmithKline, de nummer één in humane geneesmiddelen. De multinational stelt zo'n 4 200 mensen tewerk in België, waarvan 2 600 voornamelijk in de productie in Rixensart bij GSK Biologicals, het wereldcentrum voor vaccins (FET, 05/05/2002).

³ Begin 2002 wordt de hoogoven van Duferco Clabecq, het vroegere Forges de Clabecq, voorgoed stilgelegd. Duferco maakt alleen nog vloeibaar staal in La Louvière en Charleroi.

Eind 2002 loopt het werknemersaantal zelfs op tot 3 300 (FET 25/10/2002). In Waver is er een kleine afdeling van GSK, die nog sterk zal worden uitgebreid en een extra tewerkstelling tot 2007 zou moeten opleveren voor ongeveer 1 000 werknemers (FET 25/10/2002).

Werpen we een blik op het recente verleden dan blijkt de sector in Waals-Brabant een spectaculaire groei te kennen tussen 1997 en 2001 (130%), geen enkele provincie doet dat na. Er komen 5 000 jobs bij in de secundaire sector, vooral door de prestaties van *de chemie* met 1 900 extra jobs, *de bouw* (+1 000 jobs), *de metallurgie* (+650 jobs) en *de vervaardiging van machines en apparaten* (+600 jobs).

Waar die groei zich dan precies situeert springt onmiddellijk in het oog op kaart 1.21: Ottignies-Louvain-la-Neuve overtreft zichzelf door een verdubbeling van het aantal jobs (+1 350 jobs, 204%), wat vooral plaatsgrijpt tussen 1999 en 2000, en waarbij het jobs betreft in de sector van *de vervaardiging van machines en apparaten* (+500 jobs). Ook in Rixensart komen er 900 banen bij, meer bepaald in *de chemie* (143%), in Itter komen er 500 jobs bij, bijna allemaal in *de metallurgie* (+500 jobs, 184%). Ook in Nijvel en Waver worden er enkele honderden nieuwe loontrekkende jobs gecreëerd. De groei situeert zich in gemeenten met bedrijventerreinen zoals Perwez, Tubbeker, Waver, Braine-l'Alleud, het wetenschapspark van Louvain-la-Neuve en het technologiepark van Nijvel. Deze industriezones trekken nieuwe werkgelegenheid aan en profiteren van hun ligging in de nabijheid van Brussel.

4.2.3.3 Namen: industrie verwaarloosbaar

In de provincie Namen (AI=0,59) zijn er slechts enkele lichtpuntjes op de kaart die concentraties van secundaire bedrijvigheid zichtbaar maken (kaart 1.11). Bij Floreffe (AI=1,63) is bijna de helft van de jobs in de sector afkomstig van Materne, producent van confituren en compotes. In Jemeppe-sur-Sambre (AI=1,53) gaat het om 2 250 jobs, waarvan een groot deel bij de Solvay-fabriek waar chloor, pvc en waterstofperoxiden geproduceerd worden (900 jobs) en Glaverbel, specialist in vlak glas.

In de provincie Namen is de groei van de werkgelegenheid in de secundaire sector vrij zwak in vergelijking met de rest van Wallonië: er komen slechts een 500-tal jobs bij (103%). In Sambreville gingen er een 300-tal jobs verloren (86%) maar die kwamen er terug bij in de gemeente Namen (105%).

4.2.3.4 Luik: Cockerill Sambre en andere, maar voor hoe lang nog?

In de Luikse werkgelegenheid is de secundaire sector niet dominant aanwezig (AI=0,90). Enkele gemeenten vormen hierop een uitzondering. In het arrondissement Verviers springt het kleine Aubel in het oog met een aanwezigheidsindex van 3,37 voor de activiteiten in de secundaire sector, wat te wijten is aan de jobs bij Detry Frères, vleeswarenfabrikant, goed voor bijna de helft van de werkgelegenheid in de secundaire sector. Het al even kleine Engis heeft een hoge aanwezigheidsindex van 2,67, wat 1 240 jobs vertegenwoordigt. *Chemie* is in Engis de voornaamste bedrijfstak door de vestiging van het Belgisch-Marokkaanse chemiebedrijf Prayon-Rupel, wereldleider in de productie van fosforzuur en fosfaat-zouten. In beide gemeenten gaat het niet om veel jobs, maar gerelateerd aan de omvang van de bevolking op arbeidsleeftijd levert dit hoge aanwezigheidsindexen op. Herstal, boven Luik, herbergt ook enkele grote werkgevers uit de industrie, namelijk de wapenfabrikant FN Herstal (1 100 jobs). Techspace Aero is actief in het ontwerp en de bouw van motoronderdelen voor lucht- en ruimtevaart; er werken zo'n 1 300 werknemers. In het Duitse taalgebied van de provincie Luik doet vooral Eupen het goed in vergelijking met de rest van België; de industrie en de bouw zijn er dubbel zo sterk aanwezig (AI=2,11). In Eupen stelt Kabelwerk Eupen, oudste en enige onafhankelijke kabelproducent in België, zo'n 1 000 werknemers tewerk.

De gemeente Luik zelf heeft niet zo'n hoge aanwezigheidsindex voor de industriële activiteiten op haar grondgebied (AI=0,80). Desalniettemin vindt er een aantal industriële activiteiten plaats die erg belangrijk zijn voor de werkgelegenheid in de regio, niet in het minst de vestiging van Cockerill Sambre in Luik. Arcelor heeft echter onlangs beslist de productie van vloeibaar staal en warmgewalste staalrollen in Luik vanaf 2006 volledig stop te zetten, waardoor de 1 700 jobs op de helling komen te staan.

De industriële en bouwactiviteiten zijn in de provincie Luik in de periode 1997-2001 amper in omvang toegenomen (+600 jobs, 101%), in tegenstelling tot de vrij goede evolutie voor het gewest als geheel. In het arrondissement Luik is het eindresultaat negatief, er gaan zo'n 300 jobs verloren. In de arrondissementen Verviers en Borgworm komen er wel jobs bij (resp. +500 jobs en +400 jobs). Voor Borgworm betekent dit een toename van de secundaire activiteiten met 15%. Kijken we wat meer in detail dan springen Beyne-Heusay en Sprimont uit de band met een verlies van zo'n 250 loontrekkende jobs in de sector tussen 1997 en 2001 (resp. 60% en 53%). In Welkenraedt ging het heel wat beter; er kwamen 300 jobs bij in de metaalsector (129%).

4.2.3.5 Luxemburg: natuurpark

In Luxemburg is de werkgelegenheid in de industrie en de bouw beperkt; de provincie is ook erg dunbevolkt. De kaart (1.21) vertoont weinig kleur; enkel twee gemeenten vallen op, namelijk Paliseul (AI=2,06) en Virton (AI=2,05). In Paliseul gaat het slechts om een 800-tal jobs, bijna allemaal in *de bouwsector* bij het bouwbedrijf Thomas en Piron. In Virton tellen we zo'n 1 700 arbeidsplaatsen in de secundaire sector, verdeeld over twee activiteitensectoren namelijk *de productie van papier* bij de papierproducent Burgo Ardennes en *de rubber- en kunststofnijverheid* met de Europese kunststoffenarm van de Amerikaanse petroleummaatschappij Mobil.

De werkgelegenheid in de secundaire sector groeide flink in de provincie (108%), maar daar staat slechts een duizendtal jobs tegenover. Vooral het arrondissement Neufchâteau kende op dit vlak een positieve evolutie (+550, 120%). De jobs in loondienst in de secundaire sector namen in 2001 toe met een vijfde ten aanzien van 1997. Sterkste groeiers, zowel in absolute aantallen als qua procentuele groei, zijn Libramont-Chevigny (+200 jobs, 125%), Marche-en-Famenne (350 jobs, 125%), Bastenaken (180 jobs, 132%) en Paliseul (+150, 125%).

4.3 ■ ■ De tertiaire sector: de commerciële dienstensector

De tertiaire sector bundelt commerciële diensten zoals horeca, klein- en groothandel, vervoer en transport, financiële diensten, distributie- en verhuurdiensten en allerhande vormen van advies en bijstand aan bedrijven en personen. Het mekka van de commerciële dienstensectoren is het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (AI=2,41). Ook in de Vlaams-Brabantse gemeenten die geografisch aansluiten bij het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is de omvangrijke jobmassa voornamelijk tertiair. Een andere vlek op kaart 1.12 is Antwerpen en enkele van haar randgemeenten. Voor het overige komen op de kaart met de aanwezigheidsindexen voor de tertiaire sector alle centrumgemeenten visueel naar voor. In de (groot)stedelijke gebieden zijn van oudsher de handelsactiviteiten, banken en dergelijke geconcentreerd. Ze beschikken ook over de universitaire onderzoekscentra, ondernemingen en hun onderzoeksafdelingen, vlotte verbindingen met andere economische centra in binnen- en buitenland, en zo meer, wat voor heel wat tertiaire activiteitensectoren belangrijk is (vervoersondersteuning, informatica, advies en bijstand aan bedrijven en personen, selectie en terbeschikkingstelling van personeel, enzovoort).

Van de vier hoofdsectoren nam de tertiaire sector het sterkst in omvang toe in België in de periode 1997 tot 2001 (112%). Kijken we iets meer in detail dan is *de informaticasector* zonder twijfel de snelst groeiende sector: het aantal loontrekkende jobs verdubbelde bijna in de beschouwde peri-

ode (190%), goed voor bijna 20 000 bijkomende jobs gespreid over het land. Aan die sterke opmars is nu stilaan een einde gekomen. De tijdelijke, intensieve personeelsinzet om de millenniumwissel zonder kleerscheuren door te komen en de ontnuchtering in verband met de beursnotering van een aantal internetbedrijven heeft hier wat mee te maken. Volgens een studie van de federatie Agoria schrapt de Belgische IT-sector in 2002 maar liefst 6 000 jobs; de vooruitzichten voor 2003 zijn evenmin rooskleurig.⁴ Dit zal vermoedelijk duidelijk worden in de cijfers voor 2002 en 2003 (FET, 06-03-2002). In de sectoren *advies en bijstand aan ondernemingen*, *de interimsector* en *de industriële reiniging* komen samen bijna 40 000 banen bij tussen 1997 en 2001 (116%), iets waar vooral Vlaanderen van kon genieten. We vermelden ook *de kleinhandel* waar in de drie gewesten veel jobs gecreëerd werden (+23 600, 113%). *De horeca* doet het eveneens overal vrij goed. In *de vervoerssector* wordt globaal genomen een jobgroei opgetekend (+12 300, 111%), maar het is toch vooral in Vlaanderen dat de grote sprong voorwaarts plaatsvindt (113%). De vervoersondersteuning kende dan weer enkel in Wallonië een explosieve groei (183%). Dat de vervoerssector, meer bepaald de luchtvaart en reisoperatoren, rake klappen kreeg, zal pas in de cijfers van (30 juni) 2003 tot uiting komen (cf. verder bij Vlaams-Brabant).

Er zijn enkele markante verschillen tussen de drie gewesten. Zo blijkt dat de sector van *verhuurdiensten*, van *de groothandel* en ook *het garagewezen* in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest niet meer groeit en zelfs banen kost. De verhuurdiensten en het garagewezen kennen wél een flinke groei in Vlaanderen en Wallonië. In Vlaanderen kent ook de groothandel een duidelijke groei. België is zeer centraal gelegen en dus aantrekkelijk voor Europese distributeurs en transporteurs. De prijzen van stockeerruimten, logistieke centra en loodsen in Brussel zijn echter zo duur geworden dat leeggekomen loodsen en stockeerruimten in het Brusselse systematisch worden opgekocht en vervangen door kantoorcomplexen die meer opbrengen. De prijzen in Vlaanderen en zeker in Wallonië liggen een derde tot een tiende lager (DS, 11-02-2003), wat kan verklaren waarom vervoer(sondersteuning), groothandel, verhuurdiensten en garagewezen het de voorbije jaren minder goed deden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

4.3.1 Het Vlaams Gewest

In het Vlaams Gewest (AI=0,97) staat de tertiaire sector minder sterk dan in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (AI=2,33), maar sterker dan in Wallonië (AI=0,66). Nochtans staat de tertiaire sector er in voor meer dan één derde (38%) van alle loontrekkende jobs. De tertiaire sectoren die

4 Naast de vervaardiging van IT-producten bestaat het grootste deel van de IT-sector die Agoria vertegenwoordigt uit tertiaire activiteiten, namelijk de handel in IT-materieel, de commerciële activiteiten, de IT-dienstverlening en de telecom-diensten.

het meest opvallen, zijn *de vervoersondersteunende activiteiten* (AI=1,33) en *de informaticasector* (AI=1,10). In enkele Vlaamse regio's springen de commerciële diensten heel sterk in het oog.

4.3.1.1 Vlaams-Brabant: hoogvlieger

In de provincie Vlaams-Brabant vinden we, na het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de belangrijkste concentratie van tertiaire activiteiten (AI=1,37). De provincie heeft alle troeven die een goede voedingsbodem vormen voor een sterk ontwikkelde tertiaire werkgelegenheid, namelijk de aanwezigheid van de luchthaven, kenniscentra en de centrale ligging in de nabijheid van Brussel. De tertiaire sector is in Vlaams-Brabant ook de motor van de werkgelegenheid met een sterke groei in de periode 1997-2001; de werkgelegenheid nam er met meer dan een kwart toe (+37 300 job, 127%), wat van alle Belgische provincies de beste prestatie is. Belangrijke problemen bij de verdere opmars in de regio zijn vooral de mobiliteitsproblemen, de ontsluiting van de luchthaven en het gebrek aan bedrijventerreinen in een zeer dichtbevolkt gebied wat de verdere economische expansie bemoeilijkt.

De tertiaire werkgelegenheid domineert vooral in het arrondissement Halle-Vilvoorde. Dat geldt voor alle sectoren, met uitzondering van de financiële diensten die in Brussel geconcentreerd zijn en de selectie en terbeschikkingstelling van personeel (voornamelijk de interimsector). Zaventem (AI=12,03) en Machelen (AI=8,96), in aansluiting op de Brusselse Ring, steken met kop en schouders boven de andere gemeenten uit; maar ook Vilvoorde is het vermelden waard (AI=3,13). De luchthaven van Zaventem en de goederenluchthaven Brucargo zijn dé jobpolen van de regio. Naast de 26 000 directe jobs (voor de faling van Sabena) op de luchthaven zelf vertegenwoordigt deze onrechtstreeks nog eens tienduizenden jobs in aanverwante sectoren. Door de uitbouw van een transport- en communicatiestructuur ontstond er een concentratie van bedrijven. De hoogtechnologische activiteiten rond de luchthaven genereerden talrijke spill-overs naar andere activiteiten. Grote werkgevers zijn ISS in Vilvoorde (schoonmaak, onderhoud en facilitaire diensten), Securis en DHL bij de luchthaven.

Het arrondissement Halle-Vilvoorde kent in de periode 1997-2001 een zeer sterke jobopstoot (+31%); er komen meer dan 30 000 arbeidsplaatsen bij. Twee derden hiervan zijn te vinden in Zaventem (+11 600 jobs, 137%), Vilvoorde (+7 000 jobs, 202%) en Machelen (+3 500 jobs, 135%). De tertiaire sector zit in Vilvoorde duidelijk in de lift met een verdubbeling van de jobs in loondienst. Heel wat andere gemeenten genieten ook van een sterke tertiaire jobgroei zoals Wemmel (+1 000 jobs, 156%), Ternat (+3 500 jobs, 135%), Asse (+1 500 jobs, 124%), Halle (+950 jobs, 116%), enzovoort.

Toch heeft de regio te kampen met zware verliezen. Zo gaat in oktober 2001 Citybird in falings, wat aan bijna 400 werknemers hun job kost. In de cijfers van 30 juni 2001 is ook het effect van het faillissement van Sabena op de werkgelegenheid in de regio nog niet zichtbaar. De terreuraanslagen van 11 september 2001 en de daaropvolgende algemene crisis in de luchtvaart vormen de genadeslag voor het reeds noodlijdende Sabena dat op 7 november 2001 failliet wordt verklaard. Sabena had 7 800 mensen in dienst en maakte samen met Sabena Technics, DAT, Sobelair en enkele andere filialen deel uit van de groep Sabena die meer dan 12 000 mensen tewerkstelde. In het totaal zouden 17 000 mensen hun job verliezen als (on)rechtstreeks gevolg van het faillissement (Avonds e.a., 2002). De luchtvaartsector heeft moeite om te herstellen. Zowel de oorlog in Irak als het effect van de besmettelijke longziekte SARS in Azië, drukken ook in 2003 zwaar op de verkoopcijfers in de luchtvaart- en de reissector.

In het arrondissement Leuven is de tertiaire werkgelegenheid minder aanwezig (AI=0,82). Desalniettemin zijn er, vooral dan in de gemeente Leuven, enkele sectoren erg van tel. In de eerste plaats zijn in de gemeente Leuven *de financiële diensten* (AI=4,0), goed voor bijna 5 000 jobs, en *de informaticasector* opvallend aanwezig (AI=4,56). Daarnaast zijn ook *de post en telecommunicatie* (AI=1,64) en *de horeca* (AI=1,94) meer dan gemiddeld vertegenwoordigd.

In het arrondissement Leuven groeide de tertiaire sector met 16%, wat beter is dan de Vlaamse situatie. Ook de nieuwe tertiaire banen zijn vooral voor de rekening van de provinciehoofdstad (+2 500 jobs, 114%). Holsbeek valt op met een sterke sprong in 2001 (398%): in de sector 'overige zakelijke dienstverlening' komen er 900 banen bij. Ook in de kleinere centrumsteden zoals Diest (+600 jobs, 121%) en Tienen (+450 jobs, 116%) gedijen de tertiaire activiteiten goed.

4.3.1.2 Antwerpen: invloed van de haven

In de provincie Antwerpen vertegenwoordigt de tertiaire sector met 245 800 jobs zo'n 40% van de totale loontrekkende werkgelegenheid. Na het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Vlaams-Brabant is het de provincie met de sterkste vertegenwoordiging van tertiaire activiteiten (AI=1,14). Nagenoeg alle sectoren zijn er oververtegenwoordigd met *de vervoersondersteuning, de groot- en kleinhandel, de banksector* en *de industriële reiniging* op kop.

Uit de top 100 van de snelst groeiende bedrijven in de provincie, opgesteld door Trends, blijkt de tertiaire sector erg in trek in de provincie Antwerpen. Er bevinden zich maar liefst 26 bedrijven in die top 100 rangschikking die actief zijn in de logistieke, transport- en automobielsector (Huysmans en Pompen, 2003).

Het arrondissement Antwerpen is na Halle-Vilvoorde het belangrijkste commerciële diensten-centrum in Vlaanderen. Niet enkel in Antwerpen zelf is de tertiaire sector meer dan nadrukkelijk aanwezig (AI=2,09), een aantal nabijgelegen gemeenten zoals Wijnegem (AI=3,36), Kontich (AI=2,11) en Wommelgem (AI=2,03) scoren eveneens zeer hoog voor de aanwezigheid van de commerciële dienstensectoren. In Antwerpen weegt het belang van de haven sterk door in de sector van *vervoersondersteunende diensten*, voornamelijk door vrachtbehandeling en opslag (AI=6,36). Als provinciehoofdstad bevinden zich in Antwerpen ook heel wat *financiële diensten* (AI=2,48) en *diensten aan ondernemingen* (AI=2,68). Wijnegem spant de kroon in de *distributie* (groot- en kleinhandel, resp. AI=6,47 en 7,29) door de aanwezigheid van het shoppingcentrum; maar ook in Kontich en Wommelgem zijn de aanwezigheidsindexen voor de distributie erg hoog. Kontich is koploper, na Machelen en Zaventem, voor de activiteiten in de *informaticasector* (AI=14,01) onder meer door de aanwezigheid van Real Software dat zo'n 550 werknemers telt.

De groei van de tertiaire sector in de provincie Antwerpen blijft met een groeipercentage van 13% iets onder het Vlaams gemiddelde van 15%. Dit is het resultaat van de nogal uiteenlopende evolutie in de drie Antwerpse arrondissementen.

In het arrondissement Mechelen gaat de tertiaire sector er zeer sterk op vooruit en neemt er met bijna één derde toe (+8 600 jobs, 129%). Opvallende gemeenten zijn in de eerste plaats Mechelen zelf waar de 3 800 nieuwe banen een groei met een derde betekenen voor de sector (133%). Ook Bornem (+1 050 jobs, 143%) en Sint-Katelijne-Waver (+750 jobs, 144%) krijgen een injectie van tertiaire activiteiten.

In de gemeente Mechelen wordt de laatste hand gelegd aan Mechelen Campus, het eerste kantoorproject volgens campusmodel met een reeks van gemeenschappelijke faciliteiten zoals snackbar, restaurant, recreatiezone, was- en strijkdienst voor de werknemers. Het kantoorproject voorziet 55 000 m² kantooroppervlakte en herbergt nu reeds 39 bedrijven. Dit betekent, voor zover de zwakke conjunctuur hier geen stokje voor steekt, een groei van het aantal werknemers in de commerciële dienstensectoren in Mechelen (FET, 15-02-2003).

In het arrondissement Turnhout neemt de tertiaire werkgelegenheid toe met 15% (+5 400 jobs). Geel en Herentals dragen zeker hun steentje bij tot die groei met telkens zo'n 750 extra banen (resp. 118% en 119%).

Het arrondissement Antwerpen bengelt achteraan met een groei van 'slechts' 9%, waar wel 13 800 jobs tegenover staan. Uitschieters in het arrondissement Antwerpen zijn onder meer Kontich met een toename van 46%, goed voor ongeveer 1 700 nieuwe jobs, Wommelgem (+850 jobs, 139%), Zwijndrecht (+850 jobs, 172%) en Brasschaat (+550 jobs, 127%).

4.3.1.3 West-Vlaanderen: over kusttoerisme en Belgische kunstschaten

West-Vlaanderen staat met een aanwezigheidsindex van 0,84 op de vierde plaats in België voor wat betreft de loontrekkende werkgelegenheid in de tertiaire sector. Toch zijn slechts twee sectoren er sterker aanwezig dan globaal in België, namelijk *de horeca* (AI=1,35) en de sector van *overige diensten aan personen* met onder meer wassen en chemisch reinigen, kappen en schoonheids- en lichaamszorg en begrafeniswezen (AI=1,17). Zowel de kunsthistorische stad Brugge als de kust trekken veel toeristen aan. De arrondissementen Brugge en Oostende staan dan ook bovenaan het klassement voor *horeca-activiteiten* en ook voor *verhuurdiensten* staan deze regio's sterk. Het arrondissement Brugge doet zich ook opmerken door de sterke aanwezigheid van *overige diensten aan personen* (AI=1,74), *vervoer* (AI=1,22) en *kleinhandel* (AI=1,13).

Net als in de andere provincies vallen ook in West-Vlaanderen de centrumgemeenten op door hun tertiaire bedrijvigheid. In Kortrijk (AI=1,53) valt meer dan een derde van die activiteiten in de sectoren *van advies en bijstand aan ondernemingen*, *industriële reiniging* en vooral *de interimsector*; één vierde betreft de distributiesector. Ook in Roeselare (AI=1,24) en in Brugge (AI=1,36) leveren deze sectoren de meeste jobs op in de gemeente. In Brugge zijn ook de activiteiten in *de vervoerssector* en *de horeca* (14%) van tel. Veurne heeft voor alle hoofdsectoren een hoge aanwezigheidsindex; de tertiaire sector is er, ondanks de hoge aanwezigheidsindex van 1,35, eigenlijk het zwakst vertegenwoordigd. In Oostende (AI=1,26) zorgt de tertiaire sector voor het grootste deel van de jobs in loondienst, meer bepaald 41%. De belangrijkste bedrijfstakken zijn *de vervoerssector*, *distributie*, *bijstand aan ondernemingen en personen*, *interimsector* en *industriële reiniging* en *de horeca*. De prestaties van de West-Vlaamse tertiaire sector tussen 1997 en 2001 zijn de zwakste van alle Vlaamse provincies. De sector kende net zoals alle andere provincies wel een groei (109%), maar deze bleef sterk onder de Vlaamse (115%) en Belgische (112%) groei in de sector. Brugge doet het wat beter dan de overige arrondissementen (112%), maar blijft toch ondermaats in vergelijking met de rest van Vlaanderen.

Ondanks de zwakke groeiprestaties van de West-Vlaamse tertiaire sector is de West-Vlaamse GOM van mening dat de provincie stilaan moet evolueren in de richting van een diensteneconomie. Een groei van de activiteiten in en rond Rijsel en Oost-Europa kan de behoefte creëren aan nabijgelegen diensteneconomieën als ruggesteun en West-Vlaanderen zou Kortrijk, Oostende, Brugge en Roeselare als dienstenzones naar voor kunnen schuiven (Cambien en Mouton, 2003). De grootste jobwinst is er voor de meest omvangrijke sectoren in de provincie, namelijk *de distributie* enerzijds en *advies en bijstand aan bedrijven en personen*, *de interimsector* en *de industriële reiniging* anderzijds. De sterkst groeiende sector is ook in West-Vlaanderen *de informaticasector* waar 800 nieuwe jobs de sector deden groeien met 85%.

Een gemeente met een sterke groei ten aanzien van 1997, zowel procentueel als in absoluut aantal jobs, is Veurne (+600 jobs, 143%). Het gaat vooral om jobs in de sector van *advies en bijstand aan bedrijven en personen, de interimsector en de industriële reiniging*. Die laatste sector is ook in Brugge verantwoordelijk voor de helft van de bijkomende jobs in loondienst in de tertiaire sector (+2 300 jobs, 112%). In Izegem komen er 700 jobs bij, vooral in *de groothandel en het vervoer*. In Wevelgem komt de groei van 36% vooral op de rekening van *de groothandel*. Ten slotte kende ook Ieper tussen 1997 en 2001 een banengroei (+500 jobs, 112%), die in *de informaticasector en advies en bijstand aan bedrijven en personen, de interimsector en de industriële reiniging* moet gezocht worden. Aanvankelijk verantwoordelijk voor een groot deel van de banengroei in de sector, verdwijnen er door het failliet van het Ieperse spraaktechnologiebedrijf Lernout & Hauspie Speech Products in oktober 2001 400 banen in de informaticasector. Dit is nog niet zichtbaar in deze cijfers die dateren van 30 juni 2001.

4.3.1.4 Oost-Vlaanderen: niet commercieel genoeg

In de provincie Oost-Vlaanderen (AI=0,74) is er erg weinig tertiaire bedrijvigheid. De zwakke vertegenwoordiging van de commerciële dienstensector geldt voor alle sectoren en alle arrondissementen. Opmerkelijk is de achterstand op het vlak van *vervoer, vervoersondersteuning* (onder meer opslag) en *(tele)communicatie*. Oost-Vlaanderen beschikt over twee internationale verkeersassen en twee zeehavens, wat een sterke vertegenwoordiging van dit type van tertiaire activiteiten met zich zou meebrengen. Het is niet duidelijk waaraan dit is toe te schrijven (Huis van de economie, 2002). Verder is de containerhaven op de linkeroever van de Schelde volgens de GOM niet de werkgelegenheidspool waarvoor ze aanzien werd en zal deze dus niet de verhoopte werkgelegenheidsgroei met zich meebrengen (De Morgen, 19 april 2003).

Zakken we een geografisch niveau dieper dan steken enkel Gent (AI=1,45), Nazareth (AI=1,49) en Sint-Niklaas (AI=1,14) boven het Belgische gemiddelde uit. Eén van de grote werkgevers in Gent ligt in de Gentse haven, met name Honda Europe, het logistieke centrum van Honda in België dat er zo'n 650 jobs verschaft. In Nazareth is de helft van de jobs in loondienst tertiair; het zijn vooral activiteiten in *de distributie* (groot- en kleinhandel).

De evolutie van de tertiaire sector in het nabije verleden (1997-2001) bleef in Oost-Vlaanderen (111%) onder het Vlaamse peil (115%). De beperkte toename van loontrekkende jobs in de tertiaire sector is verantwoordelijk voor de globaal tragere werkgelegenheidsgroei in de provincie. Enkele sterke lokale groeiers vormen hierop een uitzondering, namelijk Nazareth (+600 jobs, 137%), Merelbeke (+600 jobs, 152%), Destelbergen (+700 jobs, 173%) en Aalst (+1 400 jobs, 117%).

4.3.1.5 Limburg: hinkt achterop

Net als in Oost-Vlaanderen valt Limburg op door de zwakke vertegenwoordiging van de tertiaire sector ($AI=0,73$), wat zich laat voelen in alle sectoren en arrondissementen van de provincie. In de provincie Limburg valt wel de tertiaire activiteit in de provinciehoofdstad Hasselt op ($AI=1,84$) en ook Genk ($AI=1,12$) heeft een aanwezigheidsindex die iets boven het gemiddelde uitsteekt. In Hasselt behoort bijna één derde (30%) van de tertiaire jobs in loondienst tot de sector *advies en bijstand aan personen en ondernemingen, selectie en terbeschikkingstelling van personeel en industriële reiniging*. Meerdere interimbureaus hebben er hun hoofdzetel (Actief Interim, Flexpoint, Inter-actio). In Genk vertegenwoordigt deze sector ook een derde van de tertiaire jobs in loondienst (34%). Daarnaast is in beide gemeenten ruim een kwart van de jobs te situeren in *de groot- of kleinhandel*. Voor Genk zouden er ook goede vooruitzichten zijn voor de toekomst van de tertiaire werkgelegenheid. De Nederlandse logistieke groep Ewals Cargo Care en de Antwerpse transportgroep Cobelfret gaan op het industrieterrein Genk-Zuid een mobiliteitscentrum bouwen. Het project zou nog in 2003 van start gaan en een paar honderd nieuwe jobs opleveren. Ewals Cargo Care en Cobelfret gaan in de toekomst auto's per binnenschip vervoeren naar de zeehavens vanuit het nieuwe mobiliteitscentrum dat vlak bij Ford Genk gelegen is (FET, 17/01/2003).

Ook Tessenderlo en Bree hebben aanwezigheidsindexen die net boven het Belgisch gemiddelde uitpiepen (resp. 1,05 en 1,01). In beide gemeenten zijn allerhande diensten aan ondernemingen (*advies en bijstand, interimsector en industriële reiniging*) verantwoordelijk voor een groot deel van die jobs, wat niet zo gek is vermits er in beide gemeenten ook een sterke concentratie is van industriële activiteiten die van dergelijke diensten gebruik maken.

In Limburg (112%) is de groei van de sector tussen 1997 en 2001 minder sterk dan globaal in België (115%). We merken vooral Beringen (+850 jobs, 143%), Lommel (+800 jobs, 129%), Heusden-Zolder (+600 jobs, 134%) en de centrumsteden Genk (+1 900 jobs, 126%) en Tongeren (+1 200 jobs, 147%) op. In Hasselt daarentegen ging tussen 1997 en 2001 één tiende van de tertiaire jobs verloren (-1 900 jobs, 90%); het verlies deed zich voor in de grootste sector, namelijk die van *advies en bijstand aan personen en ondernemingen, selectie en terbeschikkingstelling van personeel en industriële reiniging*.

4.3.2 *Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: hoogtechnologie en financieewezen in het centrum geconcentreerd*

De tertiaire sector zorgt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor 295 000 banen, bijna de helft van alle jobs in loondienst. Elke tertiaire sector is er oververtegenwoordigd in verhouding tot de eigen bevolking op arbeidsleeftijd, met uitzondering van de vervoersondersteunende activiteiten die net over de gewestgrens in Vlaanderen gesitueerd zijn.

De meeste tertiaire sectoren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest genoten van de gunstige conjunctuur in de beschouwde periode (1997-2001). We noteren een groeipercentage van 8% voor de totale sector. Ook al is de tertiaire sector in Brussel het sterkst vertegenwoordigd, toch blijft de groei van de commerciële diensten er onder de groei in beide andere gewesten, namelijk 15% in Vlaanderen en 10% in Wallonië.

De tertiaire sector is in de meeste Brusselse gemeenten zeer goed vertegenwoordigd, maar de allerhoogste aanwezigheidsindexen vinden we toch in Brussel Stad (AI=6,54), Evere (AI=3,71), Sint-Joost-ten-Node (AI=3,04) en Oudergem (AI=2,58). De *financiële diensten* zijn zeer sterk geconcentreerd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: ze verschaffen er meer dan 64 000 jobs, wat bijna de helft is van alle loontrekkende jobs in de financiële sector in België. De concentratie van bank- en verzekeringswezen en aanverwante diensten is bijzonder sterk in Brussel zelf (AI=21,9), Sint-Joost-ten-Node (AI=14,76) en Watermaal-Bosvoorde (AI=12,87). Globaal genomen tekent de *banksector* een groei op met 2,5 procent in de periode 1997-2001. Dit is echter het saldo van opeenvolgende jaren van personeelsafnames en -toenames (en administratieve verschuivingen) ten gevolge van de vele fusies en herstructureringen (Steunpunt WAV-SSA en VIONA, 2001c). Tussen 2000 en 2001 zien we een afname met ongeveer 2 000 jobs. De tweede meest opvallende deelactiviteit is de *post en telecommunicatie*. Samen met de *informaticabranche* is dat goed voor zo'n 35 000 jobs. Hiermee profileert Brussel zich duidelijk als een knooppunt van nieuwe diensten in de (elektronische) ondersteuning van de communicatie en informatieverwerking (Steunpunt WAV-SSA & VIONA, 2001c). *Informatica en telecom* zijn in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ook de sterkste groeiers tussen 1997 en 2001 (resp. 163% en 122%), goed voor 8 500 extra jobs.

Brusselse gemeenten die sterk boven die groei van 8% uittorenen en voor veel extra jobs zorgen zijn Oudergem (+2 200 jobs, 131%), Sint-Joost-ten-Node (+2 200 jobs, 133%), Evere (+2 800 jobs, 123%), Sint-Jans-Molenbeek (+2 000 jobs, 120%) en Watermaal-Bosvoorde (+1 600 jobs, 128%). De grootste verschuivingen doen zich voor in de *post- en telecomsectoren* en bij de *financiële diensten*, tevens de twee meest opvallende tertiaire activiteitensectoren voor het gewest. In Oudergem wor-

den er veel jobs gecreëerd in *de groothandel* en *de horeca*. In Watermaal-Bosvoorde verzesvoudigt het aantal jobs in *de informatica*. In elk van de vier sterkst groeiende gemeenten worden er veel bijkomende jobs opgetekend in de sector van *de financiële diensten*. In Sint-Joost-ten-Node gaat het zelfs om 2 400 jobs. In Brussel (-2 800 jobs) en Sint-Gillis (-1 100 jobs) doet het omgekeerde zich voor en gaan er veel jobs 'verloren' in deze sector. Hierdoor en door het verlies van bijna 2 000 banen in *de post en telecom* is de globale balans van de tertiaire sector negatief in Sint-Gillis (-1 000 jobs, 92%). In Etterbeek worden er 750 jobs in loondienst minder geteld in de tertiaire sector (92%) met eveneens als grootste verliezer *de post- en telecomsector*.

4.3.3 Nabijheid van Brussel straalt af op het Waals Gewest

In Wallonië is de tertiaire sector erg belangrijk voor de werkgelegenheid, want ze vertegenwoordigt er ongeveer een derde van de loontrekkende jobs. Toch komen de Waalse gemeenten niet sterk naar voor op de cartografische voorstelling van de aanwezigheidsindexen (kaart 1.12), omwille van de sterke concentratie van tertiaire activiteiten in Vlaanderen en Brussel. Alleen enkele gemeenten in de nabijheid van Brussel lichten op, namelijk Terhulpen (AI=2,15), Waver (AI=1,75) en Nijvel (AI=1,62). Terhulpen springt uit de band door de sterke concentratie van de *post- en telecomsector* (AI=16,80) en *informaticadiensten* (AI=2,5). Swift, 's werelds grootste berichtensysteem voor financiële instellingen, heeft haar hoofdkwartier in Terhulpen en stelt in België ongeveer 1 000 personen te werk. In Waver zijn meerdere tertiaire sectoren sterk aanwezig: *informatica*, *distributie*, *garagewezen* en *verhuurdiensten*. In Nijvel zorgen vooral *de vervoersondersteunende diensten* voor veel tertiaire jobs. Ten slotte is in Libramont-Chevigny, in de provincie Luxemburg, *de post- en telecomsector* (AI=7,76) verantwoordelijk voor de hogere aanwezigheidsindex.

De tertiaire activiteiten in de periode 1997-2001 tonen een minder sterke groei in Wallonië (110%) dan globaal in België (112%). Waals-Brabant is de provincie met de sterkste tertiaire activiteitengroei (118%). Toch staan er in de toptien van de sterkste groeiers meerdere Waalse gemeenten. Zo zijn in Floreffe (900 jobs, 269%) vooral de sectoren van *advies en bijstand aan personen en ondernemingen*, *selectie en terbeschikkingstelling van personeel* en *industriële reiniging* sterk toegenomen. In Grace-Hollogne (1 800 jobs, 184%) kende *de vervoerssector* een sterke opmars tussen 1997 en 2001. In Villers-le-Bouillet kwamen er 300 jobs bij (243%), voornamelijk in *de vervoerssector*, en in Seneffe 400 jobs (195%) in *de vervoerssector* en in de sector van *advies en bijstand aan personen en ondernemingen*, *selectie en terbeschikkingstelling van personeel* en *industriële reiniging*.

Voorspeld wordt dat de vervoersondersteunende diensten en distributie zullen oprukken richting Luik (en Limburg). Het feit dat richting Duitsland de belangrijkste klanten van het hinter-

land van de Antwerpse haven te vinden zijn, is een bijkomende troef. De luchthaven van Bierseet maakt de Luikse regio extra aantrekkelijk. De hoge prijzen en lage beschikbaarheid van geschikte ruimtes in Brussel en Antwerpen duwen de semi-industriële sector verder weg van het centrum van het land. Vanuit Brussel is de regio Waals-Brabant tot Nijvel stilaan verzadigd. Een volgende stap is Charleroi, waar de luchthaven in Gosselies een pluspunt vormt (FET, 15/12/2002).

4.4 ■ ■ De quartaire sector: de publieke dienstensector

De quartaire sector is, net zoals de commerciële diensten, sterk geconcentreerd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (AI=1,99). In Vlaanderen en Wallonië is de aanwezigheidsindex respectievelijk 0,86 en 0,97. De rol van de niet-verhandelbare diensten is sterk verbonden met de politieke rol van Brussel op nationaal en internationaal vlak. Op de kaart (kaart 1.13) vallen, naast het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, in de eerste plaats de provinciehoofdsteden en centrumsteden op. Immers, zij vervullen een centrumfunctie met alle openbare dienstverlening die daarbij komt kijken. Daarnaast is de quartaire sector nog in enkele gemeenten opvallend aanwezig, vaak door de vestiging van een legereenheid. Voor we verder ingaan op de lokale aanwezigheid van de quartaire sector kijken we eerst naar de globale evolutie in België en in de drie gewesten in de periode 1997-2001.

De groei van de quartaire sector van 1997 tot 2001 (110%) is iets sterker dan de globale groei van de loontrekkende werkgelegenheid in België (108%). In Vlaanderen doet de quartaire sector het nog wat beter dan in beide overige gewesten (beide 108%).

Kijken we naar de sectoren afzonderlijk dan kende vooral de *recreatie, sport en cultuur* een explosieve groei (+14 500 jobs, 134%). Deze groei is het opvallendst in Vlaanderen (141%), maar ook sterk in Wallonië (131%) en Brussel (127%). De sector van *afval(water)verzameling en straatreiniging* nam ook sterk toe in belang (+3 200 jobs, 127%), vooral dan in Wallonië (151%). In het *speur- en ontwikkelingswerk* kwamen er ook flink wat jobs bij (+1 800 jobs, 128%); die toename is het opvallendst in Brussel (136%). In de *gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening* komen er veel jobs bij (+54 500 jobs, 116%) en dat doet zich in gelijke mate voor in de drie gewesten. De loontrekkende jobs in het *onderwijs* gingen erop achteruit in Wallonië (95%) en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (98%) en in de *belangenvertegenwoordiging* gingen er in de beschouwde periode duidelijk jobs verloren in Vlaanderen (-1 300 jobs, 94%).

Een kanttekening bij deze evoluties is dat ze moeilijk te duiden zijn omwille van een aantal administratieve verschuivingen tussen 1997 en 2001. Zo vond een verschuiving op papier plaats van jobs uit *het openbaar bestuur* naar *de maatschappelijke dienstverlening*. Daarnaast werd een deel van het personeel dat geregistreerd werd onder de noemer van openbaar bestuur ondergebracht in andere sectoren die nauwer aansluiten bij de specifieke professionele activiteit die men er uitoefent, zoals personeel van OCMW-rusthuizen. Vermoedelijk werden in *het openbaar bestuur* ook heel wat jobs regionaal herverdeeld, zodat ook daar verschuivingen optreden, onder meer van Brussel naar Wallonië, die de evoluties in de regio's mee vertekenen. Ten slotte moeten we ook de Sociale Maribelregeling vermelden die in de sectoren van *maatschappelijke dienstverlening en recreatie, cultuur en sport* voor heel wat extra jobs heeft gezorgd. Dit alles maakt de evolutie in de quartaire sector moeilijk interpreteerbaar.

4.4.1 Het Vlaams Gewest

Ondanks het feit dat de quartaire sector in Vlaanderen minder sterk staat dan in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in Wallonië, zijn er toch enkele activiteiten die in Vlaanderen meer aangetroffen worden dan in de andere landsdelen. Zo hebben West- (AI=1,14) en Oost-Vlaanderen (AI=1,06) de hoogste aanwezigheidsindexen in *de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening*, met als voornaamste arrondissementen Brugge (AI=1,37) en Gent. De provincie Antwerpen staat het sterkst in België voor *culturele, recreatieve en sportactiviteiten* (AI=1,05) met het arrondissement Antwerpen (AI=1,36) op kop. In het arrondissement Brugge staat cultuur, recreatie en sport eveneens zeer sterk (AI=1,21). De provincie Antwerpen staat samen met West-Vlaanderen ook vooraan voor de bedrijvigheid in *de afvalsector* (resp. AI=1,24 en AI=1,15). Het gaat dan in de eerste plaats om de afval(water)verzameling en straatreiniging in de arrondissementen Brugge (AI=1,94) en Turnhout (AI=1,84). In *het speur- en ontwikkelingswerk* komen enkele andere Vlaamse arrondissementen op de voorgrond namelijk Leuven (AI=2,63), Turnhout (AI=2,51) en ook wel Gent.⁵

Dankzij de vele onderwijsmogelijkheden scoren de arrondissementen Leuven (AI=1,19) en Gent ook hoger dan gemiddeld voor *de sector onderwijs*. Brugge is dan weer het enige Vlaamse arrondissement dat sterker dan gemiddeld bemand is voor de activiteiten in *de publieke sector, defensie en openbare veiligheid en de verplichte sociale verzekering* (AI=1,22).

⁵ Als er hier geen aanwezigheidsindexen voor Gent worden vermeld, is dit omdat deze enkel op regio-niveau werden berekend en niet op arrondissementniveau.

4.4.1.1 Vlaams-Brabant

Het arrondissement Leuven heeft, na het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de grootste concentratie aan quartaire diensten. De gemeente Leuven, die na Brussel de hoogste aanwezigheidsindex vertoont voor de quartaire activiteiten in de gemeente (AI=2,84), weegt hierbij sterk door. Niet enkel de sector van het *openbaar bestuur* is hiervoor verantwoordelijk. In Leuven zijn er ook zeer veel quartaire jobs in loondienst voor de sectoren *onderwijs*, het *speur- en ontwikkelingswerk* en de *gezondheidszorg*. De verklaring hiervoor ligt bij de jobs bij de universiteit en de universitaire ziekenhuizen. Ook situeren zich een aantal *belangenorganisaties* in Leuven die er mee voor zorgen dat ook deze sector er sterker staat dan gemiddeld in België. Na Leuven neemt ook Diest haar centrumfunctie op (AI=1,31).

In het arrondissement Halle-Vilvoorde staat de quartaire sector zwak (AI=0,56). Hier vallen enkel Vilvoorde (AI=1,61) zelf op, als centrumstad, en Steenokkerzeel (AI=1,35) waar een gesloten asielcentrum is gevestigd.

De quartaire sector evolueerde in Vlaams-Brabant zoals in de rest van Vlaanderen (110%). Er zijn ook geen grote verschillen tussen de arrondissementen. In Haacht (129%) komen er een 250-tal jobs in loondienst bij, gespreid over de verschillende sectoren. In Scherpenheuvel (128%) gaat het om een aangroei met bijna 200 banen.

4.4.1.2 Limburg

In Limburg staat de quartaire sector zwak (AI=0,81) en dat is zo voor alle sectoren en arrondissementen. Hasselt (AI=2,16) is provinciehoofdstad en heeft een hoge aanwezigheidsindex die ook te danken is aan de universiteit en hogescholen die er zijn gevestigd. In Leopoldsburg (AI=2,15) is de luchtmachtbasis verantwoordelijk voor de oververtegenwoordiging van de quartaire sector. Ook in Kleine-Brogel, deelgemeente van Peer (AI=1,52), is een luchtmachtbasis gevestigd.

In Zonhoven worden er 550 jobs minder geteld dan in 1997 waarvan 400 in *de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening*. In Leopoldsburg verdwijnen bijna 200 banen (96%). Het is niet al kommer en kwel: in Bilzen komen er 600 jobs bij in *de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening* (134%) en in Heusden-Zolder gaat het om 600 bijkomende jobs in de sector (131%).

4.4.1.3 Oost-Vlaanderen

Ook in Oost-Vlaanderen stelt de quartaire sector niet zo bijster veel voor (AI=0,88). Buiten Gent (AI=2,03), om de klassieke redenen sterk op vlak van quartaire activiteiten, kunnen enkel nog de kleinere centrumsteden Eeklo (AI=1,40) en Sint-Niklaas (AI=1,23) vermeld worden.

De Oost-Vlaamse dienstensector groeide aan met 10% zoals in de rest van Vlaanderen (111%). In de arrondissementen Aalst (105%) en Eeklo (107%) blijft de jobgroei wel teleurstellend. Onder de Oost-Vlaamse gemeenten zijn er geen opvallende groeiers of dalers.

4.4.1.4 West-Vlaanderen

West-Vlaanderen (AI=0,91) scoort het hoogst van alle Vlaamse provincies wat betreft de aanwezigheid van loontrekkende jobs in de quartaire sector. West-Vlaanderen heeft echter een serieuze achterstand in het *onderwijsaanbod* (AI=0,88), voornamelijk van hoger onderwijs – West-Vlaanderen herbergt immers geen grote universiteit zoals de andere Vlaamse provincies – en in *het speuren ontwikkelingswerk* (AI=0,11).

Brugge, de provinciehoofdstad, spant de kroon (AI=1,91) en dankt dit quartair succes onder meer aan de aanwezigheid van een legerdivisie, aan de verschillende ziekenhuizen die er zijn gevestigd en aan het feit dat ze culturele hoofdstad is geweest. Alle andere arrondissementshoofdsteden hebben een relatief hoge aanwezigheidsindex: Ieper (AI=1,46), Kortrijk (AI=1,68), Oostende (AI=1,32), Roeselare (AI=1,30) en Veurne (AI=1,64).

De groei van de quartaire sector in West-Vlaanderen (111%) houdt tred met die in gans Vlaanderen (111%). Arrondissementen Tielt en Veurne hinken wat achterop (beide 106%). De opvallendste gemeente qua groei is Diksmuide (127%) waar er 350 quartaire jobs bijkomen, waarvan 200 in het onderwijs en 100 in de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening. West-Vlaanderen kiest expliciet voor een economische toekomststrategie die haar innovatieve achterstand wegwerkt. De provincie heeft een sterke onderzoekspool nodig, de innovatiecapaciteit van de provincie moet toenemen en de competitiviteit dient versterkt. Deze strategie wordt gedragen door alle relevante economische partners in de provincie. Voor de periode 2001-2010 wil de provincie volledige, hoogwaardige en kwalitatieve tewerkstelling tot stand brengen, onder meer door meer kenniseconomie. Getuige van die keuze is het initiatief van de GOM West-Vlaanderen om in Kortrijk het innovatie- en incubatiecentrum (IICK) en het Vlaams Centrum voor Kunststofverwerking (VCK) uit te bouwen. Het IICK stelt kantoren en onderzoeksruimten met faciliteiten voor onderzoeksactiviteiten te huur aan bedrijven, spin-offs van wetenschappelijke

instellingen, wetenschappers, enzovoort. Het VCK sluit aan op de West-Vlaamse industriële traditie. In het gebouw staan testmachines voor bedrijven die aan toegepast onderzoek willen doen en er is een op kunststofverwerking gericht labo met meetapparatuur en onderlegd personeel (De Morgen, 23/04/2003, FET, 3/02/2001 en Cambien en Mouton, 2003).

4.4.1.5 Antwerpen

In de provincie Antwerpen (AI=0,87) staat de quartaire sector het sterkst in het arrondissement Antwerpen (AI=0,97), omwille van haar centrumfunctie. De stad Antwerpen zelf kende een zwakkere ontwikkeling van quartaire diensten dan de andere Vlaamse provinciehoofdsteden (AI=1,33). In de provincie Antwerpen zijn er andere gemeenten waar de quartaire sector even sterk of sterker staat dan in de provinciehoofdstad. Dat is zeker zo voor Turnhout (AI=1,76) en ook voor Mechelen (AI=1,26); maar ook in de kleinere centra zoals Mol (1,30) en Geel (1,25) vertaalt de centrumfunctie zich in een hoger aanbod aan quartaire diensten. Verder vermelden we nog Edegem (AI=1,27) en Merksplas (AI=1,22). In Merksplas zijn een gevangenis en een gesloten asielcentrum gevestigd.

De sector van de quartaire diensten groeide in de provincie Antwerpen met 12% tussen 1997 en 2001. De beste prestaties worden neergezet door het arrondissement Turnhout (114%); de zwakste door het arrondissement Antwerpen (109%). Hier springt Aartselaar sterk uit de band met een sterke jobgroei, zowel procentueel als in absoluut aantal (600 jobs, 216%). In Aartselaar kwamen er bijna 400 jobs bij in *de afval(water)verzameling en reiniging*. Dit wijst op de jobcreatie bij de Vlaamse waterzuiveraar Aquafin. Aquafin staat momenteel op een keerpunt, gezien de meeste riolerings- en zuiveringsinstallaties zijn afgewerkt. Het bedrijf moet nu de privé-markt op om voldoende werk te creëren voor de 829 werknemers van Aquafin (en VMM) (FET, 18/05/2002). Ook in Rumst komen er 300 quartaire jobs bij (132%). In het arrondissement Turnhout zetten Westerlo (600 jobs, 148%) en Merksplas (400 jobs, 147%) de beste prestaties neer. In Merksplas gaat het vermoedelijk om bijkomende jobs in het gesloten asielcentrum. In Westerlo blijkt het te gaan om jobs in *het onderwijs*.

4.4.2 Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Zoals reeds gezegd is er in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een zeer sterke concentratie van quartaire diensten (AI=1,99). De stad Brussel steekt met kop en schouders boven de andere Brusselse gemeenten uit (AI=6,02). In het totaal gaat het om ongeveer 101 500 quartaire jobs in loondienst, wat overeenstemt met 8% van alle Belgische jobs in loondienst in de quartaire sector. Vooral in de sector van het *openbaar bestuur* presteert Brussel uitermate goed, als administratief

centrum voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Vlaanderen, België en Europa. De Belgische en Europese administraties zitten voor meer dan 90% in Brussel (DS, 11/02/2003). De uitbreiding van de EU met 10 landen, wat ongeveer 3 500 nieuwe ambtenaren richting Brussel zou brengen, zal die functie enkel nog versterken. In Brussel vinden we ook de instituten die bezig zijn met de *verplichte sociale verzekering*, zoals de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ), de Rijksdienst voor de Sociale Verzekering der Zelfstandigen (RSVZ), de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA) en er voor heel wat jobs zorgen.

De sector *defensie en openbare veiligheid* staat sterk in Brussel met een tak van de medische dienst van het leger en de Koninklijke Militaire School. Daarnaast is er ook een groot *onderwijsaanbod*, met de talrijke hogescholen en meerdere universiteiten en de ziekenhuizen die eraan verbonden zijn. In de sector *recreatie, cultuur en sport* zijn het de musea, parken en bezienswaardigheden die voor een hoge aanwezigheidsindex zorgen. Ten slotte is ook de sector van *de belangenvertegenwoordiging* meer dan elders aanwezig in Brussel, door de vestiging van de hoofdzetels van de nationale vakbonden en andere belangenorganisaties zoals het Verbond der Belgische Ondernemingen.

Van de andere Brusselse gemeenten springt in de eerste plaats Evere (AI=2,35) in het oog. Het feit dat de NATO is gevestigd in deze gemeente is hier allicht niet vreemd aan. Ook in Sint-Lambrechts-Woluwe (AI=2,21) staat de quartaire sector sterk, mede dankzij de Cliniques Universitaires Saint-Luc en het Brussels Instituut voor Milieubeheer. Een derde Brusselse randgemeente waar de niet-commerciële dienstensector prominent aanwezig is, is Etterbeek (AI=2,15). Vooral *de belangenvertegenwoordiging* en *de gezondheidszorg* verschaffen hier veel quartaire jobs.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zag de jobs in loondienst in de quartaire sector toenemen met 8,4%. Sterkste groeiers zijn Sint-Jans-Molenbeek (+2 150 jobs, 136%), Etterbeek (+2 600 jobs, 131%) en Elsene (+3 840 jobs, 129%). Het gaat telkens hoofdzakelijk om jobs in *de sector van het openbaar bestuur, defensie en openbare veiligheid en verplichte sociale verzekering*. We merken in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest geen gemeenten op waar de quartaire sector sterk achteruit boert.

4.4.3 Het Waals Gewest

Ondanks de weinig opvallende aanwezigheidsindex voor Wallonië (AI=0,97) is de quartaire sector van levensbelang voor de Waalse werkgelegenheid zowel in de perifere gebieden als in de dichtbevolkte gebieden van de Waalse as. De niet-verhandelbare diensten zijn er des te belangrijker omwille van de terugval van de industrie en de zwakte van de managementsector. Na het

Brussels Hoofdstedelijk Gewest hebben de provincies Luxemburg (AI=1,11), Namen (AI=1,12) en Luik (AI=0,98) de hoogste aanwezigheidsindexen voor de quartaire sector. Vooral in de provincies Luik en Namen zijn de publieke diensten van tel voor de werkgelegenheid, waar ze bijna de helft van alle loontrekkende jobs uitmaken.

Bij de diverse activiteitensectoren stellen we vast dat meerdere sectoren in de Waalse provincies sterker staan dan globaal genomen in de rest van België. Dit is zo voor *de sector van openbaar bestuur, justitie, defensie en openbare veiligheid en verplichte sociale verzekering* waarvoor Luxemburg (AI=1,29) en Namen (AI=1,25) de hoogste aanwezigheidsindexen hebben. Dit is ook zo voor de sector *onderwijs*: Luxemburg (AI=1,19) en Namen (AI=1,12). In het *speur- en ontwikkelingswerk* staan Luik (AI=1,67) en Waals-Brabant (AI=1,66) op kop. In de *belangenvertegenwoordiging* lopen weerom Luxemburg (AI=1,69) en Namen (AI=1,56) voor op de Vlaamse provincies.

De provincie Namen heeft een groot deel van haar quartaire succes te danken aan het feit dat de gemeente Namen niet enkel de provinciehoofdstad is, maar sinds 1987 ook als gewesthoofdstad onderdak biedt aan het Waals parlement met alle activiteiten die hiermee samengaan. De kleine provinciehoofdstad biedt nu werk aan 3 500 Waalse ambtenaren. In het totaal bezet 'Wallonië' maar liefst 120 000 m² van het Naamse grondoppervlak.⁶

Verder stellen we in de gemeente Namen (AI=2,23) en ook in Aarlen (AI=2,21) iets gelijkaardigs vast als in Leuven, waar de respectievelijke Facultés Universitaires Notre-Dame de la Paix en de Fondation Universitaire Luxembourgeoise een groot aantal arbeidsplaatsen voor hun rekening nemen in de sectoren van het *onderwijs* en het *speur- en ontwikkelingswerk*. Ook bevinden zich in beide provinciehoofdsteden divisies van de landmacht.

In de provinciehoofdsteden Luik (AI=2,08) en Bergen (AI=1,98) voorziet, naast de voorzieningen voor hoger onderwijs, ook het Belgische leger in banen. In Luik bevindt zich een divisie van de landmacht en in Bergen een militaire medische dienst. Nijvel (AI=1,56) kan voor deze aanwezigheidsindex rekenen op een tak van de medische dienst van het leger.

Andere gemeenten die opvallen zijn Marche-en-Famenne (AI=2,18) en Florennes (AI=1,95) omwille van de legerbasis. Ook in Bevekom (AI=2,11), in Waals-Brabant, zorgt het leger, meer bepaald de luchtmacht, voor een oververtegenwoordiging van de quartaire sector.

6 www.namur.be

Het aantal jobs in loondienst in de quartaire dienstensector neemt in Wallonië (108%) minder sterk toe dan in Vlaanderen (111%). Waals-Brabant (112%) en Luxemburg (111%) zetten betere prestaties neer dan de drie andere Waalse provincies. In de arrondissementen Bergen (115%), Neufchâteau (119%) en Virton (115%) neemt het aantal loontrekkende jobs sterk toe. De arrondissementen Borgworm (98%), Philippeville (102%), Zinnik (103%), Marche-en-Famenne (104%) en Charleroi (105%) blijven duidelijk onder het groeiritme in de rest van het gewest.

De gemeenten waar de quartaire dienstensector het meest extra banen opleverde tussen 1997 en 2001 zijn Bertrix (500 jobs, 159%), Juprelle (400 jobs, 155%), Courcelles (350 jobs, 144%), Fleurus (500 jobs, 138%), Rixensart (400 jobs, 31%) en Lobbes (300 jobs, 130%).

DE WERKZAAMHEID IN DE BELGISCHE GEMEENTEN

Hoofdstuk 2

In België wonen er in 2001 ongeveer 4 020 000 werkenden tussen 18 en 64 jaar. De ruime meerderheid van hen, namelijk 62%, heeft zijn woonplaats in het Vlaams Gewest. Ongeveer 30% woont in het Waals Gewest en 8% in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Tussen 1997 en 2001 kwamen er in België iets meer dan 232 000 werkenden bij. Dit is een stijging van 6%.

Een maat om de Belgische werkende bevolking te analyseren is de werkzaamheidsgraad, berekend als de verhouding tussen het totaal aantal werkenden en de inwoners op arbeidsleeftijd (18-64 jaar). De Belgische werkzaamheidsgraad in 2001 bedraagt 62,9%. In 1997 ging het nog om 59,8%. We krijgen een klarere kijk op de gegevens omtrent het aantal werkenden wanneer wordt opgesplitst naar geslacht en leeftijd (tabel 2.1).

In 2001 werkt in België gemiddeld 53,8% van de vrouwelijke inwoners. De mannelijke werkzaamheid ligt veel hoger (72%). Wanneer we de variabele leeftijd in de analyse opnemen, valt meteen op dat de kloof tussen mannen en vrouwen wat werkzaamheid betreft, toeneemt met de leeftijd. Bij de 18- tot 24-jarigen werkt 47,9% van de mannen en 40,2% van de vrouwen. De middengroep (25 tot 54 jaar) is het vaakst aan het werk: 84,1% van de mannen oefent een job uit tegenover 64,8% van de vrouwen. De seksekloof belooft hier reeds 19,3 procentpunten (ppn). De oudste leeftijdscategorie, de 55- tot 64-jarigen, noteert het grootste verschil in werkzaamheid tussen mannen en vrouwen. Het gaat respectievelijk om aandelen van 40,8% en 20,2%.

Dat de kloof tussen het aandeel werkende mannen en vrouwen toeneemt met de leeftijd, is onder meer te verklaren met het kostwinnersmodel dat lang een stempel heeft gedrukt op het reilen en zeilen van de Belgische arbeidsmarkt. Lange tijd werd de rol van de vrouw vooral gedefinieerd door thuisarbeid terwijl de man buitenshuis ging werken. Daarom laat dit model zich vooral voelen in de oudste leeftijdsklassen. Dit model heeft evenwel zijn dominantie verloren, zo bewijst de kleinere seksekloof bij de jongeren. Het tweeverdienersmodel is de standaard geworden en daarnaast komen meer en meer nieuwe gezinsvormen, zoals eenoudergezinnen, voor in onze samenleving.

Dit merken we wanneer we naar de evolutie van het aantal werkenden kijken. Tussen 1997 en 2001 kwamen er in België bijna 150 000 werkende vrouwen bij (tegenover zo'n 84 000 mannen). Het vrouwelijk groeipercentage komt hiermee op +10% te liggen (tegenover +4% bij de mannen). In dit verband spreekt men vaak over een cohorte-effect: de cohortegewijs toenemende participatie bij vrouwen. Dit betekent dat elke nieuwe generatie vrouwen die de arbeidsleeftijd bereikt actiever deelneemt aan de arbeidsmarkt dan de voorgaande generatie. Deze vervrouwelijking in het werkend segment van de arbeidsmarkt is een gestaag proces dat zich reeds in de jaren '60 heeft ingezet. Ondanks deze opmars van de vrouwen blijft de kloof tussen de werkzaamheid van mannen en vrouwen evenwel een realiteit: in 2001 bedraagt het verschil nog steeds 18,2 ppn.

Tabel 2.1

Werkzaamheidsgraad naar leeftijd en geslacht (België; 1997 en 2001)

	Werkzaamheidsgraad		Evolutie van het aantal werkenden 1997-2001	
	1997 (%)	2001 (%)	(n)	(%)
Mannen				
18-24 jaar	43,4	47,9	+19 674	+10,1
25-54 jaar	82,9	84,1	+40 159	+2,2
55-64 jaar	36,9	40,8	+24 135	+12,8
Totaal	69,9	72,0	+83 968	+3,8
Vrouwen				
18-24 jaar	35,7	40,2	+19 967	+12,8
25-54 jaar	60,9	64,8	+101 593	+7,7
55-64 jaar	15,3	20,2	+26 564	+32,1
Totaal	49,6	53,8	+148 123	+9,5
Totaal				
18-24 jaar	39,6	44,1	+39 641	+11,3
25-54 jaar	72,0	74,5	+141 751	+4,5
55-64 jaar	25,8	30,3	+50 700	+18,7
Totaal	59,8	62,9	+232 091	+6,1

Bron: NIS Bevolkingsstatistiek, NIS Volkstelling, RIZIV, RSZ-LATG, RSZPPO, RSVZ, NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

De arbeidsmarktpositie van de 18- tot 24-jarigen wordt, net als deze van de vrouwen en de ouderen, in dit kaartenboek als aparte analyse opgenomen. Anno 2001 bedraagt de jongerenwerkzaamheidsgraad in België 44,1%. Hiermee doen de Belgische jongeren het beter dan de ouderen (55-64 jaar) die in 2001 een werkzaamheidsgraad van 30,3% laten noteren, maar scoren ze ver onder de werkzaamheidsgraad van de middengroep (25-54 jaar), zijnde 74,5%. Bij de jongste leeftijdscategorie moet men steeds in het achterhoofd houden dat deze groep nog veel

studenten telt. In België is het niet de gewoonte om studeren en werken te combineren, met als gevolg dat de studenten de werkzaamheidsgraad in deze leeftijdsklasse naar beneden drukken (Vandenbrande, 2001).

Tussen 1997 en 2001 kwamen er, zoals reeds vermeld, in België ruim 232 000 werkenden bij. Een kleine 40 000 van hen waren jongeren, wat neerkomt op een stijging met 11%. Hierdoor kreeg de jongerenwerkzaamheidsgraad een positieve impuls: in 1997 lag deze nog op 39,6%, in 2001 op 44,1%. In dezelfde periode nam het aantal werkende ouderen toe met 50 700 personen (+19%). Deze toename was vooral te situeren bij de oudere vrouwen (+32%). Dit illustreert dat de vrouwen in de nieuwe leeftijdscohorten steeds meer en langer werken en dat het kostwinnersmodel langzaam maar zeker verdwijnt.

Evolutie na 2001

In dit hoofdstuk ligt de focus op het jaar 2001 en op de evolutie tussen 1997 en 2001. De cijfers hebben betrekking op 30 juni 1997 en 30 juni 2001. We mogen evenwel niet voorbijgaan aan de economische veranderingen en de gevolgen daarvan op de werkzaamheid na juni 2001. Het faillissement van Sabena is natuurlijk het voorbeeld bij uitstek, maar ook andere grote bedrijven zoals Barras, Lernout & Hauspie Speech Products en City Bird gingen in diezelfde periode overkop.

De impact van deze woelige gebeurtenissen laat zich ook voelen in de werkzaamheid. De meest recente cijfers van de RSZ tonen dat het aantal Belgische werkenden in het derde kwartaal van 2001 nog steeds 1,3% hoger ligt dan een jaar tevoren. In het vierde kwartaal 2001 stabiliseert het aantal werkenden zich ten aanzien van het vierde kwartaal 2000. Dit betekent dat er op 31 december 2001 ongeveer evenveel werkenden zijn als een jaar tevoren. Dergelijke stabilisatie vinden we eveneens terug in het eerste kwartaal van 2002 (+0,3%). In het tweede kwartaal van 2002 wordt de status-quo bestendigd (-0,1%). In het derde kwartaal neemt het aantal werkenden daarentegen af (-0,9%). Op 31 december 2002, het meest recente cijfer, worden er eveneens minder werkenden geteld dan een jaar voordien (-0,2%), doch alles wijst in de richting van een stabilisatie.

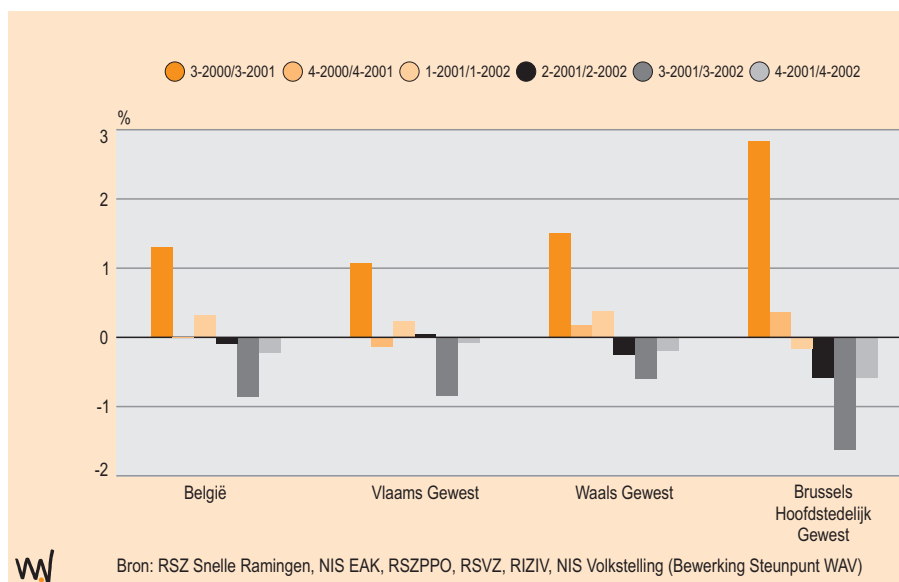
De drie gewesten vertonen min of meer hetzelfde patroon als België. Het Vlaams Gewest kent reeds in het vierde kwartaal 2001 een lichte terugval van het aantal werkenden. Dit wordt evenwel goedge maakt in het eerste kwartaal van 2002 en dit herstel wordt behouden in het daaropvolgende kwartaal: op 30 juni 2002 worden er ongeveer evenveel werkenden geteld als een jaar voordien. In het derde kwartaal 2002 werd echter een dieptepunt bereikt met een afname van

het aantal werkenden (-0,8%) in vergelijking met een jaar voordien. In tegenstelling tot de andere gewesten herpakt het Vlaams Gewest zich evenwel, met in het vierde kwartaal 2002 een stabilisatie van het aantal werkenden tegenover het vierde kwartaal 2001.

Het Waals Gewest ligt quasi volledig in lijn met het Belgische patroon. Enkel de dip in het derde kwartaal 2002 ten aanzien van het derde kwartaal 2001 is iets minder diep in vergelijking met het Belgische gemiddelde. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vertoont ook vele parallellen met de Belgische trend, zij het dat de evoluties schijnbaar worden uitvergroot. Zo zien we dat in het derde kwartaal 2001 nog een forse toename plaatsvindt van het aantal werkenden tegenover een jaar voordien (+2,8%). In het vierde kwartaal 2001 is deze positieve evolutie minder imposant (+0,4%), om dan vanaf het eerste kwartaal van 2002 een afname van het aantal werkenden te laten opmeten ten aanzien van een jaar tevoren. In het derde kwartaal 2002 wordt een dieptepunt bereikt: er worden dan 1,6% minder werkenden geteld in het Brussels Gewest. Sindsdien dan lijkt er een herstel in de maak, hoewel de laatste cijfers nog steeds een daling van het aantal werkenden laten zien ten aanzien van een jaar tevoren.

Figuur 2.1

Evolutie van het aantal werkenden naar gewest per kwartaal* (België, Vlaams Gewest, Waals Gewest en Brussels Hoofdstedelijk Gewest; 2000-2001-2002)

* Veranderingspercentages ten opzichte van het overeenstemmende kwartaal in het voorgaande jaar.

In wat volgt bespreken we de werkzaamheidsgraad per gewest en per provincie. Doorheen deze analyse dalen we af naar arrondissements- en gemeentelijk niveau. Eerst komen het Vlaams Gewest en haar provincies aan bod, dan volgt op eenzelfde wijze het Waals Gewest en we eindigen dit hoofdstuk met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en haar gemeenten.

1 Het Vlaams Gewest

Het Vlaams Gewest is qua globale werkzaamheid de beste leerling uit de gewestklas. In 2001 werd een peil van 66,7% bereikt. Ten opzichte van 1997 werden er ongeveer 125 000 meer werkende inwoners geteld (+5%). Deze impuls werkt ook door in de werkzaamheidsgraad die in 1997 nog op een niveau van 63,7% lag (tabel 2.2).

Tabel 2.2

Werkzaamheidsgraad naar leeftijd en geslacht (Vlaams Gewest; 1997 en 2001)

	Werkzaamheidsgraad		Evolutie van het aantal werkenden 1997-2001	
	1997 (%)	2001 (%)	(n)	Evolutie (%) 1997-2001
Mannen				
18-24 jaar	50,1	52,7	+ 8 333	+6,5
25-54 jaar	88,0	88,9	+10 995	+1,0
55-64 jaar	37,3	41,4	+15 960	+13,6
Totaal	74,3	75,8	+35 288	+2,5
Vrouwen				
18-24 jaar	42,8	46,3	+10 057	+9,4
25-54 jaar	64,7	69,5	+63 538	+7,8
55-64 jaar	14,1	19,0	+16 188	+35,4
Totaal	52,8	57,4	+89 783	+9,3
Totaal				
18-24 jaar	46,5	49,6	+18 390	+7,8
25-54 jaar	76,6	79,3	+74 533	+3,8
55-64 jaar	25,5	30,1	+32 148	+19,7
Totaal	63,7	66,7	+125 071	+5,3

Bron: NIS Bevolkingsstatistieken, NIS Volkstelling, RIZIV, RSZ-LATG, RSZPPO, RSVZ, NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

Vooral de 25- tot 54-jarige mannen ondersteunen het relatief hoge aandeel werkenden in 2001. Ruim drie kwart van hen oefent een job uit. De vrouwen zetten een werkzaamheidsgraad van

57,4% neer. Kortom, zowel de Vlaamse mannen als de vrouwen zijn meer aan het werk dan gemiddeld in België. De kloof tussen de werkzaamheidsgraad van de mannen en de vrouwen belooft in het Vlaams Gewest 18,4 ppn en is daarmee groter dan in België. Tussen 1997 en 2001 steeg het aantal werkende vrouwen wel met bijna 90 000 personen (+9%), terwijl de mannen er in mindere mate op vooruitgingen (+3%). Hierdoor klom de vrouwelijke werkzaamheidsgraad van 52,8% in 1997 naar 57,4% in 2001.

Bij de 18- tot 24-jarigen gooit het Vlaams Gewest hogere ogen dan de andere gewesten met een werkzaamheidsgraad bij de jongeren van 49,6%. In de jongste leeftijdscategorie verdwijnt de kloof tussen mannen en vrouwen stilaan. De jonge vrouwen noteerden in 1997 een werkzaamheidsgraad van 42,8%. In de daaropvolgende jaren vonden meer dan 10 000 meisjes hun weg naar een job, wat resulteerde in een stijging van hun werkzaamheidsgraad naar 46,3% in 2001. Het aandeel werkenden onder de jonge mannen bedroeg in 1997 ruim 50%. Net als hun vrouwelijke leeftijdsgenoten konden zij hun positie op de arbeidsmarkt verstevigen met ruim 8 300 werkkrachten. Hierdoor steeg ook hun werkzaamheidsgraad naar een niveau van 52,7% in 2001.

Het Vlaams Gewest zet in 2001 een ouderenwerkzaamheid neer van 30%. De mannelijke 55-plussers zijn, net als in Wallonië en Brussel, meer werkzaam dan hun vrouwelijke collega's, maar deze laatsten boekten tussen 1997 en 2001 wel een aanzienlijke vooruitgang. In het Vlaams Gewest kwamen er ongeveer 32 000 werkende ouderen bij, waarvan 16 200 vrouwen (+35%).

1.1 ■■ Vlaams-Brabant, werkzaamheid troef in 2001

Wanneer we kaart 2.1 bekijken, valt Vlaams-Brabant in positieve zin op. Deze provincie spant de kroon in België wat betreft het aandeel werkenden: er wordt anno 2001 een werkzaamheidsgraad van 68,9% genoteerd. In beide arrondissementen van deze provincie ligt het aandeel werkende 18- tot 64-jarige inwoners relatief hoog.

Hfdst. I, 4.2.1.5

De werkzaamheidsgraad van het arrondissement Leuven bedraagt 68,2% in 2001. Het zijn vooral de gemeenten rond de stad Leuven die deze werkzaamheid ondersteunen. Leuven bundelt als provinciehoofdstad immers tal van centrumfuncties waardoor het aantal jobs het aantal inwoners overstijgt. De arbeidsmarkt telt er heel wat inkomende pendelaars, voor een groot deel vanuit gemeenten als Bertem, Lubbeek, Herent, Holsbeek, Boutersem en Glabbeek, waar de werkzaamheid uitsteekt boven de 70%. Daarnaast moet ook rekening worden gehouden met de nabijheid van de vele jobs in Brussel.

Het arrondissement Halle-Vilvoorde noteert in 2001 eveneens een behoorlijk aandeel werkenden (69,5%). De pendel naar Brussel kan hiervoor onder meer een verklaring bieden. De gemeenten aan de westelijke en noordelijke kant van het Brussels Gewest laten de gunstigste resultaten optekenen. In Galmaarden, Meise, Lennik, Gooik en Pepingen werkt bijna drie kwart van de inwoners.

Ook in Kampenhout, Zemst, Grimbergen en Steenokkerzeel is ruim 70% van de inwoners aan het werk. Het hoge aandeel werkenden van deze gemeenten is, naast de Brusselse pendel, waarschijnlijk ook te danken aan de grote jobconcentratie in Machelen, Vilvoorde en Drogenbos. Deze gemeenten tellen meer jobs dan inwoners en moeten dus rekenen op inkomende werkpendel om alle arbeidsplaatsen in te vullen. Ook de aanwezigheid van de nationale luchthaven in Zaventem is allicht niet vreemd aan de hoge werkzaamheid in de voornoemde gemeenten. Het faillissement van SABENA in het najaar van 2001 deed echter tal van banen sneuvelen, wat zich vermoedelijk zal manifesteren in de werkzaamheidscijfers van 2002.

Hfdst. 1,
2.1

Tussen 1997 en 2001 kwamen er in Vlaams-Brabant bijna 22 000 werkenden bij op de arbeidsmarkt (kaart 2.5). Omdat Vlaams-Brabant evenwel in 1997 al relatief hoge scores behaalde qua aantal werkenden, resulteert deze stijging in absolute cijfers in een procentuele evolutie van 'slechts' 5% wat onder het Belgische gemiddelde ligt. In Halle-Vilvoorde kwamen er 12 150 werkenden bij. Het zijn vooral de kerngemeenten van dit arrondissement, zijnde Vilvoorde en Halle, die de vooruitgang in absolute aantallen dragen. Ook in het arrondissement Leuven is het vooral de stad Leuven zelf die de toename van het aantal werkenden naar zich toe trekt.

De werkzaamheid in 2001 wordt in Vlaams-Brabant vooral gedragen door de mannen (76,1%), maar ook de vrouwen zijn er meer aan het werk dan gemiddeld in België en de gewesten. Meer zelfs, met een vrouwelijke werkzaamheidsgraad van 61,6% is Vlaams-Brabant de absolute topper in België (kaart 2.2). Op gemeentelijk niveau worden nog opmerkelijkere resultaten genoteerd. In het arrondissement Halle-Vilvoorde werken in de gemeenten Pepingen, Meise, Lennik en Ternat meer dan twee derden van de vrouwelijke inwoners. In Kampenhout wordt zelfs een aandeel van 69% gehaald. In het arrondissement Leuven ontwaren we een patroon waarbij geldt dat hoe verder de gemeente zich van Brussel verwijdert, hoe minder vrouwen er aan de slag zijn. Zo tellen we in de gemeente Herent, aan de Brusselse kant van het arrondissement, 64,3% werkende vrouwen. In Scherpenheuvel, aan de Limburgse en meer landelijke kant van het arrondissement, daalt dit aandeel tot een niveau van 54,2%. Desalniettemin blijft deze gemeente boven het Belgische gemiddelde scoren. De uitzondering op dit patroon is de gemeente Tervuren, die zich situeert aan de Brusselse Rand en toch slechts een vrouwelijke werkzaamheid van 52,7% laat noteren.

Hfdst. I, 4.3.1.1 Een verklaring voor de behoorlijke vrouwelijke arbeidsmarktdeelneming in Vlaams-Brabant moet deels gezocht worden in de uitgebreide commerciële dienstensectoren in de provincie en haar omgeving. In het arrondissement Halle-Vilvoorde zijn de commerciële diensten, waaronder de kleinhandel, horeca en industriële reiniging, meer aanwezig dan gemiddeld in België. Deze sectoren tellen doorgaans meer vrouwen in hun personeelsbestand dan de meeste industriële sectoren. Bovendien moet men rekening houden met de vrouwelijke pendel naar Brussel, waar vooral de niet-commerciële dienstensectoren sterk staan, die vaak meer vrouwen dan mannen tewerkstellen.

In Vlaams-Brabant bedraagt het verschil tussen de mannelijke en de vrouwelijke werkzaamheid 14,5 ppn. In geen andere Waalse of Vlaamse provincie is deze seksekloof zo beperkt. In tegenstelling tot het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (zie verder), gaat deze minimale seksekloof bovendien gepaard met een positieve situatie voor de vrouwen op de arbeidsmarkt. Tijdens de periode 1997-2001 nam het aantal werkende vrouwen in de provincie toe met zo'n 15 000 personen (+8%), waarmee de groei bij de mannelijke werkenden (+3%) ruimschoots wordt overtroffen (kaart 2.6).

De gunstige omstandigheden voor de vrouwen en de ouderen (zie verder) lijken in Vlaams-Brabant een beetje ten koste te gaan van de arbeidsmarktpositie van de jongeren (kaart 2.3). Van de 18- tot 24-jarigen oefent 44,5% een job uit. Dit aandeel ligt boven het Belgische, maar onder het Vlaamse gemiddelde. Een verklaring hiervoor kan ten dele worden gevonden door te kijken naar het onderwijsniveau van de Vlaams-Brabantse bevolking. In vergelijking met de andere Vlaamse provincies telt Vlaams-Brabant een hoger aandeel hooggeschoolden. Hieruit kan men enigszins afleiden dat er langer wordt gestudeerd dan in de andere provincies. Met andere woorden, de lage werkzaamheidsgraad bij de Vlaams-Brabantse jongeren kan te wijten zijn aan het feit dat deze leeftijdsgroep nog een hoog aantal studenten kent. Tussen 1997 en 2001 werden ongeveer 3 400 meer werkende jongeren geteld, een stijging van 10%.

Wat de ouderenwerkzaamheid betreft, staat Vlaams-Brabant in de Belgische top-3. Zo'n 34% van de ouderen is er aan het werk (kaart 2.4). Zowel de oudere mannen als de oudere vrouwen zijn er meer werkzaam dan gemiddeld in België en in het Vlaams Gewest. De mannelijke 55-plussers noteren een werkzaamheidsgraad van 45,5%. Bij de vrouwen gaat het om 23%. De voorbije jaren werd ook hier vooruitgang geboekt, die vooral bij de vrouwen relatief groot is. Meer dan 3 500 vrouwelijke 55-plussers vervoegden het werkend segment van de arbeidsmarkt, tegenover 3 000 oudere mannen.

Bij de ouderen werd in 2001 in het arrondissement Leuven een werkzaamheid van 32,6% vastgesteld. Op kaart 2.4 kan men hetzelfde patroon als bij de werkzaamheid van vrouwen herkennen: hoe verder verwijderd van het Brussels Gewest, hoe ongunstiger de situatie. Concreet houdt dit in dat gemeenten als Herent, Kortenberg en Huldenberg een relatief hoog aandeel werkende 55- tot 64-jarigen laten opmeten (38% en meer). In gemeenten die grenzen aan de provincie Limburg zakt de ouderenwerkzaamheid onder de 28% zoals bijvoorbeeld in de meer landelijke gemeenten Geetbets, Zoutleeuw en Scherpenheuvel. In het arrondissement Leuven werden er tussen 1997 en 2001 bijna 3 000 ouderen meer geteld onder de werkenden. Vooral de oudere vrouwen dragen bij tot deze positieve evolutie. Ruim een derde van de toename van het aantal werkende ouderen moet worden gesitueerd in de vier stedelijke centra van het arrondissement, zijnde Tienen, Aarschot, Diest en provinciehoofdstad Leuven.

1.2 ■■ *West-Vlaanderen, het arrondissement Tielt op kop*

Na Vlaams-Brabant vinden we de provincie West-Vlaanderen in de rangschikking naar werkzaamheid (kaart 2.1). Ruim 68% van de West-Vlaamse inwoners oefent een job uit. Het arrondissement Tielt gaat met een werkzaamheidsgraad van 72,3% met de hoofdprijs lopen. Meer zelfs: geen enkel ander Belgisch arrondissement doet het Tielt na. Alle Tieltsse gemeenten noteren een hoge werkzaamheidsgraad die zich situeert tussen 70% en 74%. Vooral de gemeente Wielsbeke laat zich hier opmerken. Verklaring hiervoor moet allicht worden gezocht in het zeer hoge aantal jobs in deze gemeente, meer dan het aantal inwoners, waardoor ook hier inkomende werkpendel een belangrijke factor vormt. Deze jobs zijn voornamelijk te situeren in de textielsector die in Wielsbeke stevig staat met bedrijven zoals Balta Industries en Beaulieu.

☞ Hfdst. I,
4.2.1.3

Net als Tielt kenmerken de arrondissementen Roeselare, Kortrijk, Ieper, Diksmuide, Veurne en Brugge zich door een relatief hoge werkzaamheidsgraad anno 2001, gekoppeld aan een beperkte positieve evolutie van het aantal werkenden tussen 1997 en 2001 in vergelijking met België (kaart 2.5). De evolutie die er geboekt wordt, kan bovendien op conto geschreven worden van de vrouwen (kaart 2.6). Dit patroon vindt men ook terug in de cijfers voor de ganse provincie. Tussen 1997 en 2001 kwamen er zo'n 15 000 West-Vlaamse werkenden bij (+3%). Opsplitsing naar geslacht toont aan dat ruim 13 300 van de extra werkenden vrouwen zijn, wat maakt dat zij in 2001 aftikken op een werkzaamheidsgraad van 58,9%. Met andere woorden, de toename van het aantal werkende mannen in West-Vlaanderen is erg beperkt. Anno 2001 werkt evenwel ruim 77% van de West-Vlaamse mannen. In de leeftijdscategorie van 25 tot 54 jaar loopt dit aandeel zelfs op naar een ongekende hoogte van 91%. Dit kan erop duiden dat de arbeidsmarktreserve bij de

mannen bijna uitgeput is en dat nieuwe reserves, waaronder de West-Vlaamse vrouwen, worden aangesproken.

Hfdst. 3, 2.2.1 Het arrondissement Oostende wijkt ietwat af van dit patroon. De voornoemde West-Vlaamse arrondissementen blonken uit qua werkzaamheid in 2001. De evolutie tussen 1997 en 2001 was er evenwel niet je dat (kaart 2.1 en 2.5). In Oostende is de situatie in 2001 minder rooskleurig dan in de andere arrondissementen. Met een werkzaamheidsgraad van 62,8% wordt het Belgische gemiddelde net niet gehaald. In de periode 1997-2001 zag het arrondissement Oostende bovendien haar aantal werkenden nauwelijks toenemen (+3%). Enkel Bredene boekte een vooruitgang van 9%, helaas onvoldoende om het ganse arrondissement van de minder gunstige arbeidsmarktsituatie te vrijwaren. Opmerkelijk is dat dit 'kustpatroon' zich omgekeerd ook manifesteert in de werkloosheidscijfers: de kustgemeenten kenmerken zich door hogere werkloosheidscijfers dan de rest van de provincie.

De gemeenten Blankenberge en Knokke-Heist in het arrondissement Brugge sluiten eveneens aan bij het kustpatroon. Anno 2001 noteren deze kustgemeenten relatief ongunstige werkzaamheidsgraden van respectievelijk 61,9% en 63,2%. Bovendien is een evolutie van het aantal werkenden van +2% in beide gemeenten relatief beperkt. Dan doet de kerngemeente van dit arrondissement het veel beter. De stad Brugge telde tussen 1997 en 2001 zo'n 2 500 werkende inwoners meer. In 2001 bedraagt de werkzaamheidsgraad er 67,6% wat zich boven het Vlaamse gemiddelde situeert.

Wanneer we de variabele leeftijd opnemen (kaart 2.3), valt op dat West-Vlaanderen kan rekenen op een vrij hoog aandeel werkende jongeren (51,8%). Vooral de jonge mannen zijn prominenter aanwezig onder de werkenden dan gemiddeld in België met een werkzaamheidsgraad van 54,6%. Bij de vrouwen ligt dit aandeel net onder de helft. Belangrijk om weten is dat het aandeel werkende jongeren zich tussen 1997 en 2001 schijnbaar gestabiliseerd heeft (kaart 2.7). Bij de 18- tot 24-jarige mannen werd er, tegen de Belgische tendens in, zelfs een lichte daling van het aantal werkenden gesignaleerd. Dit uit zich onder meer in het arrondissement Roeselare waar de mannelijke 18- tot 24-jarigen er licht op achteruit gaan en hun vrouwelijke leeftijdsgenoten maar een beperkte groei konden realiseren. Desalniettemin blijft de situatie voor de jongeren er in 2001 zeer gunstig met een werkzaamheid van 53,7%.

De werkende 55-plussers in West-Vlaanderen zijn vooral mannen. Zij noteren een werkzaamheidsgraad van 42,7% wat zich boven het landelijke gemiddelde situeert. De oudere mannen konden, in tegenstelling tot de andere leeftijdscategorieën, wel vooruitgang boeken tussen 1997 en 2001. Zo werden er anno 2001 zo'n 2 500 meer mannelijke 55-plussers aan het werk geteld.

Hun vrouwelijke leeftijdsgenoten deden het nog beter: bijna 3 000 oudere vrouwen meer oefenden een job uit. Dit resulteerde in een stijging van hun werkzaamheidsgraad, zij het dat deze op een relatief ongunstig niveau van 19,8% blijft steken (in 1997 ging het om 15,5%). De totale ouderenwerkzaamheidsgraad in West-Vlaanderen bedraagt 31,1% (kaart 2.4 en 2.8).

1.3 ■■ Oost-Vlaanderen, Vlaamse middenmoot

Als provincie doet Oost-Vlaanderen het ook niet slecht. Net als in West-Vlaanderen oefent 68,3% van de inwoners er een job uit (kaart 2.1). Ondanks dit relatief hoge aandeel werkenden, is het aantal jobs er beperkt zodat veel Oost-Vlamingen zijn aangewezen op werkpendel (Steunpunt WAV-SSA & VIONA, 2001b). Wat de evolutie van het aantal werkenden betreft, is Oost-Vlaanderen met een toename van 26 900 werkenden lang niet slecht bezig. De provincie kon haar werkzaamheidsgraad verhogen van 65,3% in 1997 naar 68,3% in 2001.

Naast Vlaams-Brabant en West-Vlaanderen laten de vrouwen eveneens van zich horen in de provincie Oost-Vlaanderen (kaart 2.2). Verklaring hiervoor is net als in de vorige provincies ten dele sectorgebonden: in de provincie Oost-Vlaanderen kunnen de vrouwen rekenen op een sterk uitgebouwde quartaire dienstensector. Zo staan de sectoren van onderwijs en gezondheidszorg er sterker dan gemiddeld in België. Een andere verklaring moet ook hier worden gezocht in de voortdurende toename van de vrouwelijke deelname aan de arbeidsmarkt. Wat betreft de evolutie van het aantal werkende vrouwen doet Oost-Vlaanderen het behoorlijk goed (kaart 2.6). Er kwamen over de ganse provincie zo'n 20 000 vrouwelijke arbeidskrachten bij (+9%). Hierdoor steeg hun werkzaamheidsgraad van 54,7% in 1997 naar 59,4% in 2001.

Hiertegenover staan hun mannelijke collega's, waar de groei tussen 1997 en 2001 met zo'n 6 700 extra werkenden minder imposant was. Desalniettemin konden ook zij hun werkzaamheidsgraad in de beschouwde periode zien stijgen naar een peil van 76,9% in 2001.

Meer dan de helft van de Oost-Vlaamse jongeren oefent een job uit (kaart 2.3). Zowel de jonge mannen als de jonge vrouwen zijn meer werkzaam dan gemiddeld in ons land. Bij de mannelijke 18- tot 24-jarigen werkt 54,4%. Bij hun vrouwelijke leeftijdsgenoten gaat het om 48,1%. Vooral de werkzaamheid van jonge vrouwen kende tussen 1997 en 2001 een positieve impuls: er kwamen een kleine 2 000 extra jonge vrouwelijke werkkrachten bij.

De ouderenwerkzaamheid in de provincie Oost-Vlaanderen bevindt zich in 2001 op een niveau van 30,7% (kaart 2.4). Vooral de oudere Oost-Vlaamse vrouwen zijn minder werkzaam dan ge-

middeld. Zij noteren een aandeel werkenden van amper 19,6%. De oudere mannen daarentegen zijn meer werkzaam in Oost-Vlaanderen dan gemiddeld in België met een aandeel werkenden van ruim 42%. Tussen 1997 en 2001 kwamen er evenwel zo'n 3 900 werkende vrouwelijke 55-plussers bij. En ook hun mannelijke werkende leeftijdsgenoten namen in aantal toe met 3 500 personen. Dit resulteert in een totale toename van het aantal werkende ouderen van ongeveer 7 400 personen, wat op zijn beurt de werkzaamheidsgraad van de ouderen stimuleerde van 25,8% in 1997 naar 30,7% in 2001.

De arrondissementen Oudenaarde en Gent laten op kaart 2.1 de meeste lichtgekleurde vlekken in de provincie Oost-Vlaanderen zien. Dit betekent dat de werkzaamheid van hun inwoners vaak hoger ligt dan gemiddeld in België. Vooral het arrondissement Oudenaarde laat zich opmerken met een werkzaamheidsgraad van 70,3% in 2001. De gemeente Kruishoutem houdt hier het arrondissementele record met een aandeel werkende inwoners van 74,5%. De gemeenten Maarkedal, Zingem, Wortegem-Petegem en Oudenaarde moeten hier niet veel voor onderdoen met werkzaamheidsgraden van 72% en meer. Ronse is de enige gemeente in het arrondissement die een beetje uit de toon valt met een iets lagere werkzaamheidsgraad van 63,7%. Dit aandeel ligt evenwel nog steeds boven het Belgische gemiddelde.

De mannen in het arrondissement Oudenaarde noteren een bijzonder hoog aandeel werkenden: ruim 78% van de inwoners tussen 18 en 64 jaar oefenen er een job uit. Maar ook hun vrouwelijke tegenhangers zijn er meer werkzaam dan gemiddeld (61,8%). Vooral de gemeenten Maarkedal en Kruishoutem mogen qua vrouwenwerkzaamheid een pluim op hun hoed steken: ze noteren respectievelijke aandelen van 66,7% en 65,2% werkende vrouwen (kaart 2.2).

Ook de Oudenaardse jongeren zetten in 2001 een puike werkzaamheidsgraad neer van meer dan 51%. Tussen 1997 en 2001 werd slechts een minieme vooruitgang genoteerd op dit vlak. De werkzaamheidsgraad van de ouderen in het arrondissement Oudenaarde evenaart het Belgische gemiddelde: bijna een derde van hen werkt. Het arrondissement moet het vooral hebben van de gemeenten Kruishoutem, Horebeke en Maarkedal waar de ouderenwerkzaamheid rond de 40% schommelt. In de periode 1997-2001 werden er bijna 550 meer werkende 55-plussers geteld, een evolutie die in relatieve termen zwakker is dan in België en het Vlaams Gewest.

Het arrondissement Gent bereikt met een werkzaamheidsgraad van 68,3% het provinciale gemiddelde (kaart 2.1). De toppers in dit arrondissement zijn de gemeenten Merelbeke, Lochristi en Nazareth met werkzaamheidsgraden van om en bij de 73%. Andere gemeenten zetten dan weer lagere werkzaamheidsgraden neer, zo onder meer de provinciehoofdstad Gent (65,6%) en

Wachtebeke (63,6%). Hierbij moet men wel in het achterhoofd houden dat, deze gemeenten al bij al nog goed scoren in Belgisch perspectief.

Tussen 1997 en 2001 kwamen er in het arrondissement Gent 10 300 werkenden bij (kaart 2.5). De stad Gent gaat hier met de hoofdmoot lopen: ruim de helft van de toename situeert zich hier. Voorts valt op dat ook in het arrondissement Gent vooral de werkende vrouwen hun aantal zagen toenemen. Zij bereiken anno 2001 een werkzaamheidsgraad van 60,2%, waar het in 1997 nog ging om 55,5%.

Met een jongerenwerkzaamheid van 48,7% sluit het arrondissement Gent de rangen binnen haar provincie (kaart 2.3). De jongeren in het meer residentiële Sint-Martens-Latem (29,4%) bevinden zich in de minst gunstige situatie, wat misschien verklaard wordt door een hoog aandeel studenten in deze leeftijdsklasse. In de provinciehoofdstad werkt 47,5% van de jongeren. Tussen 1997 en 2001 werden er bovendien zo'n 950 extra jongeren aan het werk gezet, een evolutie van +11%. Andere gemeenten in het Gentse kunnen geen dergelijk positief rapport voorleggen. Zo bijvoorbeeld Lochristi, Wachtebeke en Lovendegem die allen een verlies van het aantal werkende jongeren noteren, zij het dat het in absolute termen om relatief kleine aantallen gaat.

Overlopen we kort de vier andere Oost-Vlaamse arrondissementen die allen hogere werkzaamheidsgraden tonen dan het Belgische gemiddelde. Het arrondissement Sint-Niklaas laat in 2001 een werkzaamheidsgraad optekenen van 66,8%. Het arrondissement Eeklo tikt dan weer af op een werkzaamheidsgraad van 66,2% en draagt hiermee de rode lantaarn van de provincie. Desalniettemin ligt dit aandeel nog boven het Belgische gemiddelde. De gemeente Zelzate haalt dit gemiddelde net niet met een werkzaamheidsgraad van 62,2%. De gemeente Kaprijke (69,4%) overtreft het dan weer ruimschoots. Tussen 1997 en 2001 groeide het aantal werkenden in het arrondissement Eeklo met ruim 1 300 personen.

Blijven over de arrondissementen Aalst en Dendermonde. In Aalst (69,4%) wordt anno 2001 een relatief hoge werkzaamheidsgraad genoteerd. De gemeente Zottegem gaat met de hoofdprijs lopen in dit arrondissement met een aandeel werkende inwoners van 71,7%. Naar geslacht laten vooral de mannen in het arrondissement Aalst een bijzonder gunstige arbeidsmarktsituatie optekenen: ruim 77% van hen werkt. Naar leeftijd zijn het de 25- tot 54-jarigen die in het oog springen met een werkzaamheidsgraad van meer dan 90%. In de gemeente Zottegem loopt dit zelfs op tot 93%.

In het arrondissement Dendermonde ten slotte werkt 68% van de inwoners tussen 18 en 64 jaar. De positieve evolutie van het aantal werkenden tussen 1997 en 2001 (+3 470 werkenden) moet bijna uitsluitend bij de vrouwen gesitueerd worden.

1.4 ■■ Antwerpen, Belgische middenmoot

De provincie Antwerpen laat een minder gunstige werkzaamheidsgraad noteren dan Vlaams-Brabant, West- en Oost-Vlaanderen (kaart 2.1). Ze situeert zich met 65,2% boven het Belgische, maar onder het Vlaamse gemiddelde. Desalniettemin laat de provincie een opmerkelijke stijging zien van het aantal werkenden tussen 1997 en 2001: er kwamen maar liefst 37 000 werkende Antwerpenaren bij, een stijging van 6%.

In de beschouwde periode nam het aantal werkende vrouwen toe met bijna 26 000. In 2001 bereiken zij een werkzaamheidsgraad van 55%. Dit tegenover een mannelijke werkzaamheidsgraad van 75,1%.

De Antwerpse jongeren halen net de helft niet: 49,3% van de 18- tot 24-jarigen werkt er (kaart 2.3). Hiermee doet de provincie het beter dan gemiddeld in België. In 2001 werden er bijna 7 700 meer werkende jongeren geteld onder de Antwerpse inwoners ten aanzien van 1997. Bij de ouderen ging het om 8 800 werkkrachten meer. De ouderenwerkzaamheid overtreft het landelijke gemiddelde evenwel niet. Een kleine 29% van de 55-plussers werkt (kaart 2.4). De oudere Antwerpse vrouwen bezetten de minst gunstige arbeidsmarktpositie: slechts 17,3% van hen werkt. De mannelijke Antwerpse 55-plussers boeren beter en benaderen met een werkzaamheidsgraad van 40% zelfs bijna het Belgische gemiddelde.

Het arrondissement Mechelen legt in de provincie het beste cijfer voor. Ruim twee derden van de inwoners op arbeidseleeftijd zijn er aan het werk. In de gemeenten Sint-Katelijne-Waver en Puurs wordt de 70% zelfs bijna bereikt. Nijlen en Heist-op-den-Berg dragen dan weer de rode lantaarn in het Mechelse peloton. Tussen 1997 en 2001 kwamen er in het arrondissement meer dan 6 300 werkenden bij, waarvan de grote steden het gros voor hun rekening nemen. In de stad Mechelen werden er zo ruim 1 200 meer werkenden geteld. In de stad Lier ging het om 1 000 werkenden meer. In 2001 noteren deze twee steden respectievelijke werkzaamheidsgraden van 66,2% en 67,8%.

De Mechelse vrouwen doen het vrij goed anno 2001: met een werkzaamheidsgraad van 57,8% stijgen zij uit boven het Belgische en Vlaamse gemiddelde. In de gemeenten Bonheiden en Puurs

schommelt hun werkzaamheidsgraad rond 60% en in Sint-Katelijne-Waver wordt een aandeel van 61,3% gehaald.

Bijna de helft van de Mechelse jongeren is aan het werk, een hoog aandeel in vergelijking met België (kaart 2.3). In de gemeenten Bornem, Duffel en Nijlen wordt dit gemiddelde overschreden. De gemeente Heist-op-den-Berg staat aan kop met een jongerenwerkzaamheid van 53,8%. Aan de staart vinden we de gemeente Bonheiden waar amper 38,5% van de jongeren een job uitoefent. Tussen 1997 en 2001 kwamen er zo'n 850 jongeren bij op de arbeidsmarkt. Meer dan tweederden van deze toename zijn voor rekening van de steden Mechelen en Lier. Andere gemeenten zoals Berlaar, Sint-Katelijne-Waver en Putte kenmerken zich eerder door een status-quo wat betreft werkende jongeren.

De 25- tot 54-jarigen vormen vervolgens de meest werkzame groep, getuige hun werkzaamheidsgraad in 2001 van 80,2%. Bij de mannen in deze leeftijdsklasse loopt dit aandeel op tot 90,2%. In de gemeente Puurs gaat het zelfs om 92,6%.

De Mechelse 55-plussers ten slotte noteren anno 2001 een werkzaamheidsgraad van amper 27,5%. Zowel de oudere vrouwen (16,8%) als de oudere mannen (38,1%) zijn minder werkzaam dan gemiddeld in België. In 1997 waren zij echter nog minder actief aanwezig op de arbeidsmarkt: toen lag het aandeel werkenden bij de vrouwelijke 55-plussers nog op 12,3%. Bij hun mannelijke leeftijdsgenoten ging het om 33,8%.

In het arrondissement Turnhout bedraagt de werkzaamheidsgraad 65,6% in 2001. De gemeente Beerse spant hier de kroon met een aandeel werkende inwoners tussen 18 en 64 jaar van 68,7%. Zo'n 2 600 inwoners van het arrondissement Turnhout oefenen een job uit in Nederland, dit is 1,5% van het totaal aantal werkenden in dit arrondissement.

In 2001 werden er bijna 11 600 meer werkenden geteld onder de Turnhoutse inwoners ten aanzien van 1997. De toename is vooral te lokaliseren in de grotere gemeenten. Dit is niet verwonderlijk daar steden met een groter aantal inwoners meteen ook een groter potentieel aan arbeidskrachten hebben. Zo kwamen er in de gemeente Turnhout ruim 1 200 werkenden bij. In Geel ging het om meer dan 1 000 personen en in Mol om zo'n 840. De gemeente Vorselaar en het kleinere Baarle-Hertog zijn daarentegen qua evolutie geen hoogvliegers. In beide gemeenten is er eerder sprake van een stabilisatie van het aantal werkenden.

De vrouwen in het arrondissement Turnhout laten in 2001 een werkzaamheidsgraad optekenen van 54,4%. Dit aandeel ligt boven het Belgische, maar onder het Vlaamse en het provinciale ge-

middele. De Turnhoutse mannen daarentegen presteren met een werkzaamheidsgraad van 76,3% wel beter dan gemiddeld, wat allicht te maken heeft met de relatief sterke aanwezigheid van de industriële sector waar doorgaans meer mannen dan vrouwen tewerkgesteld zijn.

Waar het arrondissement Mechelen qua jongerenwerkzaamheid de 50% net niet haalt, overschrijdt het arrondissement Turnhout deze grens wel en zet het anno 2001 een jongerenwerkzaamheidsgraad van 53,4% neer. Vooral de aan Nederland grenzende gemeenten zoals Ravels, Hoogstraten, Merksplas en Arendonk gooien hoge ogen op dit vlak.

Het arrondissement Antwerpen noteert in 2001 een werkzaamheidsgraad van 64,4% (kaart 2.1).

Hfdst. 1, 2.1 Op gemeentelijk niveau wordt dit arrondissementele gemiddelde overschreden in Wommelgem, Boechout, Borsbeek en Lint. De hoge werkzaamheidsgraden worden er allicht verklaard door de werkpencil in de richting van de stad Antwerpen, die als provinciehoofdstad voorziet in tal van centrumfuncties en een grote jobconcentratie kent. De inwoners van de stad Antwerpen zelf kunnen blijkbaar niet afdoende profiteren van deze grote concentratie van jobs. De Scheldestad noteert in 2001 één van de laagste werkzaamheidsgraden in het arrondissement (61,8%).

Tussen 1997 en 2001 kwamen er in het arrondissement Antwerpen ruim 19 000 werkenden bij. Deze toename is voornamelijk te situeren in de provinciehoofdstad zelf (+9 600 werkenden). In Schelle, Mortsels, Aartselaar en Edegem bleef het aantal werkende inwoners stabiel op het niveau van 1997.

De vrouwen in het arrondissement Antwerpen (54,4%) zijn even werkzaam als hun Mechelse collega's. De minst gunstige arbeidsmarktsituatie voor vrouwen vinden we in de gemeenten Schilde (49,7%) en Essen (44,5%). Vergeleken met 1997 oefenden in 2001 bijna 13 300 meer vrouwen een job uit. Ruim 5 800 van hen hebben hun woonplaats in de stad Antwerpen.

Wat betreft jongerenwerkzaamheid is het arrondissement Antwerpen de hekkensluiter van de provincie met een werkzaamheidsgraad bij de 18- tot 24-jarigen van 47,2% (kaart 2.3). De provinciehoofdstad Antwerpen scoort onder het arrondissementeel gemiddelde met zo'n 46,9% werkende jongeren. Toch laten de Antwerpse jongeren zich niet kennen: tussen 1997 en 2001 kwamen er zo'n 3 000 extra jonge werkkrachten bij.

Bij de ouderen is het arrondissement Antwerpen haantje de voorste in de provincie (kaart 2.4). Meer dan 30% van de ouderen werkt er, waarmee het Belgische en Vlaamse gemiddelde worden overtroffen. Het zijn vooral de oudere mannen die het arrondissement hiervoor mag danken: zij

zijn meer werkzaam dan gemiddeld in België (42,2% tegenover 40,8%). Tussen 1997 en 2001 kwamen er in het arrondissement Antwerpen 4 900 werkende ouderen bij, een toename van 19%. Ruim een derde van deze toename bij de 55-plussers op de arbeidsmarkt is te situeren in de provinciehoofdstad Antwerpen.

1.5 ■■ Limburg, de stempel van de vroegere mijngemeenten

In de provincie Limburg is de situatie wat betreft werkzaamheid het minst gunstig ten opzichte van de andere Vlaamse provincies. Gemiddeld genomen is 62,3% van de Limburgers aan het werk, waarmee de provincie het Belgische cijfer net niet evenaart. Net als in de provincie Luxemburg bepaalt de grensarbeid ook in Limburg voor een stuk het uitzicht van de arbeidsmarkt. Bijna 11 000 loontrekkende Limburgers steken voor hun job de grens met Nederland over. Dit is 3,4% van het totaal aantal werkenden in de provincie. Zonder deze grensarbeid zou de provinciale werkzaamheidsgraad dalen naar 60,2%.

De arrondissementen Maaseik en Tongeren kennen een relatief lage werkzaamheid. Het arrondissement Maaseik (61,2%) slaagt er anno 2001 niet in de Belgische gemiddelde werkzaamheidsgraad te overtreffen. Op gemeentelijk niveau gebeurt dit wel. In de gemeenten Bocholt, Bree en Meeuwen-Guitrode werkt telkens meer dan 64% van de bevolking tussen 18 en 64 jaar. In de gemeente Peer wordt zelfs een aandeel van 67,2% bereikt. Een belangrijk gegeven in het arrondissement Maaseik is de werkpendel naar Nederland. In 2001 werken ruim 6 100 loontrekkenden van het arrondissement bij onze noorderburen. Wanneer men deze uitgaande grensarbeid zou uitschakelen, zou het arrondissement Maaseik een werkzaamheidsgraad van slechts 57,6% behalen.

Ook in het arrondissement Tongeren (61,3%) speelt de werkpendel richting Nederland een niet te onderschatten rol. Meer dan 3 800 Tongerse inwoners werken voor een onderneming in Nederland. Zonder deze loontrekkende grensarbeid zou de werkzaamheidsgraad in het arrondissement dalen tot 58,2%.

In tegenstelling tot Maaseik en Tongeren slaagt het arrondissement Hasselt (63,1%) er wel in om boven het Belgische gemiddelde uit te piepen. In de gemeente Herk-de-Stad wordt zelfs een niveau bereikt van 68 werkenden per 100 inwoners op arbeidsleeftijd. Provinciehoofdstad Hasselt volgt met een werkzaamheidsgraad van 66,4%. De laagste scores in dit arrondissement vindt men in de vroegere mijngemeenten Genk (57,7%) en Heusden-Zolder (59%). Dit arrondissement laat eveneens de meest indrukwekkende groei noteren in het Limburgse: er werden in 2001 bijna

12 000 meer werkenden opgetekend vergeleken met 1997 (kaart 2.5). Meer dan de helft van deze toename kan op conto geschreven worden van vier gemeenten: Heusden-Zolder, Beringen, Hasselt en Genk. In het arrondissement Maaseik ging het om een toename van meer dan 7 100 werkende inwoners en in het arrondissement Tongeren werden er tussen 1997 en 2001 zo'n 4 800 meer werkende inwoners geteld. Bijna twee derden van deze positieve evolutie zijn te danken aan vier gemeenten: Maasmechelen, Tongeren, Bilzen en Lanaken.

Over de ganse provincie werden er tussen 1997 en 2001 zo'n 24 000 meer werkenden gesignaleerd op de arbeidsmarkt. Ruim 15 600 hiervan waren vrouwen. Deze groeiende vrouwelijke werkzaamheid, die we ook in andere provincies vaststellen, is in de provincie Limburg erg welgekomen vermits de vrouwelijke werkzaamheidsgraad (51,2% in 2001) er aan de lage kant is vergeleken met de andere provincies (kaart 2.2). De Limburgse mannen (72,8%) komen beter aan de bak.

Het zijn vooral de vrouwelijke 55-plussers die zich minder kunnen profileren in de provincie. Zij noteren een werkzaamheidsgraad van slechts 15%. In de vroegere mijn gemeente Maasmechelen is de situatie van de vrouwelijke inwoners het minst gunstig: amper 12% van de vrouwelijke 55-plussers werkt er. Maar de problematiek van de ouderen blijft niet beperkt tot de vrouwen. Ook de mannelijke 55-plussers tonen een ongunstige werkzaamheidsgraad van 35,6%. Dit maakt de globale ouderenwerkzaamheid in de provincie Limburg bijzonder ongunstig ten aanzien van de andere provincies: slechts een kwart van de Limburgse 55-plussers is aan het werk (kaart 2.4). De lage aandelen zijn vooral te vinden in de vroegere mijn gemeenten waar de vervroegde pensionering van de mijnwerkers nog steeds doorwerkt in de werkzaamheidsgraden van de oudere bevolking. Zo wordt in de gemeente Houthalen-Helchteren een ouderenwerkzaamheid opgemeten van 20,7%. In Beringen en Genk gaat het telkens om 21,7%. In de gemeente Heusden-Zolder neemt dit aandeel een beetje toe naar een peil van 23,4%.

In tegenstelling tot de 55-plussers doen de 18- tot 24-jarigen in Limburg het wel goed op de arbeidsmarkt (kaart 2.3). De helft van de Limburgse jongeren werkt. Met dit aandeel doen zij het bijzonder goed in het licht van België en de andere provincies. Vooral de jonge mannen (54,7%) zijn veel meer werkzaam dan gemiddeld. En ook hun vrouwelijke leeftijdsgenoten noteren een relatief gunstige werkzaamheidsgraad van 45,1%. Tussen 1997 en 2001 geraakten zo'n 4 900 meer Limburgse jongeren aan een job. Een analyse naar onderwijsniveau toont dat Limburg zich ten aanzien van de andere Vlaamse provincies kenmerkt door een hoger aandeel laaggeschoolden en een lager aandeel hooggeschoolden onder haar bevolking. Hieruit kan men enigszins veronderstellen dat de jongeren vroeger op de arbeidsmarkt komen en zo de werkzaamheidsgraad van deze leeftijdscategorie opkrikken.

In het arrondissement Maaseik noteren de 18- tot 24-jarigen een werkzaamheidsgraad van 51,9% wat boven het Belgische gemiddelde ligt. De jongeren in de gemeenten Lommel en Hechtel-Eksel zetten een nog hoger niveau neer van meer dan 54%. De gemeente Meeuwen-Gruitrode gaat evenwel met de hoofdprijs lopen: de jongerenwerkzaamheid bedraagt er 56,1%. Opgesplitst naar geslacht valt op dat ook in het arrondissement Maaseik vooral de jonge mannen van zich laten horen: zij noteren een werkzaamheidsgraad van 56% waarmee het arrondissement zich in de Belgische top bevindt. In 2001 telde de Maaseikse bevolking ongeveer 1 500 meer werkende jongeren dan in 1997. De jonge mannen nemen hiervan iets meer dan de helft voor hun rekening.

De jongeren in het arrondissement Tongeren laten eveneens een gunstige werkzaamheidsgraad opschrijven van 49,2%. De jonge vrouwen (44,9%) overstijgen het Belgische, maar niet het Vlaamse gemiddelde. De jonge mannen doen dit wel met een aandeel werkenden van 53,3%. In deze leeftijdscategorie werd een groei van het aantal werkenden vastgesteld tussen 1997 en 2001, die vooral ten gunste kwam van de jonge vrouwen.

2 *Het Waals Gewest*

Het Waals Gewest telt zo'n 59 werkenden per 100 inwoners op arbeidsleeftijd. In 1997 ging het nog om 55,5%. Tussen 1997 en 2001 werd een stijging van het aantal werkenden vastgesteld met bijna 77 400 werkkrachten. In relatieve termen bedroeg de stijging +7% (tabel 2.3).

De Waalse vrouwen zijn, vergeleken met België, veel minder aan de slag: nog niet de helft van hen oefent een job uit. Toch hebben zij tussen 1997 en 2001 een aanzienlijke vooruitgang geboekt: er kwamen maar liefst 44 850 werkende vrouwen bij. Vooral de vrouwen tussen 25 en 54 jaar droegen bij tot deze toename. Het feit dat de Waalse vrouwen zich meer en meer op de arbeidsmarkt begeven, komt ten goede aan hun werkzaamheidsgraad die in 1997 nog op 45,2% lag en steeg naar 49,2% in 2001.

Daartegenover staat dat iets meer dan 68% van de Waalse mannen aan het werk is. Deze werkzaamheidsgraad steekt uit boven deze van de vrouwen, maar ligt wel onder de Belgische mannelijke werkzaamheidsgraad. Zij konden in de periode 1997-2001, net als de Waalse vrouwen, een stijging realiseren. Het ging om zo'n 32 500 mannen extra in het werkend segment van de arbeidsmarkt. Wanneer het voorgaande met elkaar gelinkt wordt, moet worden geconcludeerd

dat de kloof tussen vrouwelijke en mannelijke werkzaamheid in het Waals Gewest relatief groot is, namelijk 19,2 ppn.

Tabel 2.3

Werkzaamheidsgraad naar leeftijd en geslacht (Waals Gewest; 1997 en 2001)

	Werkzaamheidsgraad		Evolutie van het aantal werkenden 1997-2001	
	1997 (%)	2001 (%)	(n)	(%)
Mannen				
18-24 jaar	35,3	42,0	+7 784	+14,5
25-54 jaar	78,7	80,0	+17 730	+3,2
55-64 jaar	35,7	39,6	+6 965	+12,7
Totaal	65,7	68,4	+32 479	+4,9
Vrouwen				
18-24 jaar	25,9	31,8	+7 221	+19,1
25-54 jaar	56,2	59,3	+29 784	+7,6
55-64 jaar	16,2	20,9	+7 840	+28,8
Totaal	45,2	49,2	+44 845	+9,8
Totaal				
18-24 jaar	30,7	37,0	+15 004	+16,4
25-54 jaar	67,5	69,7	+47 514	+5,0
55-64 jaar	25,6	30,0	+14 805	+18,0
Totaal	55,5	58,8	+77 323	+6,9

Bron: NIS Bevolkingsstatistieken, NIS Volkstelling, RIZIV, RSZ-LATG, RSZPPO, RSVZ, NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

De Waalse jongeren zetten in 2001 een werkzaamheidsgraad van 37% neer. Vooral de jonge meisjes noteren een lage werkzaamheidsgraad: slechts 31,8% van hen werkt. In 1997 lag dit aandeel nog lager: toen oefende net een kwart van de Waalse meisjes een job uit. Met andere woorden, tussen 1997 en 2001 konden zij hun arbeidsmarktpositie aanzienlijk verbeteren. De 18- tot 24-jarige jongens tikken in 2001 af op 42%. Ook zij boekten vooruitgang tussen 1997 en 2001. Zo'n 7 800 extra jongens vonden hun plaatsje op de arbeidsmarkt.

In het Waals gewest is 30% van de 55-plussers aan het werk. Net als in België en de andere gewesten zijn het nog voornamelijk de oudere mannen die deze werkzaamheid dragen. In Wallonië werkt anno 2001 een kleine 40% van de mannen tegenover slechts 20,9% van de oudere vrouwen. Tussen 1997 en 2001 werden er bijna 15 000 meer werkende Waalse 55-plussers geteld, meer dan de helft van hen waren vrouwen.

2.1 Luxemburg, werkpendel als belangrijke factor

De provincie Luxemburg telt zo'n 250 000 inwoners en is hiermee de kleinste provincie van België qua bevolkingsaantal. Bijna een kwart van de Luxemburgse bevolking is jonger dan 17 jaar en ruim 16% is ouder dan 65 jaar. Dit maakt dat de bevolking op arbeidsleeftijd (18-64 jaar) relatief beperkt is ten aanzien van de andere provincies. Van de 150 000 Luxemburgse inwoners op arbeidsleeftijd zijn er in 2001 zo'n 96 500 aan het werk. Dit resulteert in een werkzaamheidsgraad van 64,8% waarmee de provincie het Belgische gemiddelde overtreft. Hiermee is Luxemburg ook de sterkste Waalse provincie.

Een belangrijk gegeven in de provincie is de uitgaande grensarbeid. Bijna 19 900 loontrekkenden steken elke dag de grens over naar het Groothertogdom Luxemburg om daar hun job uit te oefenen. Wanneer men de grensarbeid uitschakelt, zou de werkzaamheidsgraad van de provincie Luxemburg amper 51,4% bedragen. Tussen 1997 en 2001 kwamen er over de ganse provincie bijna 6 600 werkenden bij. Het belang van de loontrekkende grensarbeid naar het Groothertogdom Luxemburg nam in deze vijf jaar nog toe. In 1997 pendelde 16,5% van alle werkende inwoners naar het Groothertogdom Luxemburg. In 2001 liep dit aandeel op tot 20,6%.

Inzoomend op de variabele geslacht valt op dat het merendeel van de toename te situeren is bij de vrouwen, net als in de reeds besproken provincies. In de beschouwde periode werden ruim 4 100 vrouwelijke werkenden meer geteld. Anno 2001 bedraagt hun werkzaamheidsgraad 54,4% wat de op één na beste Waalse score is (na Waals-Brabant).

De provincie Luxemburg is de koploper van de Waalse arbeidsmarkt op het gebied van jongerenwerkzaamheid en de enige Waalse provincie die het Belgische gemiddelde overstijgt (kaart 2.3). Over de ganse provincie verspreid wonen er zo'n 22 000 jongeren waarvan gemiddeld 45,8% werkt. De 18- tot 24-jarige vrouwen in deze provincie evenaren het Belgische niveau. Hun mannelijke leeftijdsgenoten overtreffen het ruimschoots. Tussen 1997 en 2001 kwamen er een kleine 1 000 jongeren bij, quasi gelijk verdeeld over de seksen.

Bij de ouderen zien we met een blik op kaart 2.4 dat de provincie Luxemburg lichter ingekleurd is, wat wijst op een relatief gunstige arbeidsmarktsituatie van de ouderen: 36,3% van de 55-plussers is er aan de slag. Vooral de oudere mannen zijn bijzonder werkzaam: zij noteren anno 2001 een werkzaamheidsgraad van maar liefst 48,2%.

De provincie Luxemburg wordt opgedeeld in vijf arrondissementen. Het kleinste arrondissement qua bevolkingsaantal noteert meteen de hoogste werkzaamheidsgraad in de provincie. Het

gaat hier om het arrondissement Bastenaken dat met een aandeel werkende inwoners van 66,4% het Luxemburgse peloton aanvoert. Bijna één op vijf werkende inwoners hier pendelt naar het Groothertogdom Luxemburg. De grootste gemeente (met 8 200 inwoners) in dit arrondissement is Bastenaken, met een werkzaamheidsgraad van 68,6%.

Tussen 1997 en 2001 kwamen er in het ganse arrondissement 1 350 werkenden bij. Het merendeel hiervan was een vrouw. Zij noteren in 2001 een relatief hoge werkzaamheidsgraad van 55,9%. In de gemeente Houffalize loopt dit aandeel zelfs op tot bijna 60%, zij het dat deze hoge score onmiddellijk dient genuanceerd omwille van de beperkte absolute aantallen waarover het gaat. Hetzelfde geldt voor de gemeente Gouvy waar de minst gunstige vrouwelijke werkzaamheid van het arrondissement wordt opgetekend (49%).

Wat betreft de jongerenwerkzaamheid valt op dat, in tegenstelling tot de provincie, het arrondissement Bastenaken wel de grens van 50% werkende jongeren haalt. Hiermee gooit het arrondissement hogere ogen dan gemiddeld in België en in de drie gewesten. Vooral de jonge mannen presteren hier goed: ruim 55% van hen is aan het werk. Bij de ouderen loopt het aandeel werkenden op tot 38,8%.

In tegenstelling tot Bastenaken is Neufchâteau het grootste arrondissement in de provincie Luxemburg en tikt het in 2001 af op een werkzaamheidsgraad van 65,9%. In Libramont-Chevigny, een gemeente met ruim 9 300 inwoners en hiermee de grootste gemeente van het arrondissement, is de bevolking nog meer werkzaam (68,7%).

De vrouwen in het arrondissement Neufchâteau noteren een aandeel werkenden van 54,6%. Bij de mannen gaat het om 76,8%. Wanneer we de variabele leeftijd binnenbrengen in de analyse, zien we dat 45% van de jongeren en 36,7% van de ouderen aan het werk is anno 2001.

In 2001 worden er in het arrondissement Neufchâteau ongeveer 1 100 werkende inwoners meer geteld tegenover 1997 (kaart 2.5). Het gros van deze toename is voor rekening van de 25- tot 54-jarigen en van de vrouwen. De ouderen doen het niet zo goed. Over het ganse arrondissement is er zelfs een lichte terugval van het aantal werkende 55-plussers. Een dergelijk status-quo is evenwel niet problematisch gezien het relatief hoge aandeel werkende ouderen in het arrondissement.

Houden we nog even halt in het arrondissement Aarlen waar 65,6% van de inwoners anno 2001 een job uitoefent. De nabijheid van het Groothertogdom Luxemburg speelt ook in dit arrondisse-

ment een sleutelrol: één op twee loontrekkende inwoners oefent zijn of haar job uit in het Groothertogdom Luxemburg.

Tussen 1997 en 2001 kwamen er in het arrondissement zo'n 1 500 werkenden bij, waarvan 930 vrouwen. De werkzaamheidsgraad bij de vrouwen ligt in 2001 op een niveau van 55,5% wat een relatief hoge score is. In de gemeente Messancy loopt dit aandeel op tot 57,6% en in de provinciehoofdstad Aarlen gaat het om 56,5%.

De ouderenwerkzaamheid in het arrondissement Aarlen bereikt een gunstig peil van 37,8% in 2001. En ook de jongeren springen in het oog met een werkzaamheidsgraad van 52,2%. De gemeente Martelange stoot hier door naar ongekende hoogten met een jongerenwerkzaamheid van 62,7% waardoor deze gemeente zich tot de top-5 mag rekenen van de jongerenwerkzaamheid in België.

Blijven over de arrondissementen Virton en Marche-en-Famenne. Het arrondissement Virton laat in 2001 een werkzaamheidsgraad opschrijven van 62,9%. Net als in het arrondissement Aarlen bepaalt de loontrekkende uitgaande grensarbeid het uitzicht van de arbeidsmarkt in Virton. Bijna een kwart van alle loontrekkende inwoners in dit arrondissement pendelt voor zijn of haar werk naar het Groothertogdom Luxemburg. In het arrondissement Marche-en-Famenne tot slot wordt anno 2001 afgetikt op een werkzaamheidsgraad van 63,3%.

2.2 ■ ■ *Waals-Brabant, ook ouderen en vrouwen aan het werk*

Luxemburg en Waals-Brabant zijn de enige provincies in het Waals Gewest die het Belgische gemiddelde qua werkzaamheid overschrijden. De provincie Waals-Brabant doet dit met een werkzaamheidsgraad van 64,3%. De gemeenten Walhain, Incourt en Mont-Saint-Guibert vallen op met werkzaamheidsgraden die de 70% benaderen. Deze gemeenten lieten tussen 1997 en 2001 eveneens een zeer sterke groei van hun aantal werkende inwoners noteren (kaart 2.5). Eigenlijk ging de hele provincie erop vooruit in deze periode: in totaal ging het om 11 750 meer werkende inwoners (+9%). De grootste toename werd opgemeten in Ottignies-Louvain-la-Neuve waar er meer dan 1 900 extra werkenden werden geteld. Maar ook de gemeente Eigenbrakel kan rekenen op een stijging van ruim 1 100 werkende inwoners. Een reden voor deze hoge scores kan gedeeltelijk worden gevonden in de stadsvlucht vanuit het Brussels Gewest naar de kleinere gemeenten in Waals-Brabant (Gouvernement Wallon, 2000).

Het valt op dat de vrouwen een bijzonder hoge werkzaamheidsgraad neerzetten: meer dan 56% van de Waals-Brabantse vrouwen werkt (kaart 2.2). De werkpandelen naar Brussel waar de dienstsectoren sterk staan zal hieraan wel niet vreemd zijn. De gemeenten Incourt, Mont-Saint-Guibert en vooral Walhain zijn Waals-Brabantse toppers op het gebied van vrouwenwerkzaamheid. Walhain behoort met een vrouwelijke werkzaamheidsgraad van 65,6% zelfs tot de top-15 van alle Belgische gemeenten. Tussen 1997 en 2001 groeide het aantal werkende Waals-Brabantse vrouwen met ruim 6 600 personen.

In tegenstelling tot de vrouwen noteren de Waals-Brabantse jongeren een relatief lage werkzaamheidsgraad van 34,6% (kaart 2.3). In de gemeenten Ottignies-Louvain-la-Neuve en Waterloo komt de jongerenwerkzaamheid zelfs niet uit boven de 30%. Tussen 1997 en 2001 werden er in Waals-Brabant evenwel zo'n 1 650 meer jongeren aan het werk geteld. Vooral in de twee voornoemde gemeenten, Ottignies-Louvain-la-Neuve en Waterloo, was de positieve trend te merken. In Geldenaken, Itter en Terhulpen noteert men daarentegen een afname van het aantal werkende jongeren. Deze minder gunstige noteringen met betrekking tot de 18- tot 24-jarigen hoeven daarom geen negatieve bijklank te hebben. Het kan ook zijn dat de jongeren in deze provincie steeds langer studeren en daardoor op een latere leeftijd de arbeidsmarkt betreden. Toch mag men ook niet voorbijgaan aan het gegeven dat ruim een kwart van de jongeren die zich aanbieden op de arbeidsmarkt werkloos is.

Hfdst. 3, 3.2.3 In het Waals Gewest is de provincie Waals-Brabant anno 2001, naast Luxemburg, de koploper wat werkende ouderen betreft (kaart 2.4). De Waals-Brabantse 55-plussers noteren een werkzaamheidsgraad van 38,5%. Bijna 27% van de oudere vrouwen werkt er tegenover 50,8% van de oudere mannen. Kortom, beide seksen gooien hier bijzonder hoge ogen ten aanzien van het Belgische gemiddelde. Dit is voornamelijk voor rekening van kleinere gemeenten zoals Lasne en Chaumont-Gistoux. Maar ook de grotere gemeenten waaronder Rixensart en Waterloo tonen hoge werkzaamheidsgraden voor de 55- tot 64-jarigen.

De evolutie in Waals-Brabant op dit vlak is ook zeer positief. Tussen 1997 en 2001 kwamen er over de hele provincie zo'n 3 100 werkende ouderen bij (kaart 2.8). Net als in de andere provincies zijn het de vrouwen die het leeuwendeel van deze opwaartse trend voor hun rekening nemen. De gemeenten die hier op de voorste rij staan, zijn onder andere Tubeke, Ottignies-Louvain-la-Neuve en Chastre waar de toename telkens de 40% overschrijdt.

2.3 ■■ Namen, middenin de Waalse as

Wanneer we kaart 2.1 bekijken, valt in het midden van België een horizontale donkere lijn op. Deze start in het westen ter hoogte van de stad Bergen, loopt vervolgens verder door langs Charleroi, Namen en Hoei om ten slotte via Luik uit te monden aan de Duitse grens. Deze lijn is de zogenaamde Waalse as en de donkere kleur duidt erop dat deze regio wordt gekenmerkt door relatief lage werkzaamheidsgraden. Ook bij de vrouwelijke werkzaamheidsgraden en bij de ouderenwerkzaamheid springt deze Waalse as in het oog. Enkel bij de jongeren is ze niet zo duidelijk te onderscheiden: de lage jongerenwerkzaamheid beperkt zich niet meer tot deze as, maar spreidt zich verder uit naar het zuiden van het land.

De provincie Namen kent een gemiddelde werkzaamheidsgraad van 60,7% wat zich onder het Belgische, maar boven het Waalse gemiddelde situeert. Tussen 1997 en 2001 werden er in deze provincie bijna 11 300 extra werkenden op de arbeidsmarkt geteld (+7%).

Het arrondissement Dinant kent in 2001 een hogere werkzaamheidsgraad (61,3%) dan gemiddeld in de provincie, hoewel het hiermee toch nog onder het Belgische gemiddelde blijft. Enerzijds heb je hier gemeenten als Hamois en Yvoir waar meer dan twee derden van de inwoners aan het werk zijn. Anderzijds kent het arrondissement Dinant ook minder presterende gemeenten, zoals Hastière, waar minder dan de helft van de inwoners werkt. In het ganse arrondissement werden er in 2001 ongeveer 2 500 meer werkenden geteld ten aanzien van 1997 (+7%). Op gemeentelijk niveau is de toename van werkenden beperkt. De beste resultaten worden voorgelgd door Yvoir, Anhée en Hamois waar er telkens om en bij de 300 werkenden bijkwamen.

Het arrondissement Namen is het meest bevolkte arrondissement van de provincie. Meer dan 60% van de inwoners werkt er wat het Belgische gemiddelde benadert. Het arrondissement Namen scoort hiermee beter dan de andere arrondissementen van de Waalse as. Tien van de zestien Naamse gemeenten overtreffen het Belgische gemiddelde met Assesse, La Bruyère en Gesves op kop. De gemeente Sambreville bevindt zich aan de staart van het peloton met een lage werkzaamheidsgraad van 55,7%. Tussen 1997 en 2001 verhoogde het aantal werkende inwoners in het arrondissement Namen met zo'n 7 200 personen. In de provinciehoofdstad zelf werden er bijna 1 800 extra werkenden genoteerd.

Het kleinste arrondissement qua bevolkingsaantal, zijnde Philippeville, is meteen ook de zwakste schakel in de provincie Namen met een werkzaamheidsgraad van 58%. In de gemeenten Viroinval, Doische en Couvin is de situatie nog minder rooskleurig: hier werkt amper de helft van de inwoners. De jobmarkt is er zeer beperkt: er wordt nauwelijks één job per vier inwoners (tus-

sen 18 en 64 jaar) geteld. Tussen 1997 en 2001 nam het aantal werkenden in dit arrondissement toe met 7%. In absolute aantallen gaat het slechts om een groei van een kleine 1 500 personen waarvan een derde zijn woonplaats in Walcourt heeft.

In de provincie Namen werkt gemiddeld de helft van de vrouwelijke inwoners (kaart 2.2). Met een stijging van 6 500 werkenden zijn de vrouwen ten aanzien van 1997 evenwel aan een opmars begonnen. Vooral de jonge vrouwen boeken vooruitgang en dat is geen overbodige luxe want de vrouwelijke 18- tot 24-jarigen in Namen noteren in 2001 een relatief lage werkzaamheidsgraad van 30,8%. De jonge mannen doen het iets beter met een aandeel werkenden van 41,6%.

In 2001 doet het arrondissement Namen het binnen haar provincie nog relatief goed wat betreft vrouwelijke werkzaamheid. Deze blijft er met 52% op een zeer laag peil, maar in de twee andere arrondissementen, zijnde Dinant en Philippeville, zakt het aandeel werkende vrouwen nog dieper weg. Vooral in het arrondissement Philippeville is de vrouwenwerkzaamheid aan de zeer lage kant. Nauwelijks 47% van de vrouwelijke inwoners werkt er.

Verdere analyse naar leeftijd leert ons dat de ouderen in de provincie Namen een goed rapport kunnen voorleggen: 31,1% van de 55-plussers is er aan het werk en hiermee wordt het Belgische gemiddelde overtroffen (kaart 2.4). Zowel de mannen (41%) als de vrouwen (21,7%) van 55 tot 64 jaar zetten een hogere werkzaamheidsgraad neer dan gemiddeld in België. Tussen 1997 en 2001 kwamen er bovendien ruim 1 600 werkenden bij in deze leeftijdsklasse.

In het arrondissement Dinant werkt bijna een derde van de oudere inwoners, best een puike prestatie in het licht van het Belgische gemiddelde. De gemeente Hamois is de arrondissementale nummer één op dit vlak met een ouderenwerkzaamheid van 36,7%. De kleine gemeente Hastière draagt daarentegen de rode lantaarn: nog geen kwart van de 55-plussers oefent er een job uit. Wat evolutie betreft, kwamen er in het arrondissement Dinant zo'n 272 werkende ouderen bij, minder mannen dan vrouwen. Op gemeentelijk niveau zijn de aantallen zeer beperkt. In het arrondissement Namen (31,4%) is vooral de gemeente La Bruyère een vermelding waard qua ouderenwerkzaamheid: er werkt maar liefst 53,2% van de ouderen. Hiermee plaatst deze gemeente zich in de top-50 van alle Belgische gemeenten. Het arrondissement Philippeville tikt in 2001 af op een ouderenwerkzaamheidsgraad van 27,4% en doet hiermee onder voor haar collega's. Vooral de oudere vrouwen noteren een ongunstige werkzaamheidsgraad, wat zich onder meer laat gelden in de gemeente Viroinval waar amper 16% van de vrouwelijke 55-plussers aan de slag is.

Waar de ouderen in de provincie Namen anno 2001 het Belgische gemiddelde overtreffen, doen de jongeren dit niet: 36,3% van de Naamse 18- tot 24-jarigen werkt (kaart 2.3). Het arrondissement Dinant doet het beter. Anno 2001 laten de jongeren er een werkzaamheidsgraad optekenen van 38,8%. Opvallend is dat de situatie opklaart naarmate men in dit arrondissement afzakt naar het zuiden. De meer noordelijke gemeenten noteren een relatief lage jongerenwerkzaamheid. De zuidelijke gemeenten tellen dan weer meer werkende jongeren onder hun inwoners. Tussen 1997 en 2001 gingen er in het ganse arrondissement zo'n 400 jongeren meer aan de slag. Op gemeentelijk niveau gaat het om relatief beperkte cijfers.

De arrondissementen Namen en Philippeville halen het provinciale gemiddelde niet. In Namen werkt 35,7% van de jongeren. In Philippeville bedraagt de jongerenwerkzaamheid 35,1%. Hier is er één lichtpuntje met de gemeente Doische waar de jongerenwerkzaamheidsgraad een aandeel van 43,2% bereikt, waar het slechts een relatief beperkt aantal jongeren betreft. Tussen 1997 en 2001 kwamen er slechts een 200-tal werkende jongeren bij in het arrondissement Philippeville, waarvan bijna de helft in Walcourt. Dan boekt het arrondissement Namen een grotere vooruitgang: tussen 1997 en 2001 werden er in het ganse arrondissement zo'n 1 500 meer werkende jongeren geteld. Vooral de provinciehoofdstad Namen deed hier een goede zaak met bijna 770 meer werkende jongeren.

2.4 ■ ■ Luik, een pluim voor de Oostkantons

De provincie Luik sluit de Waalse as aan oostelijke zijde af. Qua werkzaamheidsgraad doet deze provincie het niet zo goed in vergelijking met de andere provincies. Slechts 59% van de inwoners op arbeidsleeftijd oefent er een job uit. Alleen de provincie Henegouwen noteert een nog minder gunstig aandeel. Over de ganse provincie werden er in 2001 bijna 20 500 werkenden meer geteld dan in 1997 (+6%). Het gros van de positieve evolutie is voor rekening van de vrouwen. Toch blijft hun werkzaamheid in de provincie Luik anno 2001 relatief laag: niet eens de helft van de vrouwen tussen 18 en 64 jaar oefent er een job uit. Hiermee haalt de provincie het Belgische gemiddelde niet.

De provincie Luik evenaart het Belgische niveau voor wat betreft de ouderenwerkzaamheid, maar moet onderdoen op het vlak van het aandeel werkende jongeren. Van de Luikse 18- tot 24-jarigen werkt slechts 38,3% (kaart 2.3). Zowel de meisjes als de jongens leggen een minder goed rapport voor. In de periode 1997-2001 groeit het aantal werkende jongeren aan met ongeveer 4 200 personen, gelijk verspreid over de seksen. De 55-plussers zetten anno 2001 een werkzaamheidsgraad neer van 30% (kaart 2.4). De oudere vrouwen (21,5%) in de Luikse provincie zijn

meer werkzaam dan gemiddeld in België. Zij boekten tussen 1997 en 2001 een fikse vooruitgang met 27%: zo'n 2 400 meer oudere vrouwen gingen aan de slag.

Het arrondissement Borgworm is het kleinste Luikse arrondissement zijn qua bevolkingsaantal. In 2001 staat het met een werkzaamheidsgraad van 65,7% aan de leiding in de Luikse provincie. Dit ondanks het gegeven dat het aandeel jobs per inwoner er nooit boven de 55 jobs per 100 inwoners uitsteekt. Dit kan erop duiden dat veel inwoners naar aangrenzende gemeenten en arrondissementen pendelen om er te werken. Het aantal inwoners die een job uitoefenen, nam tussen 1997 en 2001 in relatieve termen zeer sterk toe (+10%). In absolute termen gaat het nooit om meer dan 500 extra werkkrachten, maar in kleine gemeenten als Geer, Wasseiges en Donceel kan dergelijke toename een enorm verschil maken.

Het arrondissement Verviers is naar oppervlakte het grootste arrondissement in de provincie Luik. Anno 2001 worden er zo'n 63 werkenden per 100 inwoners op arbeidsleeftijd geteld, waarmee het Belgische gemiddelde overschreden wordt. De factor grensarbeid speelt ook hier een belangrijke rol. Elke dag pendelen zo'n 4 400 loontrekkenden naar Duitsland en nog eens 2 300 naar het Groothertogdom Luxemburg, wat goed is voor 6,6% van alle werkenden in de Oostkantons. Wanneer men deze grensarbeid zou uitschakelen, bereikt het arrondissement Verviers slechts een werkzaamheidsgraad van 58,9%.

Tussen 1997 en 2001 verliep het op de arbeidsmarkt in het arrondissement Verviers iets minder vlot. Vooral de meer zuidelijke gemeenten zoals Amel, Sankt-Vith, Bürg-Reuland en Weismes kenden amper een groei van het aantal werkenden. Deze gemeenten noteren evenwel anno 2001 allen werkzaamheidsgraden van om en bij de 70%.

De vrouwen in het arrondissement Verviers doen het niet slecht met een werkzaamheidsgraad van 53,2%. Hiermee bereiken ze bijna het niveau van België. Vooral de oudere vrouwen (23,5%) zijn in dit arrondissement meer werkzaam. Tussen 1997 en 2001 kwamen er in het arrondissement zo'n 3 500 vrouwen bij op de arbeidsmarkt en dit tegenover zo'n 2 000 mannen. De leeftijdscategorie van 55 tot 64 jaar nam hierbinnen in relatief beperkte mate toe.

Naar leeftijd kenmerken de Duitse grensgemeenten in het arrondissement Verviers zich door hun hoge jongerenwerkzaamheid (kaart 2.3). Bütgenbach, Büllingen en Kelmis laten een aandeel werkende jongeren van boven de 60% noteren. Deze hoge aandelen dienen wel genuanceerd omdat het gaat om gemeenten met een relatief klein aantal jongeren. Wat betreft evolutie is het arrondissement Verviers geen topscorer meer. De toename van 8% stemt overeen met iets meer dan 750 extra werkende 18- tot 24-jarigen.

Op de derde plaats wat betreft werkzaamheid in de provincie Luik vinden we het arrondissement Hoié met een aandeel werkende inwoners van 62,1%. Topgemeenten zijn Verlaine, Burdinne en Anthisnes. Mindere prestaties worden genoteerd in Hamoir, Marchin en Engis. In 2001 werden er ruim 3 100 werkende inwoners meer geteld vergeleken met 1997. Het merendeel van deze toename is voor rekening van de vrouwen. De groep van werkende vrouwen nam tussen 1997 en 2001 toe met meer dan 1 800 personen, wat resulteert in een werkzaamheidsgraad van 51,7%, wat zich onder het Belgische, maar boven het Waalse gemiddelde situeert. Naar leeftijd springen de ouderen (31,2%) in het oog en dan vooral de mannelijke 55-plussers met een werkzaamheidsgraad van 41,6%.

Houden we ten slotte halt bij het (naar bevolkingsaantal) grootste arrondissement in de provincie. Het arrondissement Luik en hierbinnen vooral de stad Luik scoren met werkzaamheidsgraden van respectievelijk 55,9% en 51,1% beduidend minder goed dan gemiddeld. Nochtans kent Luik een relatief hoog aandeel jobs per inwoner, maar blijkbaar kan de Luikse bevolking onvoldoende of in mindere mate zelf gebruik maken van deze jobconcentratie. Ook de omliggende gemeenten van de provinciehoofdstad kenmerken zich door een lage werkzaamheidsgraad en zij vervolledigen daarmee de Waalse as. Dit arrondissement is er niet erg op vooruitgegaan tijdens de periode 1997-2001 wat betreft het aantal werkenden (+9 300 werkenden of +5%). Enkel Sprimont, Bitsingen en Wezet springen in het oog met een gunstigere evolutie, die de relatief zwakke prestaties van gemeenten als Flémalle helaas niet compenseren. Naar vrouwenwerkzaamheid komt het arrondissement Luik (46,9%) eveneens in een relatief negatief daglicht te staan (kaart 2.2). De stad Luik zelf noteert een vrouwelijke werkzaamheidsgraad van 44,3%. De omliggende gemeenten, zoals Saint-Nicolas, Seraing en Grâce-Hollogne, laten nog lagere cijfers opmeten. Kaart 2.6 illustreert bovendien dat er in deze gemeenten weinig verbetering plaatsvond tussen 1997 en 2001. Niet alleen de vrouwen maar ook hun mannelijke collega's (65%) zijn in het arrondissement Luik beduidend minder werkzaam dan gemiddeld in ons land. Dit is zeker het geval in de provinciehoofdstad zelf, waar slechts 57,7% van de mannen aan het werk is. Ook in de omliggende gemeenten Saint-Nicolas en Seraing is er een relatief beperkt aandeel mannen effectief aan de slag. Tussen 1997 en 2001 kwamen er in het ganse arrondissement 9 300 werkende inwoners bij, waarvan ruim 5 400 vrouwen.

De jongeren in het arrondissement Luik noteren een werkzaamheidsgraad van 35,1% (kaart 2.3). In de gemeenten Neupré en Chaudfontaine en in de stad Luik worden hier bijzonder ongunstige cijfers genoteerd die tot de laagste van België horen. In de periode 1997-2001 werden er ongeveer 2 600 werkende 18- tot 24-jarigen meer geteld. Dit komt neer op een groeipercentage van 17%. Ruim 650 van die jongeren hebben hun woonplaats in de provinciehoofdstad.

2.5 ■■ Henegouwen, provincie aan de staart

De provincie Henegouwen is de zwakste schakel in België. Amper 55,3% van de inwoners werkt er. Tussen 1997 en 2001 werd er in de provincie wel vooruitgang geboekt: er kwamen zo'n 27 000 werkende inwoners bij (+7%). Het gros van deze toename is te situeren bij de werkende vrouwen. Zij zagen hun aantal groeien met zo'n 15 300 personen. Anno 2001 noteren zij evenwel een werkzaamheidsgraad van 45,4% wat relatief ver onder het Belgische gemiddelde ligt. Maar ook hun mannelijke collega's hebben het bijzonder moeilijk op de arbeidsmarkt. Waar in België gemiddeld 72% van de mannen aan het werk is, bedraagt dit aandeel in de provincie Henegouwen slechts 65,3%. De situatie van de ouderen en de jongeren is in de provincie Henegouwen ook minder rooskleurig dan gemiddeld. Slechts een goed kwart van de 55-plussers is er aan de slag (kaart 2.4). De oudere vrouwen zetten een ongunstig resultaat neer met een werkzaamheid van 17,9%, maar ook hun mannelijke leeftijdsgenoten (34,5%) zijn minder werkzaam dan doorgaans in ons land. Er werden in 2001 zo'n 5 000 werkende ouderen meer geteld dan in 1997. Deze toename is ongeveer gelijk verdeeld tussen mannen en vrouwen. Ook de jongeren zijn in Henegouwen minder aan het werk (kaart 2.3). Slechts 35,2% van de 18- tot 24-jarigen oefent er een job uit in 2001. De jongeren gingen er ook op vooruit in de periode 1997-2001. Vooral de jonge werkende mannen zagen hun aantal toenemen: 3 400 meer jongens tegenover 2 600 meer meisjes.

De provincie Henegouwen bestaat uit maar liefst zeven arrondissementen. De analyse zal zich toespitsen op de twee meest bevolkte arrondissementen, zijnde Charleroi en Bergen. Vooraleer we dieper graven in deze arrondissementen, worden hierna de belangrijkste gegevens van de overige arrondissementen op een rijtje gezet.

De arrondissementen Doornik, Aat en Moeskroen vertonen veel gelijkenissen. De werkzaamheidsgraad in elk van deze arrondissementen ligt boven de 60%. Aat noteert zelfs een aandeel werkenden van 61,3%. Belangrijke opmerking bij het arrondissement Moeskroen is dat ruim 7% van de Moeskroense loontrekkende bevolking elke dag de grens met Frankrijk oversteekt om daar te werken. De globale werkzaamheid in het arrondissement bedraagt 60,7%. Zonder de grensarbeid zou dit aandeel zakken tot 56,3%.

In alledrie de arrondissementen werkt telkens meer dan de helft van de vrouwelijke inwoners, een werkzaamheidsgraad die zich boven het provinciale gemiddelde situeert. In Doornik wordt op dit vlak zelfs een niveau bereikt van 52%. Hun mannelijke collega's behalen in elk van de arrondissementen een werkzaamheidsgraad van om en bij de 70%. Hiermee bereiken zij bijna het Belgische gemiddelde en overstijgen zij het provinciale cijfer.

Ook naar leeftijd zijn parallellen te trekken tussen de arrondissementen Doornik, Aat en Moeskroen. Zo tikken de 55-plussers in alledrie de arrondissementen af op ongeveer 30%. In Aat en Moeskroen wordt hiermee de Belgische score bijna geëvenaard. Het arrondissement Doornik overtreft dit gemiddelde zelfs met een ouderenwerkzaamheidsgraad van 32%. De situatie van de 18- tot 24-jarigen is minder gelijklopend. Qua jongerenwerkzaamheid is het arrondissement Moeskroen de beste speler van de Henegouwse ploeg: 45% van de Moeskroense 18- tot 24-jarigen heeft een job. Hiermee overtreft dit arrondissement het Belgische gemiddelde en benadert het Vlaamse gemiddelde. In het arrondissement Aat is 39,4% van de jongeren aan het werk. In Doornik gaat het om 36,9%.

Tot slot merken we dat in alledrie de arrondissementen de toename van het aantal werkenden voornamelijk voor rekening is van de vrouwen en van de 25- tot 54-jarigen. De ouderen gingen er ook op vooruit in de arrondissementen Doornik en Aat met een groeipercentage van telkens 17% en in Moeskroen met een toename van 27%. De jongeren realiseerden eveneens een toename van het aantal werkenden met groeipercentages van 7% in het arrondissement Moeskroen tot 13% in Doornik.

In het arrondissement Thuin wordt anno 2001 een relatief lage werkzaamheidsgraad opgemeten van 56,4%. In het arrondissement Zinnik werkt 57,2% van de bevolking. Zowel de vrouwelijke als de mannelijke inwoners van deze arrondissementen zijn minder werkzaam dan gemiddeld in België. Ook naar leeftijd moeten zij de duimen leggen voor het gemiddelde. De jongerenwerkzaamheid bedraagt in het arrondissement Thuin 34,5%. Vooral de jonge meisjes zijn er minder aan de slag, getuige een werkzaamheidsgraad van 27,6%. Zinnik noteert een aandeel werkenden bij de 18- tot 24-jarigen van 37,5%. Zowel in Zinnik als Thuin werkt slechts een goed kwart van de 55-plussers.

Komen we bij de twee overige Henegouwse arrondissementen. Ten eerste het arrondissement Charleroi, dat meer dan 420 000 inwoners telt en daardoor qua bevolkingsaantal het grootste arrondissement in de provincie Henegouwen is en doorweegt op de cijfers voor de provincie. De stad Charleroi huist maar liefst 200 000 personen en is hiermee één van de grootste steden in België.

In het arrondissement Charleroi is de werkzaamheidsgraad anno 2001 52,1%. De situatie in de stad Charleroi zelf en in de gemeente Farciennes is weinig rooskleurig. Nog niet de helft van hun inwoners oefent er een job uit. Er lijkt evenwel een verbetering te zijn opgetreden, vooral dan in de stad Charleroi waar er ongeveer 3 300 werkende inwoners bijkwamen tussen 1997 en 2001.

En tevens in de omliggende gemeenten zoals Manage en Farciennes ging het aantal werkende inwoners omhoog.

Verder wordt het arrondissement Charleroi gekenmerkt door de laagste vrouwenwerkzaamheid van België: amper 42,1% van de vrouwen oefent er een job uit. Dit geringe aandeel komt nog sterker naar voor in de gemeente Châtelet (38,2%) en in de stad Charleroi (40,4%). In de gemeente Farciennes (33%) wordt zelfs de laagste Belgische score op dit vlak opgemeten. De mannen in dit arrondissement zetten anno 2001 een werkzaamheidsgraad neer van amper 62,3%. Een aantal gemeenten waaronder Gerpennes en Seneffe stijgen hier uit boven de 70%. Daartegenover kent het arrondissement ook gemeenten waar de mannelijke werkzaamheidsgraad wegzakt onder de 60% zoals Charleroi en Farciennes.

Met betrekking tot de jongerenwerkzaamheid (33,9%) presteren zowel de jongens (40%) als de meisjes (27,8%) ondermaats in vergelijking met België. De jongeren boekten wel een relatief grote vooruitgang tussen 1997 en 2001. In het arrondissement Charleroi steeg het aantal werkende jongeren met 2 200 personen, waarvan het merendeel jongens.

Slechts 22,6% van de 55-plussers, wonende in het arrondissement Charleroi, oefent een job uit (kaart 2.4). Vooral de oudere vrouwen noteren een ongunstig cijfer (15,8%). In 2001 werden er in het ganse arrondissement zo'n 1 500 meer werkenden geteld in de leeftijdscategorie van 55 tot 64 jaar ten aanzien van 1997 (kaart 2.8). Ruim 660 hiervan waren vrouwen.

In het arrondissement Bergen, waar de Waalse as begint, is het aandeel werkenden in 2001 beperkt, voornamelijk omdat er weinig jobs voor handen zijn (kaart 2.1). Uitzondering is de provinciehoofdstad waar er meer dan 76 jobs per 100 inwoners worden geteld. In alle andere gemeenten in dit arrondissement komt deze graad nauwelijks of niet boven de 50% uit. Dit tekort aan jobs resulteert in relatief lage werkzaamheidsgraden. Vooral de westelijke gemeenten van dit arrondissement, zoals Colfontaine, Dour en Boussu, tellen weinig werkenden onder hun inwoners.

Een iets optimistischer beeld krijgen we wanneer we kaart 2.5 aanschouwen. Deze kaart illustreert dat het arrondissement Bergen er wat betreft het aantal werkende inwoners tussen 1997 en 2001 op vooruit is gegaan (+5 300 werkenden). Vooral de provinciehoofdstad zelf presteert bovenmaats met een toename met meer dan 2 000 werkenden (+8%).

De vrouwen in het arrondissement Bergen laten een bijzonder laag aandeel werkenden zien anno 2001 (kaart 2.2). Slechts 42,5% van de Bergense vrouwen is aan de slag. In de gemeenten

Quiévrain, Quaregnon en Colfontaine zakt dit aandeel zelfs weg naar respectievelijk 37%, 36% en 34,2%. Ook de mannen (62,2%) zijn minder dan gemiddeld aan de slag in het arrondissement.

Wanneer het aankomt op jongerenwerkzaamheid draagt het arrondissement Bergen de rode lantaarn in de provincie Henegouwen met de relatief lage werkzaamheid van 31% bij de 18- tot 24-jarigen (kaart 2.3). In de gemeenten Bergen, Quiévrain en Quaregnon is de toestand het meest ongunstig: niet eens drie op tien jongeren werken er. Als de situatie in 2001 al zo negatief in het oog springt, was dat in 1997 zeker het geval. Toen werkte er in het arrondissement Bergen slechts 23,7% van de jongeren. Met andere woorden, tussen 1997 en 2001 werd er een relatief grote sprong voorwaarts genomen inzake jongerenwerkzaamheid.

Voor de 55-plussers zijn de cijfers ook niet mild. In het arrondissement Bergen is slechts een goed kwart van de ouderen aan het werk (kaart 2.4). In de gemeenten Colfontaine en Boussu worden nog lagere aandelen opgemeten: hier werkt amper een vijfde van de ouderen. De oudere vrouwen noteren een werkzaamheidsgraad van 17,5%. Bij hun mannelijke leeftijdsgenoten gaat het om 34,4%. Over het ganse arrondissement werden er zo'n 1 100 werkende ouderen meer geteld in 2001 ten aanzien van 1997. Deze toename is ongeveer gelijk verspreid over de oudere mannen en vrouwen.

3 *Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*

In 2001 bedraagt de werkzaamheidsgraad in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 53,7% wat onder het Belgische gemiddelde van 62,9% ligt (tabel 2.4). Tussen 1997 en 2001 nam het Brusselse werkkorps evenwel toe met zo'n 30 000 personen, relatief de sterkste gewestelijke evolutie (+10%). Hierdoor steeg ook de werkzaamheidsgraad: in 1997 werkte amper de helft van de Brusselse bevolking op arbeidsleeftijd. In 2001 lag dit aandeel, zoals reeds vermeld, op 53,7%. Uniek voor het Brussels Gewest is dat ruim een derde van de toename van het aantal werkenden op conto kan worden geschreven van de mannen tussen 25 en 54 jaar.

Tabel 2.4

Werkzaamheidsgraad naar leeftijd en geslacht (Brussels Hoofdstedelijk Gewest; 1997 en 2001)

	Werkzaamheidsgraad		Evolutie van het aantal werkenden 1997-2001	
	1997 (%)	2001 (%)	(n)	(%)
Mannen				
18-24 jaar	31,4	39,2	+3 558	+27,1
25-54 jaar	65,5	68,2	+11 433	+8,5
55-64 jaar	37,8	40,5	+1 210	+7,5
Totaal	56,5	60,2	+16 201	+9,9
Vrouwen				
18-24 jaar	27,2	32,3	+2 688	+22,4
25-54 jaar	53,1	55,3	+8 271	+7,5
55-64 jaar	20,6	26,0	+2 536	+26,4
Totaal	44,2	47,4	+13 496	+10,2
Totaal				
18-24 jaar	29,3	35,7	+6 246	+24,8
25-54 jaar	59,2	61,8	+19 704	+8,0
55-64 jaar	28,8	32,9	+3 747	+14,6
Totaal	50,3	53,7	+29 697	+10,0

Bron: NIS Bevolkingsstatistieken, NIS Volkstelling, RIZIV, RSZ-LATG, RSZPPO, RSVZ, NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

Wanneer de werkzaamheidsgraad wordt uitgesplitst naar mannen en vrouwen, valt op dat het Brussels Gewest anno 2001 een relatief lage vrouwelijke werkzaamheidsgraad van 47,4% laat noteren. Dit ondanks het gegeven dat Brussel wordt gekenmerkt door een sterke aanwezigheid van de dienstensectoren waar doorgaans meer vrouwen worden tewerkgesteld. De mannen presteren er met een werkzaamheidsgraad van 60,2% echter ook ondermaats ten aanzien van de andere gewesten en België, wat maakt dat de seksekloof in het Brussels Gewest relatief klein is: 12,7 ppn. Hiermee is duidelijk dat een relatief kleine seksekloof niet altijd hand in hand gaat met een gunstig klimaat op de arbeidsmarkt. Tussen 1997 en 2001 kwamen er in het Brussels Gewest bijna 14 000 werkende vrouwen bij tegenover ruim 16 000 werkende mannen. De procentuele evolutie ligt hierdoor voor beide seksen op een gelijk niveau (+10%), waar in de andere gewesten de vrouwen er in relatieve én absolute termen beter op vooruitgingen dan de mannen.

In het Brussels Gewest is amper 35,7% van de jongeren aan het werk. Vooral de jonge vrouwen hebben het moeilijk om een plaatsje op de arbeidsmarkt te veroveren: nauwelijks één derde van hen oefent een job uit. Zij konden tussen 1997 en 2001 wel hun positie verbeteren: hun werkzaamheidsgraad steeg van 27,2% in 1997 naar 32,3% in 2001. De mannelijke 18- tot 24-jarigen zetten evenwel een markantere prestatie neer. Hun werkzaamheidsgraad nam toe van 31,4% in 1997 naar 39,2% in 2001.

Op het vlak van ouderenwerkzaamheid presteert het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beter dan de andere regio's. De oudere inwoners laten er een werkzaamheidsgraad opmeten van 32,9%. Vooral de vrouwen vallen op: ruim een kwart onder hen oefent een job uit. De oudere Brusselse mannen doen het ook niet slecht met een werkzaamheidsgraad van 40,5%, maar komen in tegenstelling tot hun vrouwelijke collega's niet uit boven het Belgische gemiddelde. Wat betreft de evolutie van het aantal werkende ouderen moet het Brussels Gewest onderdoen voor de andere gewesten. Er werden tussen 1997 en 2001 zo'n 3 700 extra werkende ouderen geteld, een toename van 15%.

De Brusselse gemeenten

De Brusselse gemeenten kenmerken zich door lage werkzaamheidsgraden en dit ondanks het reeds vermelde economische belang van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waar zich tal van commerciële en niet-commerciële dienstenjobs concentreren. Blijkbaar kunnen de inwoners zelf onvoldoende munt slaan uit deze arbeidsmarktmogelijkheden.

In gemeenten als Sint-Pieters-Woluwe en Ukkel werkt amper een kwart van de 18- tot 24-jarigen. Sint-Agatha-Berchem en Ganshoren doen het beter en halen een aandeel van respectievelijk 43% en 44,1%. De hoofdstad zelf telt zo'n 12 600 jongeren waarvan er ongeveer 4 600 aan het werk zijn. Dit resulteert aldus in een werkzaamheidsgraad van 36,6% wat beter is dan het gewestgemiddelde, maar is toch nog relatief laag. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest presteert op het vlak van ouderenwerkzaamheid beter dan de andere gewesten, met de oudere vrouwen op kop. Het zijn vooral gemeenten in het zuiden van het gewest die deze goede resultaten neerzetten. Het gaat hier onder andere om Ukkel, Watermaal-Bosvoorde en Sint-Pieters-Woluwe, waar de ouderen telkens met om en bij de 40% aan het werk zijn.

Zoals vermeld nam het aantal werkende inwoners toe met 10% tussen 1997 en 2001. In absolute termen gaat het om zo'n 30 000 extra werkenden. In Jette, Ukkel en Etterbeek kwamen er telkens meer dan 1 500 werkenden bij. In de gemeenten Anderlecht en Sint-Jans-Molenbeek gaat het om meer dan 2 000 en in Elsene en Schaarbeek werden er 3 000 extra werkenden geteld ten aanzien van 1997. Brussel stad spant echter de kroon met een toename van meer dan 5 500 werkende inwoners, een groei van maar liefst 14%.

DE WERKLOOSHEID IN DE BELGISCHE GEMEENTEN

Hoofdstuk 3

De werkloosheidsgraad geeft het aandeel niet-werkende werkzoekenden (nwwz) in de beroepsbevolking – dit zijn werkenden en nwwz samen – weer. De evolutie van het aantal nwwz van 1997 naar 2001 wordt uitgedrukt door 1997 als referentie (=100%) te gebruiken.

1 Algemeen beeld en evolutie

1.1 Totale werkloosheid

België telt in 2001 gemiddeld 464 700 nwwz. Dit komt neer op een werkloosheidsgraad van 10,4%. Met 167 800 nwwz heeft het Vlaams Gewest een werkloosheidsgraad van 6,3%, terwijl deze in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (17,8%) en het Waals Gewest (15,8%) meer dan dubbel zo hoog liggen. Deze gewesten tellen respectievelijk 70 600 nwwz en 226 400 nwwz.

Stedelijke gebieden scoren minder gunstig in vergelijking met landelijke gebieden. Gent, Antwerpen, Brussel, Luik en Charleroi bijvoorbeeld kennen een hoge werkloosheidsgraad. De voormalige industriële gebieden blijven eveneens met hoge werkloosheidsgraden kampen. De Waalse as¹ is hier een duidelijk voorbeeld van (vb. Seraing). Ook de provincie Limburg met de voormalige mijn gemeenten kent hoge werkloosheidsgraden in onder andere Genk en Maasmechelen (kaarten 3.1 en 3.2).

Tussen 1997 en 2001 daalde het aantal nwwz in België met ongeveer 100 000 personen of 18%. In het Vlaams Gewest was deze daling veel scherper, namelijk -30% (-71 100 nwwz). Zowel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als in het Waals Gewest daalde het aantal nwwz met slechts 9%. Het gaat respectievelijk om een daling met 6 700 nwwz en met 22 600 nwwz (kaarten 3.7 en 3.8). De periode 1997-2001 werd dan ook gekenmerkt door een goed draaiende economie.

1 De Waalse as wordt gevormd door de steden Doornik, Bergen, Charleroi, Namen en Luik.

1.2 ■■ Werkloosheid bij vrouwen

De hoge werkloosheid in de voormalige industriegebieden geldt sterker voor vrouwen dan voor mannen. De Waalse as en het zuidelijke deel van Henegouwen en Namen zijn hier zeer donker gekleurd. Genk en Maasmechelen kennen eveneens hoge werkloosheidsgraden bij vrouwen. In stedelijke gebieden vinden we ook weer een hogere werkloosheidsgraad bij vrouwen terug dan in landelijke gebieden. Dus in gebieden met een hoge totale werkloosheid is het over het algemeen ook minder gunstig gesteld met de vrouwelijke werkloosheid (kaart 3.3 en 3.4).

In 2001 bedraagt de werkloosheidsgraad bij vrouwen in België 13,1% tegenover 8,3% bij mannen. Het gaat om 256 600 vrouwelijke nwwz ten opzichte van 208 100 mannelijke nwwz. Het Vlaams Gewest noteert in 2001 een werkloosheidsgraad bij vrouwen van 8,2% (94 100 nwwz). De werkloosheidsgraden bij vrouwen in het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest liggen een stuk hoger, respectievelijk op 20,2% (127 500 nwwz) en 19,4% (35 000 nwwz). De werkloosheidsgraad bij mannen in 2001 bedraagt 4,9% in het Vlaams Gewest, 12,4% in het Waals Gewest en 16,5% in het Brussels Gewest. De werkloosheidsgraad is zowel voor mannen als vrouwen gunstig in het Vlaams Gewest, maar de seksekloof is het grootst in het Vlaams Gewest. Het verschil tussen 8,2% en 4,9% is, zowel relatief als absoluut, groter dan het verschil tussen 19,4% en 16,5%.

Sinds 1997 is het aantal nwwz bij vrouwen in België met 19% gedaald. In 2001 zijn er 61 800 vrouwelijke nwwz minder dan in 1997. Deze daling is te danken aan de zeer positieve evolutie van het aantal nwwz bij de Vlaamse vrouwen, dat afneemt met ruim een derde (-34%, -49 500 nwwz). Zowel in het Waals Gewest als in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest daalde het aantal vrouwelijke nwwz slechts met 7% (resp. -9 500 nwwz en -2 800 nwwz) (tabel 3.1 en kaart 3.9 en 3.10).

De daling van het aantal niet-werkende werkzoekende mannen is met 16% iets minder uitgesproken in België. De evolutie van de werkloosheid volgens geslacht verschilt tussen de gewesten. In het Vlaams Gewest zien we een groter verschil in evolutie tussen mannen (-23%) en vrouwen (-34%). In het Waals Gewest en het Brussels Gewest zien we het omgekeerde. Hier is de evolutie van het aantal werkloze mannen gunstiger dan bij de werkloze vrouwen (tabel 3.1).

Tabel 3.1

Evolutie van het aantal nwwz naar geslacht en gewest (België; 1997 en 2001)

	Vrouwen (18-64 jaar)				Mannen (18-64 jaar)			
	Nwwz 2001	Nwwz 1997	Evolutie (n)	Evolutie (%)	Nwwz 2001	Nwwz 1997	Evolutie (n)	Evolutie (%)
België	256 609	318 393	-61 784	-19,4	208 146	246 805	-38 659	-15,7
Brussels Gewest	35 018	37 822	-2 804	-7,4	35 583	39 460	-3 877	-9,8
Vlaams Gewest	94 077	143 592	-49 515	-34,5	73 714	95 344	-21 631	-22,7
Waals Gewest	127 514	136 979	-9 465	-6,9	98 849	112 000	-13 151	-11,7

Bron: VDAB, BGDA en FOREM (Bewerking Steunpunt WAV)

1.3 Werkloosheid bij jongeren

De werkloosheid bij de 18- tot 24-jarige Belgen ligt anno 2001 nog steeds hoog. Maar liefst 110 700 Belgische jongeren zijn werkloos (nwwz). Dit is 22% van de beroepsbevolking in die leeftijdsgroep. Het Waals Gewest komt er het minst gunstig vanaf met een werkloosheidsgraad bij jongeren van 34,2% (55 300 nwwz), het Brussels Hoofdstedelijk Gewest volgt met 30,6% (13 800 nwwz) en het Vlaams Gewest scoort relatief gunstig met een jeugdwerkloosheidsgraad van 14,1% (41 500 nwwz). Ook hier vinden we weer hoge werkloosheidsgraden in de steden en in de industriegebieden. Vooral de Waalse as kent een zeer hoge jeugdwerkloosheid (kaarten 3.5 en 3.6).

In vergelijking met 1997 tekenen we een verbetering op. In België zijn er 25 900 minder jonge werkzoekenden, een daling van 19%. Het Vlaams Gewest is de sterkste daler, het aantal nwwz bij jongeren daalt met 27% (-15 700 nwwz). Ook het Waals Gewest kent een aanzienlijke daling van 14% (-9 000 nwwz). Het Brussels Gewest blijft als enige dicht bij het niveau van 1997. Hier zijn slechts 8% of 1 200 jongere werkzoekenden minder (kaarten 3.11 en 3.12).

1.4 Werkloosheid bij ouderen

In 2001 is 3,2% van de beroepsbevolking tussen 55 en 64 jaar in België werkloos en werkzoekend (10 600 nwwz). In het Vlaams Gewest ligt dit percentage iets lager op 2,4% (4 800 nwwz). Het Waals Gewest kent een werkloosheidsgraad bij ouderen van 4,1% (4 100 nwwz). Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tenslotte kent de hoogste ouderenwerkloosheidsgraad (5,5% of 1 700 nwwz).

Terwijl het aantal nwwz tussen 55 en 64 jaar slechts beperkt daalt in gans België (-4,0%), varieert de evolutie in de gewesten sterk. In het Vlaams Gewest daalt het aantal oudere nwwz met 7,9%. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest huisvest maar liefst 27,1% minder werkzoekende 55- tot 64-jarigen. Het Waals Gewest daarentegen kent een stijging van het aantal oudere nwwz van 17,0%.

Tabel 3.2

Werkloosheidsgraad 2001 en evolutie van het aantal nwwz tussen 1997 en 2001 voor de totale bevolking, vrouwen en jongeren naar gewest en provincie (België; 1997 en 2001)

	Werkloosheidsgraad 2001			Evolutie aantal nwwz 1997-2001		
	Totaal 18-64 jaar (%)	Vrouwen 18-64 jaar (%)	Jongeren 18-24 jaar (%)	Totaal 18-64 jaar (%)	Vrouwen 18-64 jaar (%)	Jongeren 18-24 jaar (%)
België	10,4	13,1	22,0	-17,8	-19,4	-18,9
Vlaams Gewest	6,3	8,2	14,1	-29,8	-34,5	-27,4
Waals Gewest	15,8	20,2	34,2	-9,1	-6,9	-13,9
Brussels Gewest	17,8	19,4	30,6	-8,6	-7,4	-8,3
Provincie Vlaams-Brabant	4,5	5,5	12,1	-33,8	-38,0	-32,0
Provincie West-Vlaanderen	5,3	7,0	11,9	-29,0	-34,4	-25,7
Provincie Oost-Vlaanderen	6,6	8,2	14,7	-29,1	-33,1	-30,6
Provincie Antwerpen	7,4	9,3	15,5	-25,9	-31,3	-22,4
Provincie Limburg	7,5	11,1	15,2	-35,3	-38,9	-28,8
Provincie Waals-Brabant	9,7	12,3	25,6	-12,2	-10,1	-8,9
Provincie Luik	16,1	20,4	33,6	-6,4	-5,3	-10,6
Provincie Luxemburg	8,9	12,2	22,5	-5,3	-6,2	-10,0
Provincie Namen	15,2	19,1	35,0	-4,6	-4,8	-9,7
Provincie Henegouwen	19,0	24,3	38,9	-11,9	-8,2	-18,4

Bron: VDAB, BGDA, FOREM en NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

De werkloosheid bij ouderen wordt in het verdere verloop van dit hoofdstuk niet meer besproken. Het gaat namelijk op het niveau van de provincies, arrondissementen en zeker op het niveau van de gemeenten om te kleine aantallen. Een groot deel van de beroepsbevolking tussen 55 en 64 jaar is niet opgenomen in de VDAB-statistieken omdat ze vrijgesteld is van de verplichting om zich als werkzoekende in te schrijven. Deze maatregel geldt voor werklozen van 50 jaar en ouder die sedert een jaar zonder baan zitten. Ze krijgen dan het statuut 'oudere werkloze' (Federaal Ministerie voor Tewerkstelling en Arbeid, 2001). Sinds 1 juli 2002 zijn er nieuwe maatregelen van kracht in verband met de beschikbaarheid van deze oudere werklozen (voor de werklozen die reeds een vrijstelling hadden voor 1 juli wijzigt er niets). Werklozen ouder dan 50 jaar en minstens 1 jaar werkloos kunnen nog slechts een 'minimale' vrijstelling genieten, hetgeen betekent dat ze wel vrijgesteld zijn van stempelcontrole, maar dat ze zich wel als werkzoekend moeten inschrijven. Een 'maximale' vrijstelling, dus ook een vrijstelling van beschikbaarheid

voor de arbeidsmarkt, kan enkel nog bekomen worden door personen die minstens 58 jaar zijn (de leeftijd wordt stelselmatig opgetrokken tot 58 jaar op 1 juli 2004), of door personen die minstens 50 jaar zijn, een jaar werkloos én kunnen terugkijken op een beroepsverleden van 38 jaar (het beroepsverleden wordt stelselmatig opgetrokken tot 38 jaar op 1 juli 2004) (ABVV, 2002).

1.5 ■ ■ Werkloosheid in 2003

Deze publicatie bespreekt de werkgelegenheid, werkzaamheid en werkloosheid in 2001 en de evolutie van 1997 tot 2001. We kunnen echter al een aanduiding geven over hoe de werkloosheid na 2001 is geëvolueerd. Het meest recente cijfermateriaal waarover we beschikken, betreft het aantal nwwz van april 2003. In vergelijking met april 2001 is het aantal nwwz tussen 18 en 64 jaar met bijna 20% gestegen in België. Het Waals Gewest kan de stijging nog binnen de perken houden (+15%), maar het Vlaams en Brussels Hoofdstedelijk Gewest hebben bijna een vierde meer nwwz dan in april 2001 (respectievelijk +23,4% en +24,9%).²

In het Vlaams Gewest is het aantal mannelijke nwwz van april 2001 tot april 2003 veel sterker gestegen (+33,3%) dan het aantal vrouwelijke nwwz (+15,7%). Het aantal jongere nwwz is iets minder sterk gestegen (+28,2%) dan het aantal oudere nwwz (+35,2%), maar de jongeren vormen absoluut gezien een belangrijke groep in het totale aantal nwwz. De 25- tot 39-jarigen kennen een procentuele stijging van 25,2%. In absolute aantallen kent deze groep echter de sterkste stijging. Wat onderwijsniveau betreft, geldt hoe hoger het initieel genoten onderwijs, hoe sterker de procentuele stijging van het aantal nwwz. Er zijn ongeveer 14% meer laaggeschoolde nwwz, 35% meer middengeschoolde nwwz en 52,9% meer hooggeschoolde nwwz in het Vlaams Gewest. Deze cijfers dienen echter genuanceerd. In absolute aantallen zijn het de laaggeschoolden die de sterkste stijging kennen. De hooggeschoolden vormen slechts 10% van het totaal aantal nwwz. Bovendien is het risico op langdurige werkloosheid erg laag voor hooggeschoolden.

2 Voor het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest is het niet mogelijk om deze cijfers naar kenmerken te bekijken. Voor het Vlaams Gewest kunnen we echter wel een aantal opsplitsingen maken.

2 *Het Vlaams Gewest*

Voor het Vlaams Gewest en de Vlaamse provincies geven we ook nog wat informatie over de vacaturemarkt. Kaart 3.13 toont namelijk de spanning op de arbeidsmarkt op arrondissementsniveau. Deze spanningsgraad geeft het aantal nwwz aan per openstaande vacature. Hoe kleiner de graad, hoe minder nwwz per openstaande vacature en hoe groter de krapte is op de arbeidsmarkt. In 2001 zijn er in het Vlaams Gewest 5,6 nwwz per openstaande vacature.

2.1 *Vlaams-Brabant, de kop van het peloton*

2.1.1 *Totale werkloosheid*

Met één blik op de kaarten 3.1 en 3.2 valt het gunstige klimaat in de provincie Vlaams-Brabant op. Vlaams-Brabant heeft dan ook de laagste werkloosheidsgraad van België. 'Slechts' 4,5% van de beroepsbevolking is er werkloos. Zowel het arrondissement Halle-Vilvoorde als het arrondissement Leuven noteren lage werkloosheidsgraden. De meeste gemeenten van Halle-Vilvoorde hebben minder dan 5% werklozen in de beroepsbevolking. Een aantal gemeenten grenzend aan het Brussels Gewest en de steden van het arrondissement Leuven scoren iets minder gunstig, maar dan nog blijven ze onder het Belgisch gemiddelde (de meesten zelfs onder het Vlaams gemiddelde).

Het aantal nwwz tussen 18 en 64 jaar is sinds 1997 met 34% gedaald in deze provincie. In vergelijking met de andere provincies is dit een zeer sterke daling. Het aantal nwwz in het arrondissement Halle-Vilvoorde is iets minder sterk gedaald dan in het arrondissement Leuven. Dit heeft hoogstwaarschijnlijk te maken met de sluiting van Renault-Vilvoorde in 1997, waar 3 000 banen verloren gingen. Toch zijn er anno 2001 één derde minder nwwz en 700 jobs meer dan in 1997. In alle gemeenten evolueert het aantal nwwz in positieve zin.

Hfdst. I,
4.2.1.5

2.1.2 *Werkloosheid bij vrouwen*

Zowel de Vlaams-Brabantse mannen als vrouwen kennen de laagste werkloosheidsgraad van België. In 2001 bedraagt de vrouwelijke werkloosheidsgraad er 5,5% en de mannelijke werkloosheidsgraad 3,7%. Er is slechts een beperkte kloof tussen mannen en vrouwen, en dat is zo voor alle gemeenten in de provincie. Op kaart 3.4 zien we wel dat een brede band rond het Brussels Gewest iets hogere werkloosheidsgraden bij vrouwen kent, samen met de enkele steden in het

Leuvense arrondissement. Ook in het Hageland (het zuidoosten van het arrondissement Leuven) ligt de vrouwenwerkloosheid iets hoger.

De situatie voor vrouwen in Vlaams-Brabant is in vergelijking met 1997 sterk verbeterd. Het aantal vrouwelijke werklozen is gedaald met 38%. Vlaams-Brabant is zo samen met Limburg de provincie die de sterkste daling noteert. Het arrondissement Leuven evolueert nog iets gunstiger dan het arrondissement Halle-Vilvoorde. Zoals duidelijk wordt op kaart 3.10 kennen alle gemeenten een positieve evolutie.

2.1.3 *Werkloosheid bij jongeren*

In Vlaams-Brabant is 12,1% van de beroepsbevolking tussen 18 en 24 jaar werkloos. Hiermee blijft Vlaams-Brabant onder het Vlaams gemiddelde. Het arrondissement Leuven noteert een iets hogere werkloosheidsgraad bij de jongeren (13,6%) dan Halle-Vilvoorde (10,8%). Op kaart 3.6 valt op dat gemeenten, zoals Kraainem en Drogenbos, die grenzen aan het Brussels Hoofdstedelijk Gewest minder gunstig scoren dan de gemeenten die verder van het Brussels Gewest gelegen zijn. Kortenberg en Bertem zijn de enige gemeenten in het arrondissement Leuven die minder dan één op tien werklozen tellen in de beroepsbevolking tussen 18 en 24 jaar.

Sinds 1997 is het aantal nwwz tussen 18 en 24 jaar in Vlaams-Brabant met 32% gedaald. Vlaams-Brabant kent hiermee de sterkste daling van de jongerenwerkloosheid in België (samen met Oost-Vlaanderen en Limburg). In 1997 was nog bijna één op vijf jongeren (18,2%) uit de beroepsbevolking werkloos. Net als de vrouwenwerkloosheid is ook de jongerenwerkloosheid in het arrondissement Halle-Vilvoorde iets minder sterk gedaald dan in het arrondissement Leuven. Alle gemeenten van de provincie kennen een gunstige evolutie in vergelijking met 1997. Met de evolutie van het aantal jongere nwwz per gemeente moeten we evenwel voorzichtig omspringen. Het gaat namelijk om gemeenten met een zeer klein aantal werkzoekende jongeren. Een relatief kleine, absolute verandering kan een grote procentuele verandering impliceren.

2.1.4 *Spanning op de arbeidsmarkt*

De spanningsgraad voor de provincie Vlaams-Brabant ligt onder het Vlaamse gemiddelde. Dit betekent dat er meer krapte is op de arbeidsmarkt. In 2001 zijn er 4,1 nwwz per openstaande vacature. Het arrondissement Halle-Vilvoorde is nog 'krapper' met 3,5 nwwz per openstaande vacature. Het arrondissement Leuven ligt dan weer net onder het Vlaams gemiddelde (5,1 nwwz/openstaande vacature).

2.2 ■■ West-Vlaanderen, Tielt wint de hoofdprijs

2.2.1 *Totale werkloosheid*

In 2001 heeft de provincie West-Vlaanderen een werkloosheidsgraad van 5,3%, wat beneden het Vlaams gemiddelde ligt. Op arrondissementniveau wint Tielt de eerste prijs met de laagste werkloosheidsgraad van gans België, namelijk 3,2%. Ook de arrondissementen Roeselare, Diksmuide en Kortrijk kennen minder dan 5% werklozen in de beroepsbevolking. Het arrondissement Oostende is de zwakke schakel in de provincie met een werkloosheidsgraad van 8,1%. Op gemeentelijk vlak vormt de kuststrook dan ook een grijzere zone met hogere werkloosheidsgraden dan gemiddeld. Vooral de gemeenten Oostende en Blankenberge hinken achterop met werkloosheidsgraden van respectievelijk 10,7% en 11,0%, wat echter dichtbij het Belgisch gemiddelde ligt. Dergelijk kustpatroon vonden we eveneens terug bij de bespreking van de werkzaamheidsgraden waarbij de kustgemeenten minder gunstige cijfers laten optekenen in vergelijking met de rest van de provincie.

Het aantal niet-werkende werkzoekenden is in West-Vlaanderen sinds 1997 gedaald met 29%. Het arrondissement Tielt scoort ook hier weer het beste met een daling van 33%. De arrondissementen Veurne en Oostende tekenen de kleinste daling op, maar doen het nog steeds behoorlijk. In de gemeenten Ingelmunster en Wevelgem evolueert de werkloosheid het meest gunstig in West-Vlaanderen. Alveringem en Hooglede kennen daarentegen slechts een beperkte daling van het aantal nwwz.

2.2.2 *Werkloosheid bij vrouwen*

De provincie West-Vlaanderen situeert zich beneden het Vlaams gemiddelde wat betreft vrouwenwerkloosheid: 7% van de vrouwen in de beroepsbevolking is er op zoek naar een job. In deze provincie speelt het kostwinnersmodel nog een relatief grote rol. In alle arrondissementen blijft de vrouwelijke werkloosheidsgraad onder het Vlaams gemiddelde, met arrondissement Oostende als uitzondering. De mannelijke werkloosheidsgraad in West-Vlaanderen bedraagt 3,9%. De kloof tussen mannen en vrouwen is niet te verwaarlozen in deze provincie, maar belangrijker is dat zowel mannen als vrouwen hier een zeer lage werkloosheidsgraad hebben ten opzichte van de rest van het Vlaams Gewest en België. Een West-Vlaamse vrouw die zich aanbiedt op de arbeidsmarkt, heeft de kleinste kans om werkloos te zijn in de gemeenten Lo-Reninge en Staden. Blankenberge, Oostende en Spiere-Helkijn hebben daarentegen een iets hogere vrouwelijke werkloosheidsgraad. Ook de mannelijke werkloosheidsgraad ligt hier een stuk hoger dan het West-Vlaams gemiddelde.

Het aantal werkloze vrouwen is in West-Vlaanderen sterk gedaald in de periode 1997-2001. Er zijn 7 933 of 34% minder werkzoekende vrouwen. Het aantal werkzoekende mannen daarentegen is 'slechts' met 20% gedaald. Het aantal vrouwelijke nwwz vermindert het meest in het arrondissement Tielt (-40%). Tielt is het best presterende arrondissement. Deze sterke daling van het aantal vrouwelijke nwwz wijst erop dat het arrondissement nu uit de vrouwelijke arbeidsreserve put. Ook de evolutie van het aantal werkenden wijst hierop. De stijging van het aantal werkenden is bijna helemaal op rekening te schrijven van de vrouwen. De arrondissementen Veurne en Oostende kennen een minder sterke daling van het aantal vrouwelijke nwwz, maar noteren toch nog een daling van respectievelijk 28% en 25%. De gemeente Ingelmunster slaagt erin om het aantal werkzoekende vrouwen met meer dan de helft te verminderen. Enkel Hooglede en Alveringem blijven op ongeveer hetzelfde peil als in 1997.

Hfdst. 2,
1.2

2.2.3 *Werkloosheid bij jongeren*

West-Vlaanderen is de beste provincie in België wat betreft jeugdwerkloosheid. 'Slechts' 11,9% van de beroepsbevolking tussen 18 en 24 jaar is er werkloos. De kuststreek – arrondissementen Oostende en Brugge – kent iets hogere werkloosheidsgraden bij de jongeren. Van de overige arrondissementen is Tielt niet enkel het meest gunstig voor de vrouwen, maar ook voor de jongeren. In Tielt situeren zich dan ook de gemeenten met de laagste werkloosheidsgraden bij jongeren van heel België. Het omgekeerde geldt voor de gemeenten aan de kuststrook, samen met Spiere-Helkijn aan de Waalse grens.

De provincie West-Vlaanderen heeft ongeveer een kwart minder jongere nwwz dan in 1997. Er is veel verscheidenheid tussen de West-Vlaamse arrondissementen. Het arrondissement Tielt heeft haar situatie het sterkst verbeterd met een daling van 33%. Het arrondissement Veurne daarentegen kan haar aantal jongere werklozen met slechts 12% doen dalen. Gemeenten Gistel en Koksijde kennen een beperkte stijging van het aantal nwwz, maar door de kleine aantallen is het correcter te spreken van een quasi stabilisatie.

2.2.4 *Spanning op de arbeidsmarkt*

De arbeidsmarkt kent de grootste krapte in West-Vlaanderen. Er zijn slechts 3,7 nwwz per openstaande vacature. Zoals blijkt op kaart 3.13 ligt de spanningsgraad zeer laag in de arrondissementen Veurne (2,8), Tielt (2,9), Roeselare (3,0) en Brugge (3,4). De arbeidsmarkt is het minst krap in het arrondissement Oostende (4,6).

2.3 ■■ Oost-Vlaanderen, de Vlaamse gulden middenweg

2.3.1 *Totale werkloosheid*

De werkloosheid in de provincie Oost-Vlaanderen ligt net iets boven het Vlaams gemiddelde met een werkloosheidsgraad van 6,6% in 2001. De werkloosheidsgraden van de Oost-Vlaamse arrondissementen liggen redelijk dicht bij elkaar. Ze situeren zich tussen 5,4% (arrondissement Oudenaarde) en 7,7% (arrondissement Gent). Ronse (11,5%) en Gent (11,9%) zijn de enige gemeenten met een werkloosheidsgraad boven 10%. Opvallend op kaart 3.2 zijn de gemeenten van het arrondissement Eeklo die allemaal meer dan 5% werklozen hebben in de beroepsbevolking.

Het aantal nwwz in Oost-Vlaanderen kent een daling vergelijkbaar met die van het Vlaams Gewest (-29%). Op kaart 3.7 wordt duidelijk dat de evolutie van het aantal nwwz redelijk uiteenlopend is in de diverse arrondissementen. Het arrondissement Gent drukt het provinciaal gemiddelde met een daling van 'slechts' 22%. De arrondissementen Aalst en Dendermonde daarentegen kunnen het aantal nwwz met meer dan een derde verminderen. In heel wat gemeenten in Oost-Vlaanderen daalt het aantal nwwz zelfs met meer dan 40%. Ronse en Gent vinden we hier opnieuw terug aan de staart met een daling van amper 15%.

2.3.2 *Werkloosheid bij vrouwen*

Van de vrouwelijke beroepsbevolking in Oost-Vlaanderen is 8,2% werkloos. Hiermee strandt deze provincie op het Vlaams gemiddelde. Ook in Oost-Vlaanderen is er een kloof tussen mannen en vrouwen, maar die kloof is minder groot dan gemiddeld in het Vlaams Gewest. De mannelijke werkloosheidsgraad tikt in 2001 af op 5,3%, wat iets boven het Vlaams gemiddelde ligt van 4,9%. Op kaart 3.3 zien we dat in de arrondissementen Gent en Eeklo de vrouwenwerkloosheid het hoogst ligt. Gent kent daarenboven ook de hoogste mannelijke werkloosheidsgraad (6,7%) in Oost-Vlaanderen. De seksekloof is het kleinst in dit arrondissement. In het arrondissement Eeklo daarentegen vindt 5% van de mannelijke beroepsbevolking geen job. Dit betekent dat vrouwen er dubbel zoveel kans hebben dan mannen om werkloos te zijn. De vrouwelijke werkloosheidsgraden van Zelzate (12,3%), Gent (12,8%) en Ronse (14,9%) trekken het Oost-Vlaams gemiddelde naar omhoog.

Het aantal vrouwelijke nwwz in Oost-Vlaanderen verminderde met een derde sinds 1997, zoals in het Vlaams Gewest. Het aantal werkloze mannen is gedaald met een vierde. De arrondissementen Aalst en Dendermonde kennen in vergelijking met 1997 de meest opvallende achteruitgang van het aantal werkloze vrouwen. Het aantal daalt er met ongeveer 40%. In het arrondissement Gent zijn er dan weer 'slechts' een kwart minder werkloze vrouwen dan in 1997.

Net zoals in de rest van België daalt het aantal mannelijke nwwz in de Oost-Vlaamse arrondissementen minder sterk dan het aantal vrouwelijke werkzoekenden. Enkel in het arrondissement Eeklo verloopt deze evolutie gelijk. Op gemeentelijk vlak daalt het aantal nwwz bij vrouwen in Haaltert, Laarne en Wortegem-Petegem met meer dan 50%. Lochristi, Moerbeke en Ronse evolueren het minst gunstig in Oost-Vlaanderen.

2.3.3 *Werkloosheid bij jongeren*

Ook de jongerenwerkloosheid in Oost-Vlaanderen ligt dicht bij het Vlaams gemiddelde. Zo'n 14,7% van de beroepsbevolking tussen 18 en 24 jaar is werkloos. Het arrondissement Gent kent de hoogste werkloosheidsgraad bij jongeren (17,5%), maar blijft een stuk onder het Belgisch gemiddelde. Ook het arrondissement Eeklo heeft te kampen met 15,7% jongeren in de beroepsbevolking die geen job vinden. Tegenpool is het arrondissement Dendermonde met een jeugdwerkloosheidsgraad van 11,8%. Vooral in de gemeenten die grenzen aan de provincie West-Vlaanderen is de situatie in 2001 gunstig. De gemeenten Gent (24,2%), Ronse (22,6%) en Eeklo (19,1%) vormen dan weer het andere uiterste. Gent kent hiermee de hoogste jeugdwerkloosheidsgraad van het Vlaams Gewest.

Wat de evolutie van het aantal jongere nwwz betreft, scoort Oost-Vlaanderen (-31%) zeer gunstig. Enkel het zwakke broertje, arrondissement Eeklo, komt net niet aan een daling van 25%. De arrondissementen Aalst en Dendermonde verminderen hun aantal jonge werkzoekers met ongeveer 40%. Op kaart 3.12 zien we een gunstige situatie voor Oost-Vlaanderen. Maldegem, Moerbeke en Nevele blijven stabiel wat aantal jongere nwwz betreft. Nazareth, Waasmunster en Herzele kennen dan weer een zeer sterke daling van meer dan 50%.

2.3.4 *Spanning op de arbeidsmarkt*

De spanningsgraad in Oost-Vlaanderen ligt boven het Vlaams gemiddelde (6,5 nwwz/openstaande vacature). De arbeidsmarkt in het arrondissement Eeklo kent de minste krapte. Er zijn 10,6 nwwz per openstaande vacature. Dit is het arrondissement met de hoogste spanningsgraad van het Vlaams Gewest. Het arrondissement Sint-Niklaas vormt de tegenpool in Oost-Vlaanderen. Met 5,5 nwwz per openstaande vacature valt deze graad ongeveer samen met het Vlaams gemiddelde.

2.4 ■■ Antwerpen, beïnvloed door de grootstad

2.4.1 *Totale werkloosheid*

De provincie Antwerpen kent in 2001 een werkloosheidsgraad van 7,4%, wat ongeveer één procentpunt hoger is dan het Vlaams gemiddelde. Dit is voornamelijk te wijten aan de relatief hoge werkloosheidsgraad in het arrondissement Antwerpen, waar 8,5% van de beroepsbevolking op zoek is naar werk. Deze hoge werkloosheidsgraad van het arrondissement is op zijn beurt te wijten aan de stad Antwerpen waar 12,7% van de beroepsbevolking werkloos is. Zo heeft Aartse-laar, een gemeente van het Antwerpse arrondissement, zelfs de laagste werkloosheidsgraad van de provincie. De overige twee arrondissementen liggen net beneden het Vlaams gemiddelde. Ook hier zijn het de arrondissementshoofdsteden Mechelen (8,6%) en Turnhout (9,1%) die de hoogste werkloosheidsgraad torsen.

Wat de evolutie sinds 1997 betreft, sluit de provincie Antwerpen dicht aan bij het Vlaams gemiddelde. Het aantal nwwz daalt namelijk met 26%. Ook hier hinkt het arrondissement Antwerpen wat achterop. Sinds 1997 zien we een daling van 19% van het aantal nwwz. De arrondissementen Mechelen en vooral Turnhout scoren heel wat gunstiger met een respectievelijke daling van 31% en 39%. In een aantal gemeenten van deze provincie is het aantal nwwz met meer dan de helft verminderd, bijvoorbeeld in Bornem. In Lint stijgt het aantal nwwz met 3%, maar dit betekent in realiteit slechts vijf werklozen meer dan in 1997.

2.4.2 *Werkloosheid bij vrouwen*

Van de vrouwelijke beroepsbevolking in de provincie Antwerpen is 9,3% werkloos en op zoek naar een job, wat een procentpunt boven het Vlaams gemiddelde uitsteekt. Hiertegenover staan 6% werklozen in de mannelijke beroepsbevolking. De seksekloof is er iets kleiner dan gemiddeld in het Vlaams Gewest. In het arrondissement Antwerpen is 10,1% van de vrouwelijke beroepsbevolking en 7,4% van de mannelijke beroepsbevolking op zoek naar een job. Het arrondissement Mechelen kan onder het Vlaams gemiddelde blijven met 7,2% werklozen in de vrouwelijke beroepsbevolking (ten opzichte van 4,8% nwwz in de mannelijke beroepsbevolking). Het arrondissement Turnhout kent dan weer een iets hogere werkloosheidsgraad bij vrouwen (9,4%). Gecombineerd met een lage werkloosheidsgraad bij mannen resulteert dit in een grotere seksekloof. Op gemeentelijk vlak komt de stad Antwerpen slecht uit de verf met 14% van de vrouwelijke beroepsbevolking die wil werken, maar nog niet aan de slag is geraakt. Anderzijds scoort een aantal gemeenten in de provincie zeer goed en blijft onder de 5% werkloze vrouwen

in de beroepsbevolking. De opvallendste zijn Aartselaar (4,0%), Puurs (4,4%) en Bonheiden (4,4%).

In het algemeen evolueert het aantal vrouwelijke nwwz in de provincie Antwerpen in gunstige zin. Het aantal daalt namelijk met 31%. Het aantal mannelijke werkzoekenden daarentegen is 'slechts' met 19% gedaald (zoals in het Vlaams Gewest). Het arrondissement Antwerpen kan de vrouwenwerkloosheid net niet met een kwart verminderen. Het zijn voornamelijk gemeenten uit het arrondissement Antwerpen die minder gunstig evolueren in vergelijking met 1997, waaronder Antwerpen (-17%), Kontich (-16%) en Lint (0%). Het arrondissement Turnhout doet het wel erg goed: we zien een daling van het aantal werkloze vrouwen met 44%. Er zijn Turnhoutse gemeenten waar het aantal vrouwelijke werklozen daalt met meer dan 50%.

2.4.3 *Werkloosheid bij jongeren*

De jongeren uit de provincie Antwerpen hebben het iets harder te verduren dan gemiddeld in het Vlaams Gewest. In 2001 telt de provincie Antwerpen 15,5% werklozen onder de jonge beroepsbevolking. Dit is de hoogste werkloosheidsgraad bij jongeren in het Vlaams Gewest. Het arrondissement Antwerpen is er weer het slechtst aan toe met een voor het Vlaams Gewest hoge werkloosheidsgraad van 17,5% bij de 18- tot 24-jarigen. De arrondissementen Mechelen en Turnhout blijven onder het Vlaams gemiddelde. Op gemeentelijk vlak zijn Antwerpen en Mechelen de donkere vlekken op kaart 3.6. In de stad Antwerpen is 23% van de jongere beroepsbevolking werkloos, in Mechelen is dat 19,8%. De gemeenten met lage werkloosheidsgraden zijn weerom voornamelijk in het noorden van de provincie gelegen.

In de provincie Antwerpen is sinds 1997 al wel een groot deel van de jongere niet-werkende werkzoekenden uit de werkloosheid geraakt. We zien namelijk een daling van de jongerenwerkloosheid met 22%. Het arrondissement Antwerpen evolueert iets gestager met een daling van 18%. Op kaart 3.12 zien we één donkere vlek gevormd door de gemeenten Rumst, Kontich en Lint. Het gaat echter slechts om enkele personen.

2.4.4 *Spanning op de arbeidsmarkt*

De spanningsgraad van de provincie Antwerpen ligt boven het Vlaams gemiddelde (6,7 nwwz/openstaande vacature) en is vergelijkbaar met die van Oost-Vlaanderen. Kijken we naar de arrondissementen dan zien we dat arrondissement Antwerpen de minste krapte kent op de arbeidsmarkt (7,2 nwwz/openstaande vacature). In het arrondissement Turnhout zijn er dan weer minder (5,9) nwwz per openstaande vacature.

2.5 *Limburg, hekkensluiter van het Vlaams Gewest*

2.5.1 *Totale werkloosheid*

De hoogste werkloosheidsgraad in het Vlaams Gewest vinden we in de provincie Limburg, maar die is slechts 0,1 procentpunt hoger dan die van de provincie Antwerpen. De provincie Limburg huisvest 7,5% nwwz in haar beroepsbevolking. De arrondissementen Hasselt (7,8%) en Tongeren (7,9%) scoren iets zwakker dan het arrondissement Maaseik (6,4%). Het zijn dan ook de gemeenten van het arrondissement Maaseik die de laagste werkloosheidsgraden hebben. Genk en Maasmechelen zijn de twee donkere vlekken op kaart 3.2. De werkloosheidsgraden in deze voormalige mijngemeenten liggen boven het Belgisch gemiddelde op respectievelijk 11,9% en 12,4%.

Sinds 1997 is de situatie in de provincie Limburg echter zeer gunstig geëvolueerd. In de provincie zijn er 35% minder werklozen dan in 1997, wat duidelijk een betere evolutie is dan gemiddeld in Vlaanderen. De evolutie in alledrie de arrondissementen ligt dicht bij dit gemiddelde. In de gemeenten Hoeselt en Bocholt vermindert het aantal nwwz zelfs bijna met de helft.

2.5.2 *Werkloosheid bij vrouwen*

De vrouwenwerkloosheid in de provincie Limburg draagt de rode lantaarn van het Vlaams Gewest. De werkloosheidsgraad bij vrouwen bedraagt hier 11,1%. Limburg heeft de grootste seksekloof van het Vlaams Gewest. De mannelijke werkloosheidsgraad ligt in 2001 op 4,8%. Dit betekent dat vrouwen meer dan dubbel zoveel risico hebben om werkloos te zijn dan mannen. Vrouwen zijn dan ook meer tewerkgesteld in de dienstensectoren en die staan relatief zwak in Limburg. De explosie van deze sectoren is er uitgebleven. De provincie is meer afhankelijk van de industrie, die conjunctuurgevoelig is. De seksekloof is het grootst in het arrondissement Maaseik. Hier hebben vrouwen bijna drie keer zoveel risico om werkloos te zijn dan mannen. De gemeenten met de laagste vrouwelijke werkloosheidsgraden benaderen het Vlaams gemiddelde. Genk en Maasmechelen noteren de hoogste werkloosheidsgraden van heel het Vlaams Gewest (respectievelijk 16,4% en 17,8%).

Sinds 1997 is de situatie echter al veel verbeterd. Er zijn nu maar liefst 39% minder werkloze vrouwen in de provincie Limburg. Het aantal werkzoekende mannen daalt met 28%, wat eveneens beter is dan gemiddeld in het Vlaams Gewest. De drie arrondissementen liggen zeer dicht bij dit gemiddelde. De daling van het aantal nwwz is telkens ongeveer tien procentpunten sterker bij vrouwen dan bij mannen. De Limburgse gemeenten evolueren allemaal zeer gunstig. Het

aantal nwwz vermindert met 30% in de gemeenten Tessenderlo, Houthalen-Helchteren en Genk tot zelfs meer dan 50% in Bocholt, Hoeselt en Neerpelt.

2.5.3 *Werkloosheid bij jongeren*

In Limburg is 15,2% van de jongere beroepsbevolking op zoek naar werk, wat zich boven het Vlaamse gemiddelde bevindt. Daartegenover staat dat de werkzaamheidsgraad er gunstiger is dan gemiddeld in het Vlaams Gewest. Het arrondissement Hasselt noteert de minst gunstige resultaten (17,1%), gevolgd door het arrondissement Tongeren waarvan 15,3% werkloos is. Enkel de jongerenwerkloosheid in het arrondissement Maaseik (11,8%) ligt een stuk onder het Vlaams gemiddelde. Het zijn dan ook de Maaseikse gemeenten die als enigen een lichte kleur hebben op kaart 3.6. De voormalige mijngemeenten vormen dan weer de donkere zones. In Genk, Heusden-Zolder en Maasmechelen is een vijfde van de jongere beroepsbevolking werkloos.

Hfdst. 2,
1.5

In 1997 zag de arbeidsmarkt voor de Limburgse jongeren er nog veel somberder uit. Het aantal niet-werkende werkzoekende jongeren is sterk gedaald tussen 1997 en 2001 (-29%). De arrondissementen Tongeren en Maaseik hebben in 2001 32% minder nwwz tussen 18 en 24 jaar. In het arrondissement Hasselt gaat het om een daling met 26%. Alle gemeenten evolueren gunstig sinds 1997. Hun aantal werkloze jongeren daalt bijna overal met meer dan 20%. Enkel Tessenderlo kent een beperkte stijging van het aantal nwwz tussen 18 en 24 jaar.

2.5.4 *Spanning op de arbeidsmarkt*

Limburg is de minst krappe provincie van het Vlaams Gewest. Er zijn 7,7 nwwz per openstaande vacature. Enkel het arrondissement Tongeren kent de gemiddelde Vlaamse spanningsgraad (5,6 nwwz/openstaande vacature).

3 *Waals Gewest*

3.1 *Luxemburg, meest 'Vlaamse' provincie van het Waals Gewest*

3.1.1 *Totale werkloosheid*

Luxemburg is de toprovincie van het Waals Gewest. De werkloosheidsgraad (8,9%) ligt hier veel lager dan het Waals gemiddelde en zelfs onder het Belgisch gemiddelde. De provincie Luxemburg toont een vrij uniform beeld. Op arrondissementsniveau gaan de werkloosheidsgraden van 7,1% (Aarlen) tot 11% (Marche-en-Famenne). De gemeenten met de laagste werkloosheidsgraden zijn gesitueerd in het zuiden van Luxemburg, bijvoorbeeld Attert (4%) en Messancy (4,7%). Hun tegenpolen in werkloosheidsgraad en ligging: Durbuy (12,4%) en Hotton (12,7%).

Luxemburg scoort zeer goed in vergelijking met de rest van het Waals Gewest. Echter, het aantal nwwz is er niet zo sterk gedaald sinds 1997 (-5%). Regio's met een lage werkloosheid hebben dan ook minder ruimte om zich nog verder te verbeteren. Ook hier liggen de verschillende arrondissementen dicht bij elkaar. In de arrondissementen Aarlen, Bastenaken en Virton daalt het aantal werklozen met 7%, in Neufchâteau met 5% en in Marche-en-Famenne met 2%. De gemeenten met de sterkste en zwakste daling van werklozen zijn er tevens met een zeer klein aantal nwwz. Daverdisse en Tintigny bijvoorbeeld evolueren zeer gunstig. Rendeux en Rouvroy zijn dan weer voorbeelden van gemeenten die een stijging kennen van het aantal nwwz.

3.1.2 *Werkloosheid bij vrouwen*

In vergelijking met andere Waalse provincies heeft Luxemburg een lage werkloosheidsgraad bij vrouwen: 12,2%. De werkloosheidsgraad bij mannen van 6,4% is eveneens vrij laag, wat betekent dat de provincie Luxemburg toch een redelijk grote seksekloof kent. Enkel de arrondissementen Aarlen en Marche-en-Famenne springen in het oog. In Aarlen is slechts 9,1% van de vrouwelijke beroepsbevolking werkloos, daar waar 15% van de vrouwelijke beroepsbevolking in Marche-en-Famenne werkloos is. De gemeenten met de laagste vrouwenwerkloosheid liggen dan ook in het arrondissement Aarlen. Opvallend is dat de gemeenten met een hoge werkloosheid bij vrouwen grenzen aan de minder goed presterende provincies Namen en Luik.

Net zoals de globale werkloosheidscijfers is ook het aantal niet-werkende werkzoekende vrouwen niet zo sterk gedaald in de provincie Luxemburg (-6%). Toch is dit een nog iets gunstigere evolutie dan bij de mannen. Het aantal mannelijke nwwz is sinds 1997 slechts met 4% gedaald. Het arrondissement Bastenaken (Bastogne) kan het aantal vrouwelijke nwwz nog met 9% doen

dalen, maar in Marche-en-Famenne verbetert de situatie voor de vrouwen zo goed als niet. Er is niet echt een geografische lijn te trekken tussen de gemeenten die goed of slecht evolueren in de provincie Luxemburg. Attert zet het beste resultaat neer (-34%). Daarnaast zijn er behoorlijk wat gemeenten die een stijging van de vrouwenwerkloosheid kennen, zoals Rouvroij en Manhay. Over het algemeen gaat het over dunbevolkte gemeenten. Bij de interpretatie van de evolutie moet hiermee rekening gehouden worden.

3.1.3 Werkloosheid bij jongeren

De jongerenwerkloosheid in de provincie Luxemburg is opnieuw het buitenbeentje van het Waals Gewest. Gemiddeld kent Luxemburg een werkloosheidsgraad bij jongeren van 22,5%. Vooral in het zuiden van Luxemburg kennen de jongeren werkloosheidsgraden die dichterbij het Vlaams gemiddelde aanleunen. In het arrondissement Aarlen bijvoorbeeld is 16,8% van de beroepsbevolking tussen 18 en 24 jaar werkloos. Het arrondissement Marche-en-Famenne in het noorden daarentegen bereikt bijna 30%. Vooral de gemeenten aan de oostkant van het zuidelijke punt van België kennen dan weer lage werkloosheidsgraden bij jongeren. De grote uitzondering in het zuiden is Virton met een werkloosheidsgraad van 31,5% bij de 18- tot 24-jarigen. Daarbuiten hebben de gemeente Marche-en-Famenne en de omringende gemeenten veel werkloze jongeren in de beroepsbevolking (32,7%).

De evolutie van het aantal 18- tot 24-jarige werklozen sinds 1997 is – net zoals de totale en de vrouwenwerkloosheid – iets minder gunstig in deze provincie. Het aantal daalt wel, maar slechts met 10%. Het arrondissement Marche-en-Famenne blijft ongeveer op hetzelfde niveau van 1997 (-3%). Het arrondissement Neufchâteau noteert een relatief sterke daling van 16%. Wat betreft de evolutie van het aantal jongere nwwz in de gemeenten geldt opnieuw dezelfde opmerking. Het gaat vaak om kleine aantallen. De evoluties kunnen met andere woorden overschat worden.³ Wel wordt duidelijk op kaart 3.12 dat de gemeenten die een stijging van het aantal nwwz bij jongeren kennen vooral in het noorden van Luxemburg gesitueerd zijn.

³ De gemeenten met de kleinste aantallen zijn daarom ook niet weergegeven op de kaarten en zijn helemaal wit ingekleurd.

3.2 Waals-Brabant, midden in België

3.2.1 *Totale werkloosheid*

In de provincie Waals-Brabant⁴ is 9,7% van de beroepsbevolking in 2001 werkloos en op zoek naar een job. Dit percentage ligt een stuk lager dan gemiddeld in het Waals Gewest (15,8%) en zelfs lager dan het Belgisch gemiddelde (10,4%). Waals-Brabant is dan ook de sterkste provincie in het Waals Gewest qua werkgelegenheid. De gemeenten Nijvel (12,3%) en Tubeke (13,9%) sluiten echter dichterbij het Waalse gemiddelde.

Hfdst. I, 2.3

Het aantal niet-werkende werkzoekenden tussen 18 en 64 jaar is in Waals-Brabant op vijf jaar tijd ook sterker gedaald dan in de andere Waalse provincies (-12%). De gemeente Hélécinne heeft haar aantal nwwz met ongeveer een derde verminderd. Ook Tubeke en Villers-la-Ville evolueren gunstig met een kwart minder nwwz in vergelijking met 1997. Waterloo en Rixensart blijven op hetzelfde niveau. Enkel in Ottignies-Louvain-la-Neuve verhoogt het aantal nwwz met 3%.

3.2.2 *Werkloosheid bij vrouwen*

De werkloosheidsgraad bij vrouwen in Waals-Brabant (12,3%) is zeer laag in vergelijking met het Waals gemiddelde en ligt iets lager dan het Belgisch gemiddelde. Dit staat tegenover 7,5% van de mannelijke beroepsbevolking die in Waals-Brabant werkloos is. De vrouwelijke werkloosheidsgraden situeren zich tussen 8,4% in Walhain en 17,4% in Tubeke.

In 2001 heeft Waals-Brabant een tiende minder vrouwelijke werkzoekenden dan in 1997. Hélécinne, Lasne en Villers-la-Ville kennen dan weer een zeer gunstige evolutie sinds 1997. Enkele gemeenten blijven wat betreft het aantal werkzoekende vrouwen schommelen rond hun niveau van 1997: Waterloo, Court-Saint-Etienne, Rixensart en Ottignies-Louvain-la-Neuve. In tegenstelling tot de Vlaamse provincies daalt het aantal werkzoekende mannen in het Waals Gewest sterker. In Waals-Brabant daalt de mannenwerkloosheid met 15%.

3.2.3 *Werkloosheid bij jongeren*

Op de kaarten 3.5 en 3.6 valt meteen op dat het Waals Gewest er qua werkloosheid bij jongeren veel slechter aan toe is dan het Vlaams Gewest. Waals-Brabant blijft met 25,6% nwwz in de jongere beroepsbevolking zelfs nog bijna tien procentpunten onder het Waals gemiddelde. De

4 De provincie Waals-Brabant bevat slechts één arrondissement, namelijk het arrondissement Nijvel.

werkloosheidsgraden bij 18- tot 24-jarigen liggen vrij dicht bij elkaar in de Waals-Brabantse gemeenten. De laagste jongerenwerkloosheidsgraad vinden we terug in Eigenbrakel (21,2%), de hoogste in Nijvel (30,7%).

In vergelijking met 1997 telt Waals-Brabant 9 % minder nwwz in de beroepsbevolking tussen 18 en 24 jaar in 2001. In de meeste gemeenten daalt het aantal nwwz tussen 18 en 24 jaar niet sterk. We zien slechts enkele gemeenten op kaart 3.12 waar er een sterkere daling voorkomt, waaronder Perwijs en Hélécine. Van de donkergrijze gemeenten op deze kaart kan enkel de stijging in Ottignies-Louvain-la-Neuve opvallend genoemd worden (+17%).

3.3 Namen, een doorsnee Waalse provincie

3.3.1 *Totale werkloosheid*

De cijfers voor de provincie Namen zijn vergelijkbaar met die van het Waals Gewest: 15,2% van de beroepsbevolking is er werkloos. De graden in de arrondissementen liggen dicht bij elkaar. Op gemeentelijk vlak vinden we grotere contrasten, maar deze zijn echter niet geografisch te groeperen. Assesse, La Bruyère, Hamois en Gesves hebben de laagste werkloosheidsgraden in de provincie Namen. Hastière en Viroinval vormen de zwarte vlekken in Namen met meer dan 20% werklozen in de beroepsbevolking.

De provincie Namen kent geen spectaculaire daling van het aantal werklozen (-5%). Het arrondissement Dinant evolueert op hetzelfde niveau als de provincie. Het arrondissement Namen evolueert het minst gunstig (-3%) en het arrondissement Philippeville kent een iets sterkere daling van 9%. De gemeenten Doische, Gesves, Gedinne en Hamois doen het een stuk beter met een daling van het aantal nwwz van ongeveer 20 à 25%. Namen, Hastière, Dinant en Bièvre hebben nog een lange weg af te leggen, want hier neemt het aantal nwwz toe met ongeveer 5%.

3.3.2 *Werkloosheid bij vrouwen*

De provincie Namen heeft een vrouwelijke werkloosheidsgraad van 19,1%. Dit ligt één procentpunt lager dan het Waals gemiddelde (20,2%). De mannelijke werkloosheidsgraad bedraagt 12%. De werkloosheidsgraad bij vrouwen in de arrondissementen Namen en Dinant blijft net onder de 20%, die in Philippeville ligt er iets boven. Kijken we naar de gemeenten van de provincie Namen, dan zien we grote verschillen. De gemeenten met de laagste werkloosheidsgraad bij vrouwen liggen net onder het Belgisch gemiddelde. Daartegenover staan gemeenten met zeer

hoge werkloosheidscijfers voor vrouwen. Viroinval en Hastière noteren bijna 30% werklozen in de vrouwelijke beroepsbevolking.

Zoals in de meeste Waalse provincies (met uitzondering van Waals-Brabant) verbetert de situatie voor vrouwen niet echt sterk. Er zijn 5% niet-werkende werkzoekende vrouwen minder dan in 1997. Ook het aantal mannelijke nwwz daalt met slechts 4%. Geen van de arrondissementen kan het aantal vrouwelijke nwwz verminderen met meer dan 10%. Gemeenten Gesves, Hamois en Doische verminderen hun vrouwelijk werklozenaantal met meer dan 20%. Ten slotte zijn er een aantal gemeenten die een kleine stijging kennen van hun aantal vrouwelijke nwwz, bijvoorbeeld Dinant, Bièvre en Beauraing.

3.3.3 *Werkloosheid bij jongeren*

Namen is naast Henegouwen de provincie met de hoogste werkloosheidsgraden bij jongeren: 35 op 100 jongeren uit de beroepsbevolking zijn werkloos, maar het percentage ligt maar net boven het Waals gemiddelde (34,2%). In het arrondissement Philippeville ligt de werkloosheidsgraad nog iets hoger (36,9%). Op gemeentelijk vlak situeren alle werkloosheidsgraden bij jongeren zich tussen 22,2% (Vresse-sur-Semois) en 43,1% (Hastière). De hoogste graden liggen in het arrondissement Philippeville, in de zuidelijke rand van het arrondissement Dinant en ter hoogte van de Waalse as rond de stad Namen.

Het arrondissement Philippeville evolueert dan weer veel gunstiger dan de rest van de provincie Namen met een daling van het aantal jongere nwwz van 18%. De andere twee arrondissementen noteren een daling van ongeveer 10%. Gedinne en Doische kennen een sterke daling van het aantal nwwz tussen 18 en 24 jaar van respectievelijk 41% en 35%. We zien hier een donker-grijze kleur voor een aantal grote gemeenten en steden. De stijging blijft echter beperkt.

3.4 Luik, provincie van contrasten

3.4.1 *Totale werkloosheid*

In de provincie Luik wil 16,1% van de beroepsbevolking wel werken, maar komt niet aan de bak. Terwijl de provincie Luxemburg een vrij uniform beeld toonde, is de provincie Luik er een van contrasten. Het arrondissement Borgworm (Waremme) volgt met een werkloosheidsgraad van 10,3% het Belgisch gemiddelde. Het arrondissement Luik daarentegen kent een werkloosheidsgraad van 19,3%. De arrondissementen Hoei en Verviers sluiten dichterbij Borgworm met een werkloosheidsgraad van respectievelijk 13,3% en 11,8%. Kijken we naar het gemeentelij-

ke niveau, dan vallen de gemeenten van de Oostkantons op. Op kaart 3.2 komen de licht gekleurde vlekken duidelijk naar voor, die staan voor zeer lage werkloosheidsgraden. Hierbij komt dat de werkzaamheidsgraad in deze gemeenten hoog ligt, wat voor een groot deel te maken heeft met de uitgaande grensarbeid. De provincie Luik is er één van contrasten. Dichter bij de provinciehoofdstad Luik vinden we gemeenten met zeer hoge werkloosheidsgraden, zoals Seraing met bijna één op vier werkzoekenden in de beroepsbevolking. In Luik zelf is meer dan een kwart van de beroepsbevolking op zoek naar een job.

Hfdst. 2,
2.4

Qua evolutie sinds 1997 scoort de provincie Luik ondermaats. De provincie noteert een daling van 6% van het aantal nwwz, tegenover een gemiddelde daling van 18% in België. In het arrondissement Verviers is dat slechts 2%. De arrondissementen Hoei en Luik kennen een daling van 7%. Het arrondissement Borgworm noteert niet enkel de laagste werkloosheidsgraad van de provincie, maar evolueert ook het meest gunstig tussen 1997 en 2001 met een daling van het aantal nwwz van 9%. De gemeenten van de Oostkantons zitten wat betreft werkloosheidsgraad al in een zeer gunstige situatie, bovendien zit de daling van het aantal werklozen in deze gemeenten in een stroomversnelling. Deze vaststelling moet echter gerelativeerd worden aangezien het om kleine aantallen niet-werkende werkzoekenden gaat. Dit geldt ook voor de gemeenten waar het aantal nwwz toeneemt. Enkel voor de stad Verviers is de stijging van het aantal nwwz substantieel (+5%).

3.4.2 *Werkloosheid bij vrouwen*

De werkloosheidsgraad bij vrouwen in de provincie Luik tikt in 2001 af op 20,4%. De mannelijke werkloosheidsgraad bedraagt dan 12,6%. Deze graden liggen zeer dicht bij het Waals gemiddelde. De provincie Luik heeft met andere woorden te kampen met een seksekloof, maar die is niet meer uitgesproken dan de gemiddelde seksekloof in België of het Waals gewest. Op kaart 3.3 wordt duidelijk dat vooral het arrondissement Luik (23,9%) de vrouwelijke werkloosheidsgraad in de provincie omhoog drijft. Toch is de seksekloof hier het kleinst want ook de mannelijke werkloosheidsgraad ligt hoog. In het arrondissement Borgworm ligt de werkloosheidsgraad bij vrouwen een stuk lager op 13,8%. Met een mannelijke werkloosheidsgraad van 7,4% komt dit neer op een iets grotere seksekloof. Op gemeentelijk vlak zijn het weer de Oostkantons die de vrouwelijke werkloosheidsgraad een stuk intomen. Deze kleinere gemeenten kunnen echter niet op tegen de invloed van grotere gemeenten zoals Luik, Seraing, Dison en Saint-Nicolas met meer dan een vierde werkzoekenden in de vrouwelijke beroepsbevolking.

We zien sinds 1997 een daling van slechts 5% van het aantal vrouwelijke niet-werkende werkzoekenden. Het aantal mannelijke werkzoekenden is met 8% gedaald. Geen enkel arrondisse-

ment kan het aantal vrouwelijke werklozen met meer dan 10% doen verminderen. Het zijn alweer enkel de gemeenten uit de Oostkantons waar de situatie van de vrouwen op de arbeidsmarkt sterk verbetert.

3.4.3 *Werkloosheid bij jongeren*

De provincie Luik noteert in 2001 een werkloosheidsgraad bij jongeren die net onder het Waals gemiddelde ligt. Een derde van de beroepsbevolking tussen 18 en 24 jaar is werkloos. In het arrondissement Luik is de jeugd er zeer slecht aan toe met een jongerenwerkloosheidsgraad van 38,2%. In het arrondissement Verviers is het iets beter vertoeven voor jongeren: één op vier is hier werkloos, wat nog hoger is dan het Belgisch gemiddelde, maar een stuk lager dan het Waals gemiddelde. De goede prestaties van de gemeenten van de Oostkantons worden een vanzelfsprekendheid: de jongerenwerkloosheid is hier zeer laag (van 3,9% in Bütgenbach tot 8,2% in Kelmis). De hoge werkloosheidsgraden in de provincie zijn geconcentreerd rond de steden Luik en Hoeselt. In de stad Luik is de helft van de jongeren werkloos.

Toch zijn deze cijfers het eindresultaat van een positieve evolutie wat het aantal werkzoekende jongeren betreft. Er zijn in 2001 namelijk 11% minder nwwz tussen 18 en 24 jaar dan in 1997. De arrondissementen Luik en Borgworm kennen de sterkste daling (respectievelijk 13% en 14%). De gemeente met de sterkste daling situeert zich nogmaals in de Oostkantons, meer bepaald in Bütgenbach waar het aantal 18- tot 24-jarige nwwz daalt met 52%. De zwarte gemeenten op kaart 3.12 zijn over het algemeen dunbevolkt en kennen met andere woorden weinig nwwz. Het gaat dus om een zeer kleine stijging van het aantal 18- tot 24-jarige nwwz.

3.5 Henegouwen, de rode lantaarn

3.5.1 *Totale werkloosheid*

De hoge werkloosheidsgraad in het Waals Gewest is voor een groot deel te wijten aan de werkloosheidssituatie in de provincie Henegouwen, die met 19% het zwakste resultaat neerzet van heel België. Het zijn voornamelijk de arrondissementen Charleroi en Bergen (Mons) die met zeer hoge werkloosheidsgraden kampen (respectievelijk 22,3% en 21,9%). Slechts twee arrondissementen liggen net onder het Waals gemiddelde: het kleine Moeskroen (15,0%) en Doornik (Tournai) (15,2%). Slechts twee gemeenten benaderen het Vlaams gemiddelde: Mont-de-l'Enclus (7,1%) en Opzullik (7,5%). Farciennes en Colfontaines zijn de zwarte gemeenten van Henegouwen en van heel België met respectievelijke werkloosheidsgraden van 27,4% en 28,9%.

Sinds 1997 is de situatie wel positief mee-geëvolueerd met de gunstige economische wind. Het aantal werklozen is met 12% gedaald. In het arrondissement Aat vermindert het aantal nwwz zelfs met 22%. Het arrondissement Charleroi evolueert dan weer minder gunstig. Hier daalt het aantal werklozen ondanks de gunstige economische wind slechts met 5%. Positief is dat geen enkele gemeente in Henegouwen een stijging van het aantal nwwz kent. Een aantal gemeenten blijft wel op hetzelfde niveau van 1997 zoals Froidchappelle, Châtelet, Charleroi en Chimay. Mont-de-l'Enclus, Elzele en Vloesberg kunnen dan weer hun aantal werklozen met meer dan 30% verminderen.

3.5.2 *Werkloosheid bij vrouwen*

Kaarten 3.3 en 3.4 maken duidelijk dat ook de vrouwelijke beroepsbevolking het zwaar te verduren heeft in de provincie Henegouwen. Een vierde onder hen is in 2001 werkloos. Het zijn de arrondissementen Charleroi en Bergen die dit cijfer omhoog duwen met werkloosheidsgraden van respectievelijk 28% en 27,5%. De arrondissementen Aat en Doornik blijven nog net onder 20% werklozen in de vrouwelijke beroepsbevolking. Op gemeentelijk vlak vinden we zeer hoge werkloosheidsgraden bij vrouwen, onder meer in Farciennes, Quaregnon en Colfontaine met hoogten rond de 35%. De mannelijke werkloosheidsgraad in 2001 bedraagt 14,9%.

Er is sprake van een vermindering van het aantal vrouwelijke werkzoekenden sinds 1997, maar die blijft beperkt. Henegouwen telt 8% minder werkloze vrouwen. De arrondissementen met de hoogste werkloosheidsgraden, namelijk Charleroi en Bergen, behouden de situatie van 1997. Dit is atypisch. Meestal zien we dan juist een sterke daling. In de arrondissementen Aat en Doornik daarentegen is het aantal nwwz bij vrouwen toch relatief sterk afgenomen. Gemeenten Mont-de-l'Enclus, Elzele en Leuze-en-Hainaut tellen nu meer dan 30% minder werkloze vrouwen dan in 1997. Châtelet kent een beperkte stijging (+6%). Het aantal mannelijke nwwz is sinds 1997 iets sterker gedaald in de provincie, namelijk met 16%.

3.5.3 *Werkloosheid bij jongeren*

Ook voor jongeren is Henegouwen de zwarte provincie van België. In deze provincie zijn bijna vier op tien jongeren (38,9%) werkloos. De zuidelijke arrondissementen van Henegouwen zijn er het slechtst aan toe: Thuin (37,8%), Charleroi (42,8%) en Bergen (42,9%). Moeskroen kan als enig arrondissement net onder 30% blijven. Op gemeentelijk vlak zien we nog meer extremen, geconcentreerd in het arrondissement Bergen: Quaregnon (47,8%), Colfontaine (47,6%), Quiévrain (47,0%), enzovoort. Ook in de gemeente Charleroi is de situatie voor de jongeren weinig roos-

kleurig: 46,2% van de jonge beroepsbevolking is er werkloos. De gemeenten die gunstiger scores, liggen dicht bij de Vlaamse grens.

Toch is de situatie positief geëvolueerd in vergelijking met 1997. Er zijn in Henegouwen 18% minder nwwz tussen 18 en 24 jaar. Alle arrondissementen scoren ongeveer even goed. De daling evolueert van 22% in het arrondissement Doornik tot 15% in de arrondissementen Charleroi en Moeskroen. Het zijn weer twee gemeenten aan de grens met het Vlaams Gewest die de sterkste daling van het aantal jongere nwwz kennen: Vloesberg (-49%) en Mont-de-l'Enclus (-42%). Opvallend is wel dat twee gemeenten uit het 'zwarte' Bergen ook een daling kennen van 40%: Jurbeke en Quévy. Het gaat hier echter opnieuw over een klein aantal nwwz.

4 *Brussels Hoofdstedelijk Gewest*

4.1 *■ ■ Totale werkloosheid*

Ten slotte gaan we nog even in op de gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De oostelijke kant van het Brussels Gewest kent de laagste werkloosheidsgraden in 2001. Sint-Pieters-Woluwe is hier met 7,5% een voorbeeld van. In Sint-Joost-ten-Node is dan weer 32,4% van de beroepsbevolking tussen 18 en 64 jaar werkloos.

Ook wat de evolutie betreft, vinden we hetzelfde patroon. Oostelijke gemeenten kennen een sterkere daling. De gemeenten dichtbij het centrum van Brussel behouden eerder hetzelfde aantal als in 1997.

4.2 *■ ■ Werkloosheid bij vrouwen*

Van de vrouwelijke beroepsbevolking is één op vijf vrouwen werkloos. Vrouwen hebben het kleinste risico op werkloosheid in het zuidoosten van het Brussels Gewest. In Sint-Pieters-Woluwe bijvoorbeeld zit 9% van de vrouwen uit de beroepsbevolking zonder werk. Sint-Joost-ten-Node daarentegen blijkt ook niet goed te scoren wat betreft vrouwenwerkloosheid: 37,4% van de vrouwelijke beroepsbevolking is er werkloos. De mannelijke werkloosheidsgraad is 16,5% in het Brussels Gewest. Dit betekent dat de seksekloof er zeer beperkt is.

Het Brussels Gewest heeft 7% minder vrouwelijke werkzoekenden sinds 1997. Het zijn de gemeenten met lage werkloosheidsgraden bij vrouwen die hun aantal het sterkst doen dalen. Ge-

meenten met een hoge vrouwelijke werkloosheidsgraad zitten in dezelfde situatie als vijf jaar geleden of kennen zelfs een stijging van het aantal nwwz bij vrouwen. Dit is een atypische evolutie. Het aantal mannelijke werkzoekenden daalt met 10% in het Brussels Gewest.

4.3 Werkloosheid bij jongeren

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ontwaren we een patroon: het zuidoosten scoort goed en de verticale lijn in het midden kent hogere werkloosheidsgraden. Dit is ook zo bij de vrouwen en ook bij de jongeren. Sint-Pieters-Woluwe blijft onder het Belgisch gemiddelde met een werkloosheidsgraad van 20,2%. Sint-Gillis is voor jongeren de 'zwartste' gemeente van het Brussels Gewest (37,5%).

Voor de evolutie van het aantal nwwz bij jongeren geldt dit ook. De evolutie gaat van een daling van 25% in Oudergem, tot een kleine stijging van 2% in Sint-Joost-ten-Node, die het ook voor de andere werkloosheidsindicatoren helemaal niet goed doet.

T TOT BESLUIT

Er zijn tal van manieren om de veelheid aan informatie uit dit kaartenboek samen te brengen in een aantal krachtlijnen. De gewesten kwamen ons inziens doorheen de publicatie reeds voldoende aan bod als geografische eenheid. We kiezen hier voor een wandeling doorheen de provincies waarbij we de voornaamste vaststellingen nog eens gebald voorstellen. We vertrekken in de provincie Antwerpen.

■ Antwerpen: geen werk voor eigen volk

De provincie Antwerpen staat bovenaan het werkgelegenheidsklassement. Contradictorisch is dat veel van die jobs niet ten goede blijken te komen aan de eigen bevolking en zich dus niet vertalen in een hoge werkzaamheid en lage werkloosheid voor de provincie. Net zoals in Brussel worden veel arbeidsplaatsen ingevuld door pendelaars. Zowel de globale bevolking op arbeidleeftijd als de doelgroepen van vrouwen en jongeren zijn in deze provincie minder dan elders in Vlaanderen aan het werk. Antwerpen heeft zelfs de hoogste jongerenwerkloosheid in gans Vlaanderen.

De Antwerpse arbeidsmarkt is niet in één pennentrek te vatten. Al snel is duidelijk dat het arrondissement Antwerpen, en in het bijzonder de stad Antwerpen zelf, zwaar weegt in het jobaanbod in de provincie maar tegelijk de zwakkere prestaties op het vlak van werkloosheid en werkzaamheid verklaart. De werkgelegenheidsgraden in de arrondissementen Mechelen en Turnhout overstijgen de Vlaamse cijfers niet, maar op het vlak van werkzaamheid en werkloosheid presteert dit deel van de provincie duidelijk beter. Tot slot is ook de jobgroei sterker in de arrondissementen Turnhout en Mechelen en de werkloosheid, inclusief die van jongeren en vrouwen, neemt er sterker af.

Wat wel opgaat voor de ganse provincie Antwerpen is de alomtegenwoordige industriële activiteit. Hoewel alle industrietakken vertegenwoordigd zijn, komt de chemische nijverheid sterk

naar voor in de drie arrondissementen. Een groot deel van de jobmassa is te vinden in grote buitenlandse bedrijven met beslissingscentra buiten de provincie, waardoor de provincie Antwerpen conjunctuurgevoeliger is en gevoeliger voor zwaar jobverlies, dan bijvoorbeeld West-Vlaanderen.

De haven bepaalt sterk het uitzicht van de Antwerpse werkgelegenheid. Deze trekt industrie aan, maar maakt van het arrondissement Antwerpen ook een sterk tertiair werkgelegenheidscentrum. De Antwerpse commerciële dienstensector kan echter niet op tegen de prestaties van Halle-Vilvoorde waar de luchthaven de commerciële dienstensector voedt. Hoewel Antwerpen allesbehalve moet onderdoen voor de andere centrumsteden is de quartaire dienstensector niet op het niveau van de andere Vlaamse arrondissementen met een provinciehoofdstad.

De werkgelegenheid in industrie en commerciële diensten nam in de provincie niet dezelfde vlucht als in de rest van Vlaanderen en ook dat moeten we in de schoenen schuiven van het arrondissement Antwerpen. In de, voor de Antwerpse werkgelegenheid zo belangrijke, industrie verdwijnt tussen 1997 en 2001 maar liefst vijf procent van de jobs in het arrondissement Antwerpen. Nochtans groeit de secundaire sector globaal genomen in België lichtjes. Gelukkig compenseert het arrondissement Turnhout deze zwakke prestatie met een flinke jobgroei in de industrie en ook de andere activiteitensectoren doen het er beter dan gemiddeld. Het arrondissement Mechelen zet een mooi resultaat neer op het vlak van tertiaire banengroei.

Oost-Vlaanderen: geen werk in eigen streek

De situatie van de Oost-Vlaamse arbeidsmarkt lijkt wel het spiegelbeeld van de Antwerpse. Er zijn te weinig jobs om de eigen bevolking aan het werk te zetten – naar Vlaamse normen is de werkgelegenheidsgraad er laag – maar de Oost-Vlamingen zijn wel meer werkzaam dan gemiddeld. Veel Oost-Vlamingen steken dus noodgedwongen de provinciegrenzen over om hun kost te verdienen. De evolutie van de werkzaamheid in Oost-Vlaanderen houdt tussen 1997 en 2001 gelijke tred met Vlaanderen. Ook op het vlak van werkloosheid en de evolutie ervan behoort Oost-Vlaanderen tot de Vlaamse middenmoot. De zwakkere arbeidsmarktsituatie van de bewoners in het arrondissement Gent drukt de Oost-Vlaamse resultaten naar beneden. De situatie in het Gentse verbetert ook minder sterk dan in de andere arrondissementen.

Oost-Vlaanderen is, als provincie, nogal versnipperd. In Oudenaarde, waar de textielroute een aanloop neemt, heeft men de indruk al in West-Vlaanderen te zijn, het Waasland (arrondisse-

ment Sint-Niklaas) ligt in het verlengde van de Antwerpse haven en Zuid-Oost-Vlaanderen is op Brussel gericht. De industrie is de enige hoofdsector die in Oost-Vlaanderen sterker aanwezig is dan elders in België; de land- en tuinbouwactiviteiten scoren gemiddeld. De dienstensectoren, en in het bijzonder de commerciële dienstensector, zijn er onderontwikkeld. Meer nog, de jobgroei in de commerciële dienstensector hinkt achterop gezien de opmars in de rest van België. De nieuwe technologieën zorgen hier niet voor nieuwe werkgelegenheid, ook al zou de provincie gezien haar sterke onderwijssector op dit vlak kunnen scoren. Oost-Vlaanderen is ook de enige Vlaamse provincie waar het aantal zelfstandigen in hoofdberoep, zij het lichtjes, afneemt. Nochtans vormen die starters net een bron voor nieuwe werkgelegenheid en innovatie en daar heeft de provincie nood aan. De buitenlandse investeringen zoals de investeringen bij Volvo blijven dan ook van levensbelang voor de Oost-Vlaamse economie.

West-Vlaanderen boert goed

West-Vlaanderen boert goed: er is veel werk en er wordt veel gewerkt. De werkgelegenheidsgraad is hier, samen met de provincie Antwerpen, de hoogste in België. Zowel de werkzaamheidsgraad als de werkloosheidsgraad tonen, na Vlaams-Brabant, de beste resultaten in België. Keerzijde is dat het vinden van geschikt personeel soms problemen stelt, zeker met de (toenmalige) gunstige conjunctuur, wat onder meer blijkt uit de hoge pendel van Franse en Waalse arbeiders. Deze gunstige arbeidsmarktsituatie brengt met zich mee dat vrouwen en jongeren er relatief weinig werkloos zijn. Net zoals bij de andere koplopers is in West-Vlaanderen de verbetering van de arbeidsmarktsituatie die de gunstige economische wind in het ganse land met zich meebracht tussen 1997 en 2001, globaal genomen minder sterk dan gemiddeld.

West-Vlamingen zijn ondernemers. Getuige hiervan de hoge concentratie van zelfstandigen en de vele KMO's, voornamelijk in de landbouw en veeteelt, waar traditioneel veel zelfstandige activiteit is, en in de industrie. Ook een groot deel van de loontrekkende jobs is te vinden in de industrie, vooral in Zuid-West-Vlaanderen. De textielsector, ondanks de opeenvolgende sluitingen van textielbedrijven, blijft de meest typerende industrietak én een belangrijke werkgever. Daarnaast is de metaalsector met bedrijven zoals Picanol en Bekaert verantwoordelijk voor veel jobs. Desondanks blijft de werkgelegenheid in grote bedrijven beperkt, wat de provincie behoedt voor grote sociale drama's à la Renault Vilvoorde en Philips Hasselt en minder kwetsbaar maakt voor conjunctuurschommelingen.

De commerciële dienstensector is de zwakkere schakel in de West-Vlaamse economie. Toch zou de verdere jobgroei zich vooral daar moeten situeren, omdat het tekort aan bedrijventerreinen de uitbreiding van de industrie bemoeilijkt. Daarnaast vraagt de achterstand in enkele quartaire sectoren zoals hoger onderwijs en speur- en ontwikkelingswerk een inhaalbeweging.

West-Vlaanderen herbergt ook het absolute toparrondissement van België, met name Tielt. De sterke concentratie van voornamelijk textiel bezorgt het arrondissement niet enkel veel jobs maar ook de laagste werkloosheids- en de hoogste werkzaamheidscijfers in gans België! De kustgemeenten – arrondissementen Brugge en Oostende – die het voor een groot deel moeten hebben van toerisme, hebben het globaal genomen een stuk moeilijker dan de rest van de provincie.

Limburg: buitenlandse afhankelijkheid – binnenlandse kwetsbaarheid

Limburg komt helemaal aan de staart van alle Vlaamse provincies met de hoogste werkloosheidsgraad, bij vrouwen inclusief, en de laagste werkzaamheidsgraad. Toch doet deze provincie het beter dan de Waalse provincies, met uitzondering van de werkzaamheid die in Waals-Brabant wat hoger ligt. Anderzijds is Limburg de provincie die in Vlaanderen het meeste munt slaat uit de gunstige conjunctuur in de periode 1997-2001, met een zeer gunstige vooruitgang op het vlak van werkzaamheid en werkloosheid.

Ook op het vlak van werkgelegenheid komt Limburg helemaal achteraan in het Vlaamse peloton, maar laat ook hier de Waalse provincies nog duidelijk achter zich. Qua werkgelegenheids-groei is de inhaalbeweging niet zo spectaculair als voor de werkzaamheid en de werkloosheid. Vlaams-Brabant, bijvoorbeeld, doet het stukken beter op het vlak van jobcreatie. Nuancering is dat de industrie wel zeer puike groeieresultaten voorlegt die, na Waals-Brabant, de beste zijn voor gans België.

Het sterk geïndustrialiseerde Limburg heeft een inherente zwakte en dat is de afhankelijkheid van multinationals. Neem in Genk bijvoorbeeld Ford en AZL weg en er blijft niet zo veel over van de industriële werkgelegenheid in de regio. De strategie van deze ondernemingen wordt elders bedisseld, waardoor drama's als Philips Hasselt moeilijk te vermijden zijn. Een tweede eigenheid van de Limburgse bedrijven is hun sterke exportgerichtheid, wat maakt dat Limburg relatief zwaar getroffen wordt wanneer het economisch slechter gaat. Net zoals in Oost-Vlaande-

ren zijn de dienstensectoren onderontwikkeld. Ook hier is voorlopig geen sprake van een inhaalbeweging: de groei van de dienstensectoren blijft onder de gemiddelde Vlaamse en Belgische prestaties. Toch zal Limburg net als de andere provincies noodgedwongen de overstap van een nijverheids- naar een diensteneconomie maken. België schuift steeds meer op naar een economie die sterk blijft dankzij de knowhow die de ondernemingen bezitten en is alsmaar minder gericht op productie.

Een andere typerende activiteit in de provincie is de concentratie van land- en tuinbouw, voornamelijk in het arrondissement Tongeren. Dit biedt weinig soelaas voor het tekort aan arbeidsplaatsen, vermits de sector in Vlaanderen steeds verder inkrimpt.

Verder stellen we vast dat in Limburg de groep van zelfstandigen in hoofdberoep het laagst is voor gans België, op Henegouwen na. Zalf op de wonde is dat dit het resultaat is van een lichte groei tussen 1997 en 2001, daar waar in de rest van België deze groep kleiner wordt of stabiel blijft. De groei vindt uitsluitend plaats in de (vooral publieke) dienstensectoren. Enkel Waals-Brabant zet een betere groeiprestatie neer.

Merken we nog op dat, ondanks het globaal beeld van een voor Vlaanderen zwakkere arbeidsmarktsituatie, Limburg de werkgevers heel wat te bieden heeft. Troeven zijn in de eerste plaats de beschikbare ruimte en de betaalbaarheid ervan en de economisch gunstige ligging (aansluiting met Zuid-Nederland, de as tussen Antwerpen en Duitsland, de IJzeren Rijn). Zuid-Nederlandse bedrijven met uitbreidingsplannen kijken steeds vaker naar de andere kant van de grens. Bijkomend en vooral in tijden van krapte belangrijk, biedt Limburg ook voldoende en geschikt arbeidspotentieel. Deze factoren maken het mogelijk een groei te realiseren die in provincies zoals Vlaams-Brabant en West-Vlaanderen moeilijk is geworden.

Vlaams-Brabant: gaat de (hoog)vlieger nog op?

Vlaams-Brabant kan de hoogste werkzaamheids- en de laagste werkloosheidscijfers voorleggen van gans België. De werkloosheid bij de vrouwen is er het allerlaagst en nam sterk af tussen 1997 en 2001. De krapte op de Vlaams-Brabantse arbeidsmarkt zit hier zeker voor iets tussen. Ook met de jongerenwerkloosheid zit het relatief beter dan elders in Vlaanderen, wat het resultaat is van een scherpe daling van één derde tussen 1997 en 2001. De werkzaamheidsgraad evolueert zoals elders in Vlaanderen. Op het vlak van werkgelegenheid moet Vlaams-Brabant de duimen leggen voor West-Vlaanderen en Antwerpen. Het feit dat er vanuit Vlaams-Brabant heel wat uitgaande

pendel is naar de nabijgelegen Brusselse werkgelegenheidspool, draagt bij tot de goede resultaten op het vlak van werkzaamheid en werkloosheid. Toch heeft de provincie zelf ook een mooi aanbod aan, voornamelijk tertiaire, arbeidsplaatsen. Het is vooral in dit segment van de Vlaams-Brabantse arbeidsmarkt dat de werkgelegenheid explodeert. In een periode van vijf jaar stijgt het aantal tertiaire jobs met een kwart; geen andere Belgische provincie doet dit na! Vlaams-Brabant kent ook, na Waals-Brabant, de sterkste globale werkgelegenheidsgroei. De loontrekkende jobs nemen er toe met 16 procent tussen 1997 en 2001. Moet gezegd dat het faillissement van Sabena in deze cijfers van 2001 nog niet zichtbaar is.

De provincie is niet zo eenvormig. In het arrondissement Leuven is er enerzijds de universiteit en alle aanverwante activiteiten die dit genereert (vandaar de sterke quartaire sector) en anderzijds, ten oosten van Leuven, het landelijke gebied met land- en tuinbouwactiviteiten dat de overgang maakt naar het landelijke arrondissement Tongeren. Tot slot vinden we ook een beetje industrie in Tienen. Het beeld van de werkgelegenheid in Halle-Vilvoorde wordt grotendeels bepaald door de luchthaven die, zowel direct als indirect, tienduizenden jobs creëert. Zaventem en Machelen zijn gigantische werkcentra en ook Vilvoorde telt veel arbeidsplaatsen en zit duidelijk in de lift met een sterke jobgroei.

Problemen waarmee de regio geconfronteerd wordt – althans het deel van de provincie tussen Leuven en Brussel – zijn net zoals in West-Vlaanderen het gevolg van de (toen nog) gunstige economische evolutie, meer bepaald het vinden van voldoende geschikt personeel en de expansieproblemen omwille van het tekort aan bedrijventerreinen. De schaarste aan (hooggeschoolde) werknemers in de regio is blijkbaar van die orde dat drama's zoals de sluiting van Renault Vilvoorde en zelfs het failliet van Sabena door de regio zonder al te veel problemen kunnen opgevangen worden. Daarnaast legt, net zoals in Antwerpen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, ook de mobiliteitsproblematiek een hypotheek op de groei.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: geografisch zwaartepunt van de dienstensectoren

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest telt veel werklozen; enkel de Henegouwse bevolking raakt nog moeilijker aan de bak. Op het vlak van vrouwen- en jongerenwerkloosheid zijn de cijfers voor het Brusselse wat minder extreem. Ook het complement, de werkzaamheid, is het laagst voor gans België. In tegenstelling tot Henegouwen heeft de zwakke arbeidsmarktparticipatie

niks te maken met het aantal jobs in de regio. De jobmassa in de 19 Brusselse gemeenten samen voorziet maar liefst 8% meer jobs dan nodig om de eigen bevolking op arbeidsleeftijd van werk te voorzien. Een groot deel ervan gaat naar de duizenden pendelaars die dagelijks uit Vlaanderen en Wallonië naar het Brussels Gewest afzakken om er te werken.

Hoewel dit zwakke cijfers zijn voor de Brusselse bevolking, zijn deze toch het resultaat van een gunstige evolutie van de arbeidsmarktindicatoren tussen 1997 en 2001. Op het vlak van werkzaamheid toont het Brussels Gewest zelfs een van de betere groeiprestaties in België en de werkloosheid neemt sterker af dan in de meeste Waalse provincies, maar kan de daling die wordt opgetekend in de Vlaamse provincies niet evenaren.

Het Brussels Gewest biedt voornamelijk jobs in loondienst aan, de groep van zelfstandigen is er klein. Het aantal Brusselse zelfstandigen die privé-onderwijs aanbieden en zij die een 'wetenschappelijk' beroep uitoefenen vallen wel erg op in vergelijking met de rest van België.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vormt het mekka van de commerciële dienstensectoren. Financiën en bankwezen, distributie, diensten in de informaticasector en post en telecom, ... allen zijn er zeer dominant aanwezig. Voor al wat met vervoer te maken heeft, moet men echter (begrijpelijkerwijs) vooral in Vlaams-Brabant zijn. De banengroei in de Brusselse tertiaire sector tussen 1997 en 2001 stelt wat teleur in vergelijking met de rest van het land. De uit-de-pan-swingende prijzen voor stockeerruimten, loodsen en dergelijke, spelen een aantal tertiaire sectoren zoals verhuurdiensten, groothandel en garagewezen parten, waardoor ze uitwijken naar goedkopere regio's in België. Als hoofdstedelijk gewest is de Brusselse regio ook de verzamelplaats voor heel wat publieke diensten. Nergens in België is de concentratie van quartaire jobs zo hoog. Toch is de banengroei in beide dienstensectoren in de economisch gunstige periode tussen 1997 en 2001 in dit gewest duidelijk minder sterk dan in Vlaanderen en Wallonië.

De dienstensectoren bepalen het beeld van de Brusselse werkgelegenheid; de industrie in en rond de hoofdstad stelt niet zo bijster veel voor, op enkele uitzonderingen na. Het boegbeeld van de Brusselse industrie is Volkswagen Vorst, dat niet enkel voor veel secundaire jobs zorgt, maar het gewest ook nog eens een flinke banengroei bezorgt tussen 1997 en 2001.

Waals-Brabant, bedrijvenpark in de schaduw van Brussel

Eens onder de taalgrens komen we terecht in Waals-Brabant, de jongste en meest verstedelijkte Waalse provincie. Deze provincie is de tweede van de Waalse klas voor de werkzaamheids- en werkloosheidsindicatoren, maar moet echt niet veel onderdoen voor koploper Luxemburg. Waals-Brabant scheert wel de hoogste toppen van alle Waalse provincies voor de werkzaamheid bij de vrouwen. Voor de werkzaamheid bij de ouderen van 55 tot 64 jaar laat Waals-Brabant ook alle Vlaamse provincies het nakijken. De sterke arbeidsmarktdeelname van beide kansengroepen wordt meebepaald door de zeer positieve evolutie tussen 1997 en 2001.

De Waals-Brabantse werkgelegenheidsgraad is de hoogste in Wallonië. De provincie slaat meer dan alle andere Belgische provincies munt uit de (toenmalige) gunstige conjunctuur en toont zelfs een sterkere groei dan Vlaams kampioen Vlaams-Brabant. De totale werkgelegenheid groeit aan met 14 procent tussen 1997 en 2001.

Waals-Brabant is, meer nog dan West-Vlaanderen, een trekpleister voor zelfstandige activiteit. Zijn de West-Vlaamse zelfstandigen zeer actief in de primaire en secundaire activiteitensectoren, dan valt in Waals-Brabant vooral de quartaire zelfstandige activiteit op. Het feit dat deze kleine provincie een universiteit herbergt, kan een verklaring bieden voor de oververtegenwoordiging van zelfstandigen in onderwijs- en wetenschappelijke beroepen. Het is ook de enige Waalse provincie waar de zelfstandige activiteit, meer bepaald in de dienstensectoren, toeneemt tussen 1997 en 2001.

Jobs in loondienst in de commerciële dienstensector tonen in Waals perspectief een goed resultaat, met een sterke concentratie in enkele gemeenten zoals Waver, Terhulpen en Nijvel. De publieke diensten zijn in deze provincie minder van tel. De industrie is anno 2001 minder prominent aanwezig dan vroeger ooit het geval was. Er gingen in Waals-Brabant, net zoals in de rest van Wallonië, veel jobs verloren in de industrie, onder meer bij de sluiting van Forges de Clabecq. Toch lijkt de Waals-Brabantse secundaire sector aan een come-back te zijn begonnen met een zeer opvallende aangroei met bijna één derde van de secundaire jobs tussen 1997 en 2001. De goede resultaten van de tertiaire en secundaire sector in die periode kunnen verband houden met het succes van de bedrijvenparken in Waals-Brabant die er als paddestoelen uit de grond rijzen: het technologiepark in Nijvel, het wetenschapspark van Louvain-la-Neuve, de bedrijvenparken van Perwez, Tubeke, Waver, Eigenbrakel, enzovoort. Deze industrieterreinen in de schaduw van Brussel trekken veel nieuwe werkgelegenheid aan. Anderzijds begint de regio zo stilaan verzadigd te geraken.

Niet enkel de industriële en bouwactiviteiten kenden een explosieve groei in deze provincie. Ook de dienstensectoren slaan munt uit de gunstige conjunctuur tussen 1997 en 2001 en groeien sterker aan in Waals-Brabant dan waar ook in Wallonië.

Luxemburg vist in jobvijver Groothertogdom

Luxemburg is de meest beboste en dunstbevolkte provincie van België. Het noordelijke deel met Marche-en-Famenne is erg Waals van karakter en hoofdzakelijk op Luik en Namen gericht. Toch worden de meeste Luxemburgers niet graag met Wallonië geassocieerd. In het zuiden – Virton – staat men al met één been in Frankrijk. Het westelijke deel en vooral de streek rond Aarlen is gericht op het Groothertogdom Luxemburg en dat heeft gevolgen voor de arbeidsmarktsituatie van de bewoners van deze provincie. Luxemburg heeft de laagste werkloosheids- en hoogste werkzaamheidscijfers van Wallonië. De dunbevolkte provincie staat hiervoor in het krijt bij het rijke Groothertogdom Luxemburg, dat dagelijks bijna 20 000 werklustige Luxemburgers aantrekt. Zonder deze grensarbeid zouden de prestaties van deze provincie, waar erg weinig economische bedrijvigheid is, niet uitsteken boven het Waals gemiddelde. Gezien de krapte op de arbeidsmarkt in de beschouwde periode (1997-2001) neemt de vraag naar deze grensarbeiders nog verder toe.

De meest karakteristieke activiteiten voor Wallonië hebben te maken met de aanwezigheid van natuurlijke bronnen. Gezien Luxemburg voor het overgrote deel uit bos bestaat, betreft het hier in de eerste plaats bosontginning en -exploitatie. Dit vertaalt zich in een sterke concentratie van loontrekkende en vooral niet-loontrekkende jobs in de primaire sector. Enkel in West-Vlaanderen zijn er meer zelfstandigen in hoofdberoep in de primaire sector. Een gemiste kans voor de provincie is dat dit niet heeft geleid tot secundaire activiteiten, zoals een sterk uitgebouwde houtverwerkende nijverheid. De activiteiten in de primaire sector werden echter in de provincie Luxemburg afgebouwd tussen 1997 en 2001, daar waar de Waalse primaire sector in haar totaliteit wel toenam.

Afgezien van de typische primaire activiteiten scheert Luxemburg geen hoge toppen op het vlak van werkgelegenheid. De werkgelegenheid evolueert er erg gemiddeld tussen 1997 en 2001.

Henegouwen, het zwakste broertje

Niet zonder reden werd Henegouwen door de Europese Unie erkend als achtergesteld gebied. Henegouwen levert zowat over de ganse lijn de zwakste arbeidsmarktprestaties van gans België. De werkloosheid is er, ondanks de sterke daling tussen 1997 en 2001, de hoogste van gans België. Voor jongeren en vrouwen is het hier niet goed toeven als men op zoek is naar een job. Er is in de provincie niet eens één job voor twee inwoners op arbeidsleeftijd. Er gingen veel banen verloren in de textielindustrie en de streek van Bergen, La Louvière en Charleroi voelt nog steeds de gevolgen van het verdwijnen van de mijnbouweconomie. Ook tussen 1997 en 2001 blijft de job-groei ondermaats en onder het Waals gemiddelde. Het is ook slecht gesteld met de zelfstandige werkgelegenheid in Henegouwen. Deze is er het minst uitgebouwd van gans België en ook hier zit geen schot in de zaak: de zelfstandige werkgelegenheid neemt er het sterkst af van alle Belgische provincies.

Toch is enige nuance hier op zijn plaats. Dit slechte resultaat is de algemene deler van de nogal uiteenlopende resultaten in de verschillende Henegouwse arrondissementen. In de noordelijke arrondissementen Aat, Moeskroen en Doornik, die geografisch bij Vlaanderen aansluiten, is de arbeidsmarktsituatie van de bewoners helemaal zo slecht niet. De werkzaamheidsgraden overstijgen er het Waalse gemiddelde; de werkloosheid ligt er niet hoger dan in de rest van Wallonië. Het kleine Moeskroen, dat geografisch een stuk hapt uit Vlaanderen, heeft een werkgelegenheidsgraad die het Vlaamse gemiddelde benadert en ook in Doornik zijn de werkgelegenheids-cijfers naar Waalse maatstaven goed. Anderzijds bevinden zich in dezelfde provincie de allerswakste regio's van het land, namelijk Bergen en Charleroi. Het zijn arrondissementen met veel inwoners die dan ook zwaar wegen op de cijfers voor de provincie. Meer dan één vijfde van de beroepsbevolking in deze arrondissementen is werkloos en niet eens de helft van de mensen op arbeidsleeftijd is er aan het werk. Nochthans is in het arrondissement Charleroi de werkgelegenheidsgraad niet lager dan gemiddeld in Wallonië.

Bergen en Charleroi maken deel uit van de zogenaamde Waalse as die in Henegouwen vertrekt en loopt van oost naar west van Doornik naar Bergen over Charleroi naar Namen om ten slotte te stranden in Luik en Verviers. De lijn weerspiegelt de woon- en werkkernen die indertijd ontstonden langs waterlopen (Samber en Maas) en spoorwegen en waarlangs de oude industrieën zich vestigden. Het gros van de Waalse activiteiten bevindt zich op en boven deze lijn in het verlengde van Brussel en de regio's die aansluiten op Vlaanderen. Het Wallonië onder de Waalse as is dunbevolkt en er vindt nog weinig (grootschalige) economische activiteit plaats. De sterk verstedelijkte gemeenten op de Waalse as kenmerken zich niet enkel door een concentratie van

werkgelegenheid , maar ook door hun zwak profiel op het vlak van werkloosheid en werkzaamheid en verschijnen telkens weer als een lijn op de cartografische voorstelling van deze arbeidsmarktindicatoren.

Enkel voor een viertal activiteitensectoren, allen uit de industrie, slaagt de provincie Henegouwen er in om zich positief te onderscheiden, meer bepaald voor jobs in loondienst in de winning van delfstoffen, de vervaardiging van glas, bakstenen, cement en andere bouwmaterialen, de metallurgie en de vervaardiging van machines, apparaten en werktuigen. Hier en daar springt ook een gemeente uit de band met een hoge concentratie aan jobs, over het algemeen door de vestiging van een industrieterrein zoals in Seneffe en Fleurus.

Namen, Waalse middenmoot en ambtenarenbastion

Namen is, voor wat betreft haar presteren op de Waalse arbeidsmarkt, net zoals Luik, een gemiddelde Waalse provincie. De werkloosheidsgraad, van vrouwen en jongeren inclusief, schommelt rond het Waalse gemiddelde. De Naamse inwoners op arbeidsleeftijd zijn iets meer aan het werk dan gemiddeld in Wallonië. Zowel de daling van de werkloosheid als de toename van de werkzaamheid tussen 1997 en 2001 blijven echter onder de globale Waalse prestaties.

Voor wat betreft het aantal jobs per inwoner op arbeidsleeftijd benadert Namen het Waals gemiddelde. Ook in deze provincie staat, sinds het verdwijnen van de steenkoolmijnen, de industrie niet langer op het voorplan en ook de commerciële diensten zijn er naar Waalse normen eerder zwak vertegenwoordigd. Anderzijds staat de provincie wel helemaal bovenaan in Wallonië voor de vertegenwoordiging van publieke diensten: één job op twee is er een in de publieke dienstensector. Namen is erg centraal gelegen en aan die ligging dankt de provincie haar titel van gewesthoofdstad en de functies die dit met zich meebrengt. Sinds 1987 nam het Waals parlement haar intrek in het centrum van de gemeente Namen en in haar kielzog volgden 3 500 Waalse ambtenaren. De aanwezigheid van universiteit en legerdivisies versterken het quartaire succes van de provincie nog meer. Het spreekt voor zich dat dit beeld van de provincie sterk bepaald wordt door het arrondissement Namen.

Luik: diversiteit op de arbeidsmarkt

Net zoals in Namen zijn de werkloosheid en werkzaamheid in de provincie Luik, ook voor de verschillende kansengroepen, vergelijkbaar met de rest van Wallonië. Bepalend voor die middelmatigheid is de situatie in het arrondissement Luik, die opvallend slechter is dan in de andere drie arrondissementen, die wel beter scoren dan gemiddeld. De arbeidsmarktsituatie in het arrondissement Luik is dan ook voor een groot deel bepalend voor het eindresultaat van de provincie. Werkloosheids- en werkzaamheidscijfers evolueren in de provincie iets minder gunstig tussen 1997 en 2001 dan gemiddeld in Wallonië. Ook dit heeft te maken met de minder gunstige evolutie in het arrondissement Luik.

De provincie is er dus een van contrasten. Een buitenbeentje vormen de Oostkantons met zeer lage werkloosheids- en zeer hoge werkzaamheidsgraden. Dit is zoals in Luxemburg te danken aan de uitgaande grensarbeid. Dagelijks vertrekken er vanuit de Oostkantons 4 400 loontrekkenden naar Duitsland en 2 300 naar het Groothertogdom Luxemburg. Hierdoor steekt het resultaat van het arrondissement Verviers toch boven het Waalse gemiddelde uit.

Het andere extreem vinden we in de provinciehoofdstad en de gemeenten errond, waar de werkzaamheid en werkloosheid zeer ongunstig zijn. Hiermee vervolledigen zij de Waalse as. Toch heeft de provincie een werkgelegenheidsgraad die vergelijkbaar is met die van het goed boerende Waals-Brabant, maar de inwoners kunnen dit niet omzetten in hun voordeel. Geen van de vier hoofdsectoren in de provincie komt bijzonder sterk naar voor, wat betekent dat de werkgelegenheid een spreiding heeft over de sectoren zoals gemiddeld in België. We kunnen enkel stellen dat in het arrondissement Luik de quataire sector wat sterker naar voor komt en in het arrondissement Verviers de industrie.

S SELECTE BIBLIOGRAFIE

- ABVV (2002), Beschikbaarheid oudere werklozen, in: *De nieuwe werker*, nr. 13, jg. 57, Brussel, p. 4.
- Agoria Brussel i.s.m Agoria Automobiel (2003), *Vooruitblik. De automobielindustrie in Brussel*, Brussel.
- Avonds, L., Bossier, F., Gilot, A., Van den Cruyce, B. en Vanhorebeek, F. (2002), *Evaluatie van de economische impact van het faillissement van Sabena N.V.*, working paper 3-02, Federaal Planbureau, Brussel.
- Bruyland, E. en Govaert, A. (2003), Trends gazellen 2003 (deel 4) Vlaams-Brabant en Brussel, De snelste groeiers, in: *Trends*, 20 maart 2003, pp. 56-65.
- Cabus, P. en Vanhaverbeke, W. (2001), De plattelandseconomie in de nabijheid van stedelijke gebieden. Een ruimtelijk-economische visie, in: *Planologisch nieuws*, nr. 4, jg. 21, pp. 305-322.
- Cambien, K. en Mouton, A. (2003) Trends gazellen 2003 (deel 2) West-Vlaanderen, De snelste groeiers, in: *Trends*, 27 maart 2003, pp. 56-65.
- Caruso, F. (2003), Inadequatie en geografische mobiliteit, in: *Sociaal-economische Nieuwsbrief*, Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, januari 2003, pp. 12-26.
- Federaal Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid (2001), *Het federaal werkgelegenheidsbeleid. Evaluatierapport 2000*, Brussel.
- Gouvernement Wallon (2000), Schéma de développement de l'espace régional. Namen.
- Huis van de economie (2002), Sociaal-economische schets van Oost-Vlaanderen 2002, Gent.
- Huysmans, L. en Pompen, E. (2003), Trends gazellen 2003 (deel 5) Antwerpen, De snelste groeiers, in: *Trends*, 27 maart 2003, pp. 56-66.
- Institut Wallon (1998), *Atlas de Wallonie. 1ère édition*, Ministère de la Région Wallonne, Namen.
- Kesteloot, C., De Turck, A., Vandermotten, C., Marissal, P. en Van Hamme, G. (2001), *Sociale structuren en buurten in moeilijkheden in de Belgische stadsgewesten*, Leuven.
- Killemaes, D. (2003) Trends gazellen 2003 (deel 1) Oost-Vlaanderen, De snelste groeiers, in: *Trends*, 30 januari 2003, pp. 52-62.
- Merenne, B., Van Der Haegen H. en Van Hecke E. (1997), *België ruimtelijk doorgelicht. Het tijdschrift van het gemeentekrediet*, nr. 202, Brussel.
- Merenne-Schoumaker, B., Van der Haegen, H. en Van Hecke, E. (1998), *Verstedelijking*, Algemene volks- en woningtelling 1991, monografie n° 11a, Brussel.
- Observatoire Wallon de l'emploi (2001), Indicateurs du marché de l'emploi en Wallonie par le Comité subrégional de l'Emploi et de la Formation, OWE, Ministère de la Région Wallonne, Charleroi.

- Steunpunt WAV-SSA & VIONA (2001a), De arbeidsmarkt in de provincie Antwerpen, Jaarboek 2000, Leuven.
- Steunpunt WAV-SSA & VIONA (2001b), De arbeidsmarkt in de provincie Oost-Vlaanderen, Jaarboek 2000, Leuven.
- Steunpunt WAV-SSA & VIONA (2001c), De arbeidsmarkt in de provincie Vlaams-Brabant, Jaarboek 2000, Leuven.
- Steunpunt WAV-SSA & VIONA (2001d), De arbeidsmarkt in de provincie Limburg, Jaarboek 2000, Leuven.
- Steunpunt WAV-SSA & VIONA (2001e), De arbeidsmarkt in de provincie West-Vlaanderen, Jaarboek 2000, Leuven.
- Van Mechelen, N. (2001), De Vlaamse Provincies in Europees perspectief, in: *Jaarreeks 2001, De arbeidsmarkt in Vlaanderen, deel 4, Jaarboek*, Leuven, pp. 35-42.
- Vandenbrande, T. en Struyven, L. (2001), De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarreeks 2001, Deel 2 Steden aan het werk, Leuven.
- Vandenbrande, T. (2001), Studenten en werk, in: *Jaarreeks 2001, De arbeidsmarkt in Vlaanderen, deel 4, Jaarboek*, Leuven, pp. 109-113.
- Vanderstricht, V. en Istace, E. (2002), Arbeidsmarktindicatoren in Wallonië, in: *OVER.WERK Tijdschrift van het Steunpunt WAV*, nr. 1-2, jg. 12, Leuven, pp. 92-98.
- Verhetsel, A., Witlox, F. en Molenberghs, K. (2001), Analyse stedelijke revitalisatie aan de hand van economische indicatoren. Theorie en praktijk, in: *WAV-dossier, Arbeidsmarktonderzoekersdag 2001, verslagboek*, Steunpunt WAV, Leuven.

M

METHODOLOGIE

Bijlage 1

In deze bijlage wordt aangegeven welke bronnen gehanteerd werden om de diverse arbeidsmarktgegevens uit dit kaartenboek te operationaliseren en welke bewerkingen op het cijfermateriaal werden uitgevoerd.

1 Algemene opmerkingen

- Herstappe en Mesen vallen in elke kaart weg omdat deze gemeenten minder dan 500 personen in hun beroepsbevolking (18 tot 64 jaar) tellen. Enkel in kaart 1.1 zijn deze gemeenten wel opgenomen. Voor sommige kaarten vallen ook nog andere gemeenten weg. Dit wordt aangegeven in de legende van de kaarten zelf. Bovendien worden de weggelaten gemeenten wit ingekleurd. Bij elke kaart wordt een aantal parameters vermeld. Voor de berekening van het minimum, maximum en het aantal gemeenten per klasse worden de weggelaten gemeenten niet in rekening gebracht; voor de berekening van het gemiddelde en de mediaan wel. Ook staat bij elke categorie aangegeven hoeveel gemeenten of arrondissementen ertoe behoren.
- De evolutie van 1997 naar 2001 wordt uitgedrukt door 1997 als referentie (=100) te gebruiken. Een cijfer lager dan 100 betekent een daling sinds 1997: bij de evolutie van de nwwz, bijvoorbeeld, betekent een waarde van 75 in 2001 dat het aantal nwwz met 25% gedaald is sinds 1997. Omgekeerd betekent een waarde hoger dan 100 een stijging.
- De lichtste kleur geeft altijd de meest positieve resultaten aan, namelijk een groot aantal jobs of een stijging van het aantal jobs, een groot aantal werkenden of een stijging van het aantal werkenden, een klein aantal nwwz of een daling van het aantal nwwz.
- Definitie van de parameters
 - minimum: de laagste waarde
 - maximum: de hoogste waarde
 - mediaan: de middelste van de naar grootte gerangschikte waarden
 - gemiddelde: som van alle waarden gedeeld door het aantal waarden

2 Arbeidsmarktindicatoren

2.1 De totale bevolking

Bron: NIS Bevolkingsstatistieken (1997 en 2001)

Via het NIS kennen we de totale bevolking op 1 januari van elk jaar. Het Steunpunt WAV raamt de *totale bevolking* op 30 juni van het jaar x als het gemiddelde van de totale bevolking op 1 januari van het jaar x en de totale bevolking op 1 januari van het jaar x+1. De *bevolking op arbeidsleeftijd* betreft de totale bevolking tussen 18 en 64 jaar.

2.2 De beroepsbevolking

De beroepsbevolking wordt gevormd door de *werkzoekende* en *werkende* inwoners tussen 18 en 64 jaar.

2.3 Werkzoekende inwoners

Bron: VDAB, BGDA en FOREM (1997 en 2001)

Het aantal werkzoekende inwoners omvat het aantal *niet-werkende werkzoekenden* (nwwz) tussen 18 en 64 jaar, zoals geregistreerd door de VDAB, de BGDA en de FOREM. Om seizoenseffecten te vermijden, wordt een *jaargemiddelde* berekend: dit is de som van het aantal nwwz op het einde van elke maand, gedeeld door 12.

Bijkomende bewerkingen: Voor de raming van 1997 beschikken we niet over een verdeling van de min-18-jarigen en de 18-19-jarigen. We onderscheiden de min-18-jarigen voor dit jaartal door de leeftijdsverdeling van 1998 toe te passen.

Voor de raming van de Brusselse nwwz beschikken we enerzijds over het aantal nwwz naar leeftijd en geslacht voor het ganse Brusselse Gewest en anderzijds over het totaal aantal nwwz naar geslacht per gemeente.

De verdeling over de verschillende leeftijdsklassen van deze nwwz per gemeente, gebeurt door de proportionele verdeling van het aantal nwwz van het ganse Brusselse Gewest toe te passen op de gemeentelijke totalen.

We beschouwen de leeftijdsklasse 0-17 jaar als de 15- tot 17-jarigen en de 60+ als de 60- tot 64-jarigen.

2. Werkende inwoners

Bron: Samengestelde statistiek op basis van:

- RSZ: Loon- en arbeidstijdgegevens (LATG) (30 juni 1997 en 2001)
- RSZPPO (30 juni 1997 en 2001)
- RSVZ: het aantal zelfstandigen naar woonplaats en geslacht (31 december 1996, 1997, 2000 en 2001)
- RIZIV: het aantal grensarbeiders in Nederland, Duitsland, Luxemburg en Frankrijk (30 juni 1997 en 2001)
- NIS:
 - Enquête Arbeidskrachten (EAK) (1996-2001)
 - Volkstelling m.b.t. de arbeidsmarktpositie van de totale bevolking naar geslacht en woonplaats (maart 1991)

Er is geen basisstatistiek voor het totaal aantal werkenden beschikbaar. Op basis van diverse bronnen wordt de groep werkenden samengesteld naar leeftijd, woonplaats (tot op het niveau van de gemeente) en geslacht. Hieronder volgt per bron een overzicht van de manier waarop de gegevens worden bewerkt.

A. *De loontrekkenden*

A.1 **RSZ-LATG**: het aantal *loontrekkenden* tussen 18 en 64 jaar die wonen én werken in België op 30 juni, met uitzondering van diegenen die werken in de plaatselijke en provinciale overheden. De verdeling naar geslacht en leeftijd wordt door RSZ-LATG opgemaakt. Het Steunpunt WAV bewerkt deze gegevens als volgt:

Bewerking 1:

De gemeentecode van de woonplaats '100000', onbekend, wordt verondersteld een buitenlandse gemeente te zijn. Deze groep werknemers wordt dus bij de raming van de Belgische beroepsbevolking buiten beschouwing gelaten.

Bewerking 2:

We beschouwen de leeftijdsklasse 0-17 jaar als de 15- tot 17-jarigen. De verdeling van de klasse 15-19 jaar in de min-18-jarigen en de 18-19-jarigen kennen we pas vanaf 1998. In 1998 waren in Vlaanderen 11 203 werknemers jonger dan 18, en 31 163 werknemers 18 of 19 jaar. Voor de raming van de 18-19-jarigen in 1997 werd de leeftijdsverdeling uit 1998 per gemeente toegepast op de klasse 15-19 jaar.

A.2. **RSZPPO**: het aantal *loontrekkenden* tussen 18 en 64 jaar *in de plaatselijke en provinciale overheden* op 30 juni

Bewerking:

Sinds 1998 worden in de RSZPPO-gegevens enkel de 'bijdrageplichtige' personen opgenomen. De studenten en de brandweervrijwilligers ontbreken sindsdien in de RSZPPO-statistieken. Om deze tijdreeksbreuk tussen 1997 en 1998 op te vangen, werd verondersteld dat de evolutie in de periode 1997-1998 gelijk was aan het gemiddelde van de evolutie 1996-1997 en 1998-1999. De gegevens m.b.t. 1997 werden vervolgens herberekend op basis van de geraamde evolutie tussen 1997 en 1998.

A.3 **RSVZ**: het aantal *helpers in hoofdberoep en na pensioen* (de vergoede helpers) tussen 18 en 64 jaar op 31 december

Bewerking 1:

Het aantal vergoede helpers op 30 juni van het jaar x wordt geraamd als het gemiddelde van het aantal helpers op 31 december van het jaar x-1 en het aantal helpers op 31 december van het jaar x.

Bewerking 2:

Personen waarvoor de bijdragecategorie (hoofdberoep, bijberoep, na pensioen) niet gekend is of waarvoor geen adres of een adres in het buitenland beschikbaar is, worden niet meegeteld.

A.4 **RIZIV**: het aantal *loontrekkende uitgaande grensarbeiders* tussen 18 en 64 jaar op 30 juni

Bewerking 1:

De verdeling van de grensarbeiders is beschikbaar per 10-jarige leeftijdsklasse (<20 jaar, 20-29 jaar, 30-39 jaar, 40-49 jaar, 50-59 jaar, 60-65 jaar en >65 jaar). De grensarbeiders jonger dan 20 jaar worden verondersteld allen 18 of 19 jaar te zijn. De verdeling van de grensarbeiders in andere klassen (20-24 jaar, 25-29 jaar, enz.) gebeurt telkens door een halvering van de 10-jarige leeftijdsklassen.

Bewerking 2:

Het aantal grensarbeiders is beschikbaar tot op het niveau van het arrondissement. De gemeentelijke verdeling van de grensarbeiders gebeurt per arrondissement op basis van de gemeentelijke verdeling van de grensarbeiders volgens de Volkstelling van 1991.

B. Niet-loontrekkenden

B.1 RSVZ: het aantal *zelfstandigen in hoofdberoep en na pensioen* tussen 18 en 64 jaar op 31 december

Bewerking 1:

Het aantal zelfstandigen op 30 juni van het jaar x wordt geraamd als het gemiddelde van het aantal zelfstandigen op 31 december van het jaar x-1 en het aantal zelfstandigen op 31 december van het jaar x.

Bewerking 2:

Personen waarvoor de bijdragecategorie (hoofdberoep, bijberoep, na pensioen) niet gekend is of waarvoor geen adres of een adres in het buitenland beschikbaar is, worden niet meegeteld.

Bewerking 3:

In de databank van de RSVZ wordt de leeftijdsgroep 18-21 jaar onderscheiden. Hiervan werd een derde bij de 18-19-jarigen en tweederde bij de klasse 20-24 jaar ondergebracht.

B.2 NIS EAK: het aantal *niet-vergoede helpers* tussen 18 en 64 jaar

Het aantal niet-vergoede helpers wordt geraamd op basis van de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK). Deze enquête geeft het aantal helpers naar geslacht, leeftijd en gewest.

Bewerking 1:

Om de grote schommelingen uit te zuiveren wordt niet gewerkt met de zuivere enquêtegegevens maar met een voortschrijdend gemiddelde. Bijvoorbeeld, voor 1997 wordt het gemiddelde van de enquêtegegevens van 1996, 1997 en 1998 gebruikt. Bij gebrek aan de gegevens van 2002 werd voor 2001 het gemiddelde van de enquêteresultaten van 2000 en 2001 gebruikt.

Bewerking 2:

In de NIS-gegevens wordt de leeftijdsklasse 15-19 jaar niet verder opgesplitst. We beschouwen al deze personen als 18-19-jarigen.

Bewerking 3:

De verdeling van de niet-vergoede helpers over de gemeenten gebeurt op basis van de gemeentelijke verdeling van de niet-vergoede helpers volgens de Volkstelling van 1991.

B.3 RIZIV: het aantal *niet-loontrekkende uitgaande grensarbeiders* tussen 18 en 64 jaar op 30 juni

De raming van het aantal niet-loontrekkende grensarbeiders gebeurt volledig analoog met de raming van het aantal loontrekkende uitgaande grensarbeiders (zie A.4).

2.5   De werkgelegenheidsgraad

$$\frac{\text{Aantal arbeidsplaatsen}}{\text{Totale bevolking 18 - 64 jaar}}$$

2.6   De werkzaamheidsgraad

$$\frac{\text{Werkende inwoners 18 - 64 jaar}}{\text{Totale bevolking 18 - 64 jaar}}$$

2.7   De werkloosheidsgraad

$$\frac{\text{Werkzoekende inwoners 18 - 64 jaar}}{\text{Beroepsbevolking 18 - 64 jaar}}$$

3 Werkgelegenheid3.1   De evolutie van de werkgelegenheid

Bron:

- RSZ: gedecentraliseerde statistiek (30 juni 1997 t.e.m. 30 juni 2001)
- RSVZ (31 december 1996, 1997, 2000 en 2001)
- NIS (Volkstelling 1991)
- NIS EAK (1996-2001)

De totale werkgelegenheid wordt gevormd door het totaal aantal arbeidsplaatsen in een bepaalde regio. Dit totaal aantal 'jobs' valt uiteen in een loontrekkende en een niet-loontrekkende component, die elk op hun beurt uit twee basiscomponenten bestaan.

De *loontrekkende werkgelegenheid* (of het totaal aantal arbeidsplaatsen voor loontrekkenden) wordt geoperationaliseerd als de som van het *aantal jobs in loondienst* (RSZ) en het aantal *vergoede helpers* (RSVZ). De *niet-loontrekkende werkgelegenheid* wordt geoperationaliseerd als de som van het *aantal zelfstandigen in hoofdberoep* (RSVZ) en de *niet-vergoede helpers* (NIS, EAK). De drie laatste componenten van de werkgelegenheid worden berekend zoals het aantal werkenden. Er wordt hier echter geen leeftijdsafbakening gehanteerd.

De belangrijkste component van de *loontrekkende werkgelegenheid* is het aantal **jobs in loondienst** zoals geregistreerd bij de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ). Als basis geldt hier de gede-

centraliseerde RSZ-statistiek m.b.t. 30 juni van elk jaar. Het aantal jobs in loondienst geeft het aantal arbeidsplaatsen, geografisch verdeeld volgens de plaats waar de job wordt uitgeoefend (*werkplaats*). In dit bestand wordt (door de RSZ) ook de aangifte van jobs bij plaatselijke en provinciale overheden geïntegreerd (het RSZPPO-bestand).

Opgelet: het gaat hier om een andere statistiek dan de eerder vermelde RSZ-LATG-statistiek, waar het aantal *personen* met een job als loontrekkende geteld wordt, ingedeeld volgens *woonplaats*. Voor de overige drie componenten is de onderliggende hypothese dat de werkplaats samenvalt met de woonplaats.

3.2 De evolutie naar hoofdsector

Bron:

- RSZ: gedecentraliseerde statistiek (30 juni 1997 t.e.m. 30 juni 2001)
- RSVZ (31 december 1996, 1997, 2000 en 2001)

De twee belangrijkste componenten van de loontrekkende en de niet-loontrekkende werkgelegenheid (de loontrekkenden volgens RSZ en de zelfstandigen in hoofdberoep) worden ingedeeld in vier hoofdsectoren:

De primaire sector: groepering van visserij en land- en tuinbouw.

De secundaire sector: groepering van alle industriële sectoren (voeding, textiel, confectie, meubel, hout, chemie, bouwmaterialen, metaal, ...), de nutssectoren, de bouwsector en de winning van delfstoffen.

De tertiaire sector: groepeert de commerciële diensten (garagewezen, klein- en groothandel, horeca, vervoer, post en telecommunicatie, financiële diensten, informatica, bedrijfsdiensten, uitzendsector, ...)

De quartaire sector: omvat alle diensten die geen commerciële finaliteit hebben (openbaar bestuur, gezondheidszorg, onderwijs, ...). Net als bij de drie overige hoofdsectoren is de indeling gebaseerd op de aard van de activiteit en niet op het juridisch statuut van deze ondernemingen. De quartaire sector mag dus niet gelijk gesteld worden met de overheidssector.

Een gedetailleerde omschrijving van deze sectorindeling (met aanduiding van de samenstellende Nace- en RSVZ-codes) is opgenomen in *bijlage 2*.

De relatieve omvang van de werkgelegenheid in de diverse regio's wordt uitgedrukt aan de hand van de **aanwezigheidsindex**. Deze aanwezigheidsindex duidt aan in hoeverre de werkgelegenheid in een bepaalde regio sterk of minder sterk aanwezig is in vergelijking met gemiddeld in België.

Deze index wordt als volgt berekend:

$$\frac{(\text{aantal jobs in een regio})/(\text{aantal inwoners op arbeidsleeftijd in deze regio})}{(\text{aantal jobs in België})/(\text{aantal inwoners op arbeidsleeftijd in België})}$$

Deze aanwezigheidsindex kan als volgt geïnterpreteerd worden:

- waarde <1: het aantal arbeidsplaatsen ligt in de betrokken regio lager dan gemiddeld in België; m.a.w. de werkgelegenheid is in deze regio minder sterk aanwezig.
- waarde =1: het aantal arbeidsplaatsen in de betrokken regio is gelijk aan het gemiddelde van België; m.a.w. de regio kent een gemiddelde aanwezigheid van werkgelegenheid.
- waarde >1: het aantal arbeidsplaatsen is in de betrokken regio groter dan gemiddeld in België; m.a.w. de werkgelegenheid is in deze regio sterker aanwezig.

In dit kaartenboek wordt de aanwezigheidsindex verfijnd naar sector. De berekening en interpretatie van deze verfijnde aanwezigheidsindices is analoog aan het voorgaande, telkens wordt de verhouding 'arbeidsplaatsen in een bepaalde sector/bevolking op arbeidsleeftijd' vergeleken met dezelfde verhouding in België. Deze index geeft dus weer hoe de werkgelegenheid in de betrokken sector en regio aanwezig is in vergelijking met gemiddeld in België.

4 *Spanning op de arbeidsmarkt*

Bron: VDAB (2001)

De spanningsgraad geeft de verhouding weer tussen het gemiddeld aantal niet-werkende werkzoekenden en het gemiddeld aantal openstaande VDAB-vacatures. Het gemiddeld aantal wordt berekend door per jaar het aantal nwwz (of vacatures) op het einde van elke maand op te tellen en vervolgens te delen door 12. De nwwz worden geografisch verdeeld volgens hun woonplaats. Niet alle VDAB-vacatures werden in de analyse betrokken, enkel de vacatures in het Normaal Economisch Circuit en de Jobmanager. De regionale indeling van de VDAB-vacatures gebeurt niet op basis van de lokaliteit van het Lokaal Klanten Centrum (LKC) dat de vacatures

beheert, maar op basis van de vestigingsplaats van de werkgever die de vacature plaatst. Daardoor kunnen bijvoorbeeld de vacatures van werkgevers uit het Brusselse voorkomen in het vacaturebestand van de VDAB.

WAV-SECTORINDELING

Bijlage 2

Nace-Bel-code (RSZ)	WAV-sectorindeling loontrekkenden	WAV-sectorindeling zelfstandigen	RSVZ-code
PRIMAIRE SECTOR			
nace 1 (landbouw, jacht en aanverwante diensten)	<i>p1 land- en tuinbouw</i>	<i>p1 land- en tuinbouw</i>	101 (groentekwekers)
nace 2 (bosbouw)			102 (tuinbouwers)
			103 (wijnbouwers-serristen)
			104 (landbouwers-pachters-vetweiders)
			105 (bosexploitatie)
			106 (verwante activiteiten)
			134 (bestuurders van vennootschappen voor 101 tot 106)
nace 5 (visserij)	<i>p2 visserij</i>	<i>p2 visserij</i>	201 (zeevisserij-reders)
			202 (zoetwatervisserij -vis-, oester-, mosselsteelt)
			234 (bestuurders van vennootschappen 201 en 202)
SECUNDAIRE SECTOR			
nace 10 (winning van steenkool, bruinkool en turf)	<i>s1 winning van delfstoffen</i>	<i>s1 winning van delfstoffen</i>	301 (mijnijverheid)
nace 11 (winning van aardolie en aardgas)			302 (steengroefmijnverheid)
nace 12 (winning van uranium- en thoriumerts)			
nace 13 (winning van metaalertsen)			
nace 14 (overige winning van delfstoffen)			
nace 15 (vervaardiging van voedingsmiddelen en dranken)	<i>s2 vervaardiging van dranken, voeding en tabak</i>	<i>s2 vervaardiging van dranken, voeding en tabak</i>	307 (voedingsmijnverheid)
nace 16 (vervaardiging van tabaksproducten)			313 (tabaksmijnverheid)
nace 17 (vervaardiging van textiel)	<i>s3 textielindustrie</i>	<i>s3-4 vervaardiging van textiel, kleding, leer, schoeisel en bont</i>	308 (textielmijnverheid)
nace 18 (vervaardiging van kleding en bontmijnverheid)	<i>s4 vervaardiging van kleding en schoeisel, leer- en bontmijnverheid</i>		309 (kledingsmijnverheid)
nace 19 (leermijnverheid en vervaardiging van schoeisel)			312 (huiden- en ledermijnverheid)

Nace-Bel-code (RSZ)	WAV-sectorindeling loontrekkenden	WAV-sectorindeling zelfstandigen	RSVZ-code
nace 25 (rubber- en kunststofnijverheid)	s9 rubber- en kunststofnijverheid	-	-
nace 20 (houtindustrie en vervaardiging van artikelen van hout, kurk, riet en vlechtwerk)	s6 houtindustrie	s5-6 hout- en meubelindustrie	311 (hout- en meubelnijverheid)
nace 36.1 (vervaardiging van meubels)	s5 vervaardiging van meubels		
nace 36.2 (bewerking van edelstenen en vervaardiging van juwelen)	s18 overige industrie		
nace 36.3 (vervaardiging van muziekinstrumenten)			
nace 36.4 (vervaardiging van sportartikelen)			
nace 36.5 (vervaardiging van spellen en speelgoed)			
nace 36.6 (overige industrie)			
nace 37 (recuperatie van recyclebaar afval)			
nace 40 (productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en warm water)	s19 elektriciteit, gas, stoom en water		
nace 41 (winning, zuivering en distributie van water)			
nace 21 (papier- en kartonnijverheid)	s7 grafische nijverheid	s7 grafische nijverheid	314 (papiernijverheid)
nace 22 (uitgeverijen, drukkerijen en reproductie opgenomen media)			315 (boeknijverheid)
nace 24 (chemische nijverheid)	s8 chemische industrie	s8 chemische industrie	306 (chemische nijverheid)
nace 23 (vervaardiging cokes e.d.)			
nace 26 (vervaardiging van overige niet-metaalhoudende minerale producten)	s10 vervaardiging van glas, bakstenen, cement en andere bouwmaterialen	s10 vervaardiging van glas, bakstenen, cement en andere bouwmaterialen	304 (ceramieknijverheid) 305 (glasnijverheid)
nace 27 (metallurgie)	s11 metallurgie	s11-17 metaal	303 (metaalnijverheid) 316 (kunst- en precisienijverheid)
nace 28 (vervaardiging van producten van metaal)	s12 vervaardiging van metaalproducten		
nace 29 (vervaardiging van machines, apparaten en werktuigen)	s13 vervaardiging van machines, apparaten en werktuigen		

Nace-Bel-code (RSZ)	WAV-sectorindeling loontrekkenden	WAV-sectorindeling zelfstandigen	RSVZ-code
nace 31 (vervaardiging van elektrische machines en apparaten)	s14 vervaardiging van elektrische machines en apparaten		
nace 30 (vervaardiging van kantooromachines en computers)	s15 vervaardiging van kantooromachines, computers, audio-, video- en telecommunicatieapparatuur		
nace 32 (vervaardiging van audio-, video- en telecommunicatieapparatuur)			
nace 33 (vervaardiging van medische apparatuur, precisie- en optische instrumenten en van uurwerken)	s16 vervaardiging van medische apparatuur precisie- en optische instrumenten en van uurwerken		
nace 34 (vervaardiging en assemblage van auto's, aanhangwagens en opleggers)	s17 vervaardiging van transportmiddelen		
nace 35 (vervaardiging van overige transportmiddelen)			
nace 45 (bouwrijverheid)	s20 bouw	s20 bouw	310 (bouwrijverheid)
TERTIAIRE SECTOR			
nace 55 (hotels en restaurants)	t5 horeca	t5 horeca	407 (hotels-restaurants-koffiehuizen-gemeubelde huizen-logementen)
nace 60 (vervoer te land)	t6 vervoer	t6-7 vervoersector	317 (vervoer)
nace 61 (vervoer over water)			318 (binnenscheepvaart)
nace 62 (luchtvaart)			319 (exploitatie van sleepboten)
nace 63 (vervoersondersteunende activiteiten)	t7 vervoersondersteunende activiteiten		
nace 64 (post en telecommunicatie)	t8 post- en telecommunicatie	-	-
nace 65 (financiële instellingen)	t9 financiële diensten	t9 financiële diensten	404 (banken)
nace 66 (verzekeringswezen)			405 (verzekeringen)
nace 67 (hulpbedrijven i.v.m. financiële instellingen)			

Nace-Bel-code (RSZ)	WAV-sectorindeling loontrekkenden	WAV-sectorindeling zelfstandigen	RSVZ-code
nace 50 (verkoop en reparatie van auto's en motorrijwielen; kleinhandel in motorbrandstoffen)	t1 garagewezen	t1-4 distributie en verhuurdiensten	401 (groothandel: aankoop-verkoop-verhuuring van industriële producten) 402 (kleinhandel, aankoop-verkoop-verhuuring van industriële producten) 403 (groot- en kleinhandel, aankoop-verkoop-verhuuring van industriële producten) 406 (tussenhandelaars) 410 (marktkramers, leurders)
nace 51 (groothandel en handelsbemiddeling, exclusief de handel in auto's en motorrijwielen)	t2 groothandel en handelsbemiddeling		
nace 52 (kleinhandel, exclusief auto's en motorrijwielen; reparatie van consumptiemartikelen)	t3 kleinhandel		
nace 70 (verhuur en handel in onroerende goederen)	t4 verhuurdiensten		
nace 71 (verhuur zonder bedieningspersoneel)			
nace 72 (informatica en aanverwante activiteiten)	t10 informatica	-	-
nace 74.1 (advies en bijstand aan de bedrijfswereld)	t11 advies en bijstand aan ondernemingen en personen	t11 advies en bijstand aan ondernemingen en personen	514 (advocaten) 515 (notarissen) 516 (gerechtsdeurwaarders) 517 (landmeters-experts-ingenieurs) 518 (architecten)
nace 74.2 (technisch advies, architecten en ingenieurs)			
nace 74.3 (technische testen en analyses)			
nace 74.4 (reclamewezen)			
nace 74.6 (opsporings- en beveiligingsdiensten)			
nace 74.8 (diverse dienstverlening...)			
nace 74.5 (selectie en terbeschikkingstelling van personeel)	t12 selectie en terbeschikkingstelling van personeel	-	-
nace 74.7 (industriële reiniging)	t13 industriële reiniging		
nace 93 (wassen, chemisch reinigen, kappen, begrafeniswezen,...)	t14 overige diensten aan personen	t14 overige diensten aan personen	601 (kappers-manicuren-pedicuren) 602 (diverse diensten) 634 (diverse in vereniging)
nace 95 (particuliere huishoudens met werknemers)			

Nace-Bel-code (RSZ)	WAV-sectorindeling loontrekkenden	WAV-sectorindeling zelfstandigen	RSVZ-code
QUARTAIRE SECTOR			
nace 73 (speur- en ontwikkelingswerk)	q8 speur- en ontwikkelingswerk	q8 overige quartaire sector	507 (beroepen m.b.t. wetenschap)
nace 90 (afvalwater- en afvalverzameling; straatreiniging)	q9 afvalwater- en afvalverzameling; straatreiniging		519 (diverse vrije beroepen)
nace 91 (diverse verenigingen = werknemers-, werkgevers-, beroepsorganisaties,...)	q10 belangenvertegenwoordiging		
nace 92 (recreatie, cultuur en sport)	q7 recreatie, cultuur en sport	q7 recreatie, cultuur en sport	408 (ondernemingen voor vermakelijkheden)
			409 (fookramers)
			508 (beroepen m.b.t. de letteren)
			509 (beroepen m.b.t. de kunsten)
nace 75.1 (algemeen, economisch en sociaal bestuur)	q1 openbaar bestuur	-	-
nace 75.2 (algemene collectieve diensten)	q2 justitie, defensie en openbare veiligheid		
nace 99 (extraterritoriale organisaties en organen)			
nace 75.3 (verplichte sociale verzekering)	q3 verplichte sociale verzekering		
nace 80 (onderwijs)	q4 onderwijs	q4 onderwijs	506 (privé-onderwijs)
nace 85.1 (gezondheidszorg)	q5 ziekenhuizen en overige gezondheidszorg	q5-6 gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	501 (geneesheren-chirurgen)
nace 85.2 (veterinaire diensten)			502 (landartsen)
nace 85.3 (maatschappelijke dienstverlening)	q6 maatschappelijke dienstverlening		503 (apothekers)
			504 (veeartsen)
			505 (paramedici: verplegers, kine,...)
nace 98 (slecht gedefinieerde activiteiten)	slecht gedefinieerde activiteiten	diverse beroepen	000 (diverse beroepen)
TOTAAL			

LIJST TABELLEN EN FIGUREN

HOOFDSTUK 1	De werkgelegenheid in de Belgische gemeenten	
Tabel 1.1	Jobs in loondienst naar hoofdsector en gewest, aantal, aandeel en aanwezigheidsindexen (België; 2001)	19
HOOFDSTUK 2	De werkzaamheid in de Belgische gemeenten	
Tabel 2.1	Werkzaamheidsgraad naar leeftijd en geslacht (België; 1997 en 2001)	60
Figuur 2.1	Evolutie van het aantal werkenden naar gewest per kwartaal (België, Vlaams Gewest, Waals Gewest en Brussels Hoofdstedelijk Gewest; 2000-2001-2002)	62
Tabel 2.2	Werkzaamheidsgraad naar leeftijd en geslacht (Vlaams Gewest; 1997 en 2001)	63
Tabel 2.3	Werkzaamheidsgraad naar leeftijd en geslacht (Waals Gewest; 1997 en 2001)	78
Tabel 2.4	Werkzaamheidsgraad naar leeftijd en geslacht (Brussels Hoofdstedelijk Gewest; 1997 en 2001)	92
HOOFDSTUK 3	De werkloosheid in de Belgische gemeenten	
Tabel 3.1	Evolutie van het aantal nwwz naar geslacht en gewest (België; 1997 en 2001)	97
Tabel 3.2	Werkloosheidsgraad 2001 en evolutie van het aantal nwwz tussen 1997 en 2001 voor de totale bevolking, vrouwen en jongeren (België; 1997 en 2001)	98

LIJST KAARTEN

HOOFDSTUK I De werkgelegenheid in de Belgische gemeenten

- Kaart 1.1 Aantal arbeidsplaatsen (Belgische gemeenten; 2001)
- Kaart 1.2 Werkgelegenheidsgraad (Belgische gemeenten; 2001)
- Kaart 1.3 Aanwezigheidsindexen voor de zelfstandigen in hoofdberoep (Belgische arrondissementen; 2001)
- Kaart 1.4 Evolutie van de zelfstandigen in hoofdberoep (Belgische gemeenten; 1997-2001)
- Kaart 1.5 Evolutie van de zelfstandigen in hoofdberoep – Primaire sector (Belgische arrondissementen; 1997-2001)
- Kaart 1.6 Evolutie van de zelfstandigen in hoofdberoep – Secundaire sector (Belgische arrondissementen; 1997-2001)
- Kaart 1.7 Evolutie van de zelfstandigen in hoofdberoep – Tertiaire sector (Belgische arrondissementen; 1997-2001)
- Kaart 1.8 Evolutie van de zelfstandigen in hoofdberoep – Quartaire sector (Belgische arrondissementen; 1997-2001)
- Kaart 1.9 Aanwezigheidsindexen voor de loontrekkende werkgelegenheid (Belgische gemeenten; 2001)
- Kaart 1.10 Aanwezigheidsindexen voor de loontrekkende werkgelegenheid in de primaire sector (Belgische gemeenten; 2001)
- Kaart 1.11 Aanwezigheidsindexen voor de loontrekkende werkgelegenheid in de secundaire sector (Belgische gemeenten; 2001)
- Kaart 1.12 Aanwezigheidsindexen voor de loontrekkende werkgelegenheid in de tertiaire sector (Belgische gemeenten; 2001)
- Kaart 1.13 Aanwezigheidsindexen voor de loontrekkende werkgelegenheid in de quartaire sector (Belgische gemeenten; 2001)
- Kaart 1.14 Aanwezigheidsindexen voor de loontrekkende werkgelegenheid (Belgische arrondissementen; 2001)
- Kaart 1.15 Aanwezigheidsindexen voor de loontrekkende werkgelegenheid – Primaire sector (Belgische arrondissementen; 2001)
- Kaart 1.16 Aanwezigheidsindexen voor de loontrekkende werkgelegenheid – Secundaire sector (Belgische arrondissementen; 2001)
- Kaart 1.17 Aanwezigheidsindexen voor de loontrekkende werkgelegenheid – Tertiaire sector (Belgische arrondissementen; 2001)
- Kaart 1.18 Aanwezigheidsindexen voor de loontrekkende werkgelegenheid – Quartaire sector (Belgische arrondissementen; 2001)
- Kaart 1.19 Evolutie van de totale werkgelegenheid (Belgische gemeenten; 1997-2001)
- Kaart 1.20 Evolutie van de loontrekkende werkgelegenheid (Belgische gemeenten; 1997-2001)
- Kaart 1.21 Evolutie van de loontrekkende jobs in de secundaire sector (Belgische gemeenten; 1997-2001)

- Kaart 1.22 Evolutie van de loontrekkende jobs in de tertiaire sector (Belgische gemeenten; 1997-2001)
- Kaart 1.23 Evolutie van de loontrekkende jobs in de tertiaire sector (Belgische gemeenten; 1997-2001)
- Kaart 1.24 Evolutie van de loontrekkende jobs – Primaire sector (Belgische arrondissementen; 1997-2001)
- Kaart 1.25 Evolutie van de loontrekkende jobs – Secundaire sector (Belgische arrondissementen; 1997-2001)
- Kaart 1.26 Evolutie van de loontrekkende jobs – Tertiaire sector (Belgische arrondissementen; 1997-2001)
- Kaart 1.27 Evolutie van de loontrekkende jobs – Quartaire sector (Belgische arrondissementen; 1997-2001)

HOOFDSTUK 2 De werkzaamheid in de Belgische gemeenten

- Kaart 2.1 Werkzaamheidsgraad (Belgische gemeenten; 2001)
- Kaart 2.2 Werkzaamheidsgraad bij vrouwen (Belgische gemeenten; 2001)
- Kaart 2.3 Werkzaamheidsgraad bij jongeren (18-24 jaar) (Belgische gemeenten; 2001)
- Kaart 2.4 Werkzaamheidsgraad bij ouderen (+55 jaar) (Belgische gemeenten; 2001)
- Kaart 2.5 Evolutie van het aantal werkenden (Belgische gemeenten; 1997-2001)
- Kaart 2.6 Evolutie van het aantal werkende vrouwen (Belgische gemeenten; 1997-2001)
- Kaart 2.7 Evolutie van het aantal werkende jongeren (18-24 jaar) (Belgische gemeenten; 1997-2001)
- Kaart 2.8 Evolutie van het aantal werkende ouderen (+55 jaar) (Belgische gemeenten; 1997-2001)

HOOFDSTUK 3 De werkloosheid in de Belgische gemeenten

- Kaart 3.1 Werkloosheidsgraad (Belgische arrondissementen; 2001)
- Kaart 3.2 Werkloosheidsgraad (Belgische gemeenten; 2001)
- Kaart 3.3 Werkloosheidsgraad bij vrouwen (Belgische arrondissementen; 2001)
- Kaart 3.4 Werkloosheidsgraad bij vrouwen (Belgische gemeenten; 2001)
- Kaart 3.5 Werkloosheidsgraad bij jongeren (18-24 jaar) (Belgische arrondissementen; 2001)
- Kaart 3.6 Werkloosheidsgraad bij jongeren (18-24 jaar) (Belgische gemeenten; 2001)
- Kaart 3.7 Evolutie van het aantal nwwz (Belgische arrondissementen; 1997-2001)
- Kaart 3.8 Evolutie van het aantal nwwz (Belgische gemeenten; 1997-2001)
- Kaart 3.9 Evolutie van het aantal vrouwelijke nwwz (Belgische arrondissementen; 1997-2001)
- Kaart 3.10 Evolutie van het aantal vrouwelijke nwwz (Belgische gemeenten; 1997-2001)
- Kaart 3.11 Evolutie van het aantal jongere nwwz (18-24 jaar) (Belgische arrondissementen; 1997-2001)
- Kaart 3.12 Evolutie van het aantal jongere nwwz (18-24 jaar) (Belgische gemeenten; 1997-2001)
- Kaart 3.13 Nwwz en vacatures – De spanning op de arbeidsmarkt (Vlaamse arrondissementen; 2001)